

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

RADA EVROPY

A

INTERNATIONAL JUVENILE JUSTICE OBSERVATORY

K SOUDNICTVÍ NAD MLÁDEŽÍ

Překlad:
Agentura Pylon
Daniel Soukup

Praha 2012

Přeloženo z anglických originálů *Measures of Deprivation of Liberty for young offenders: how to enrich International Standards in Juvenile Justice and promote alternatives to detention in Europe?* (Agentura Pylon); *The Evaluation of the implementation of international standards in European juvenile justice systems*; *The social reintegration of young offenders as key factor to prevent recidivism*; *Recommendation CM/Rec (2008)11 a Council of Europe Strategy for the rights of child* (překlad Mgr. Daniel Soukup).

Předmluva: JUDr. Simona Diblíková
Technická redakce: Lucie Černá

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012
ISBN 978-80-7338-126-4
www.kriminologie.cz

OBSAH

Předmluva

Opatření vůči mladistvým pachatelům, spočívající v omezení osobní svobody: Jak vylepšit mezinárodní standardy v oblasti soudnictví nad mládeží a podporovat alternativy k detenci v Evropě? Ursula Kilkelly	9
Vyhodnocování uplatňování mezinárodních standardů v evropských systémech soudnictví ve věcech mládeže	43
Sociální reintegrace mladistvých pachatelů jako klíčový faktor při prevenci recidivy	79
Doporučení CM/Rec(2008)11 Výboru ministrů členským státům o Evropských pravidlech pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením	83
Strategie Rady Evropy pro práva dítěte (2012-2015)	111

PŘEDMLUVA

Děti a mladí lidé po celém světě, kteří se dostali do konfliktu se zákonem, potřebují ochranu a zvláštní péči. Toto se stalo východiskem pro založení Mezinárodní „pozorovatelný“ pro soudnictví ve věcech mládeže v roce 2003. **International Juvenile Justice Observatory (IJJO)** je veřejně prospěšná nadace se sídlem v Bruselu, jejímž cílem je vytvoření nadnárodního a interdisciplinárního soudnictví nad mládeží, jež by formovalo budoucnost dětí a mladistvých na celém světě v situacích, kdy především sociální exkluze vyústí v porušení práva.

Základní principy zakotvuje nejuniverzálnější mezinárodní úmluva Deklarace práv dítěte (signatáři nejsou pouze USA a Somálsko), z níž vyplývá zvláštní ochrana osob do 18 let, zákaz diskriminace, minimální standardy pro spravedlivý proces a požadavek specializace orgánů v trestním procesu (viz články 37, 39 a 40). IJJO se zabývá propagací i dalších zásadních dokumentů o lidských právech vztahujícím se k postavení mladistvého v trestním řízení (tzv. Rijádské směrnice OSN o prevenci kriminality mladistvých, Pekingská pravidla – minimální standardy OSN pro řízení ve věcech delikvence mládeže a Tokijská pravidla OSN, týkající se opatření nespojených s odnětím svobody), které reprezentují vůli mezinárodní komunity, vyjádřenou v doporučení Generálního shromáždění OSN z roku 2002 „*Svět vhodný pro děti*“. Dále se IJJO věnuje vývoji školících a intervenčních programů, výzkumům a nabízí rozsáhlou, denně aktualizovanou databázi dokumentů (tiskové zprávy, legislativa, vzdělávání atd.) k problematice trestné činnosti mládeže a soudnictví nad mládeží. Je v podstatě mezioborovou strukturou pro informování, komunikaci, analýzy a tvorbu návrhů týkajících se různorodého vývoje soudnictví ve věcech mládeže po celém světě.

Na bázi odlišností i naopak společných prvků, jimiž se vyznačují všechny evropské systémy soudnictví ve věcech mládeže, založila IJJO pobočku European Juvenile Justice Observatory (EJJO), jakožto základnu procesu slučování strategií a osvědčených postupů v Evropě. Existují i odnože latinskoamerická, africká a pro Asii a Pacifik.

Na každém kontinentu jsou v rámci IJJO zřízeny Rady pro soudnictví nad mládeží jako myšlenkové platformy pro tuto konkrétní oblast. Evropská observatoř soudnictví nad

mládeží vytvořila Evropskou radu, jež se skládá z odborníků, kteří pracují na tvorbě programů a standardů osvědčené praxe pro výchovu a reintegraci mladistvých pachatelů. Člení se na Akademickou sekci, Sekci veřejné správy a Sekci nevládních organizací. Ty mají rovněž za cíl vytvářet odpovídající strategie a doporučení, jako např. ta, uvedená v Zelené knize IJJO o soudnictví vstřícném k dětem.

V této publikaci přinášíme kompletní znění dvou z nich a závěrečná doporučení z výstupů projektu Sekce nevládních organizací ***Sociální reintegrace mladistvých pachatelů jako klíčový faktor při prevenci recidivy.***

Zelená kniha Akademické sekce ***Opatření vůči mladistvým pachatelům, spočívající v omezení osobní svobody: jak vylepšit mezinárodní standardy v oblasti soudnictví nad mládeží a podporovat alternativy k detenci v Evropě?*** si klade za cíl být podkladem pro rozvoj politiky Evropské komise. Má za úkol přispět k diskusi na úrovni EU o tom, jak lze lépe chránit práva dětí, které se dostaly do rozporu se zákonem, a formulovat, jakou roli může EU v tomto ohledu sehrát. Sumarizuje mezinárodní standardy pro využívání detence a jejích alternativ a podrobuje v co nejvyšší možné míře zkoumání rozsah implementace v členských státech Evropské unie.

Rozdíly mezi teorií a praxí v oblasti soudnictví nad mládeží se obecněji zabývá Zelená kniha Sekce veřejné správy ***Vyhodnocování uplatňování mezinárodních standardů v evropských systémech soudnictví ve věcech mládeže.*** Materiál sleduje, nakolik se uplatňují mezinárodní standardy pro lidská práva v jednotlivých systémech soudnictví ve věcech mládeže, identifikuje přetrvávající problémy, ztěžující vyhodnocování nebo komparaci, a představuje existující vnitrostátní i mezinárodní příklady osvědčené praxe.

Nejvýznamnějším nástrojem Rady Evropy v oblasti soudnictví nad mládeží jsou ***Evropská pravidla pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením*** (tzv. *Greifswaldská pravidla*). Doporučení Rady Evropy CM/Rec(2008)11 *European Rules for Juvenile Offenders subject to Sanctions and Measures* bylo přijato Výborem ministrů 5. listopadu 2008. Práce na přípravě textu probíhaly od ustanovení skupiny expertů v roce 2006 a vycházely ze ustanovení v Evropských pravidlech pro alternativní sankce a opatření (*European Rules on Community Sanctions and Measures*) a v Evropských vězeňských pravidlech (*European Prison Rules*). Doporučení jde však dál než uvedené dokumenty a

zahrnuje ukládání a výkon sankcí u mladistvých nejen na základě jejich delikventního jednání, ale i tzv. antisociálního chování, pokud spadá do systému soudnictví nad mládeží nebo sociální péče. Jedná se o mladistvé, zbavené osobní svobody, tj. ve vazbě, institucích sociální péče, psychiatrických zařízeních a vězeních pro mladistvé. Výslovně je zde zmíněna i kategorie „mladých dospělých“ pachatelů (18 – 21 let), pro něž má mnoho zemí stanoveno specifické podmínky i v rámci všeobecného trestního práva.

V *Pravidlech* jsou definovány základní principy a definice (část I), dále obsahují pokyny jednotlivým státům pro vymezení právního rámce při ukládání alternativních sankcí a opatření a podmínky jejich realizace (II). Nejrozsáhlejší část III se věnuje samotnému odnětí svobody, v obecné části jsou zde stanovena doporučení pro výkon trestu odnětí svobody (diferenciace, vzdělávací aktivity, péče o zdraví, zabezpečení kontaktu s vnějším světem, příprava na propuštění apod.), ve zvláštní části najdeme ustanovení o dalších formách zbavení osobní svobody. Části IV – VII upravují nároky na právní poradenství a pomoc, procesy podávání stížností, inspekce a monitoringu, personální kritéria, dále principy práce s médii nebo veřejností a evaluace.

Z průřezového programu Rady Evropy „*Budovat Evropu pro děti a s dětmi*“, který existuje od roku 2006, vyplývá i nejnovější ***Strategie Rady Evropy pro práva dítěte*** na léta 2012 – 2015. Za úkol si klade dosažení účinného uplatňování existujících standardů pro dětská práva. K naplnění záměru proměny vize v realitu je třeba poradenství a podpory členskými státy při implementaci, nezbytná je též spolupráce s klíčovými aktéry. Nejdůležitějšími partnery se Radě Evropy na tomto poli jeví Evropská Unie, Výbor OSN pro práva dítěte, UNICEF a nevládní organizace. Překlad obsahu všech čtyř strategických cílů, jež reagují na současné potřeby, je též součástí této edice.

Ochraně mladistvých pachatelů se věnuje celá řada mezinárodních dokumentů. Tyto úmluvy vyžadují, aby v jednotlivých zemích fungovaly zvláštní systémy soudnictví ve věcech mládeže, které jsou vstřícné vůči dětem (child friendly), vyhýbají se kriminalizaci a věznění a snaží se poskytovat alternativy k odnětí svobody a k dalším klasickým či konvenčním způsobům řešení trestné činnosti. Uvěznění má být u mladistvých pachatelů až poslední volbou v hierarchii sankcí. Hlavním smyslem soudnictví (nejen) ve věcech mládeže by místo tradičních cílů trestní spravedlnosti (jako je represe a retribuce) měla být sociální integrace a prevence recidivy. Pravidla či směrnice přijatá Organizací spojených národů i doporučení

Rady Evropy se v mezinárodním právu pokládají za tzv. soft law. Jedná se však o potvrzená a přijatá vyjádření záměrů uznávaných, mezinárodně respektovaných orgánů a institucí, společně odsouhlasená oprávněnými a významnými představiteli států. Tato ustanovení popisují jednání, jež jednotlivé členské státy od sebe navzájem očekávají.

Cílem českého zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže bylo rovněž, aby odpovídal všem mezinárodním standardům (včetně nejnovějších doporučení Rady Evropy).

Systémy soudnictví nad mládeží v Evropě prošly v posledních dvaceti letech značnými změnami, zejména v bývalých socialistických zemích. Také v některých západoevropských státech (Anglie a Wales, Nizozemí) byly zaznamenány odlišné, někdy kontradiktorní, neoliberální praktiky. Naopak např. Německo zůstává u umírněného systému minimální intervence, kdy je prioritou užití odklonu či výchovného opatření. V mnoha zemích byly zakotveny prvky restorativní justice, jako je mediace nebo rodinné konference (viz Belgie). V centru pozornosti skutečně stojí reintegrace a převýchova mladistvého pachatele. Průzkum ve státech Rady Evropy, který doprovázel přípravu *Pravidel*, zdůraznil míru pokroku, jehož členské státy dosáhly při zvyšování dostupnosti alternativních sankcí.

Vzhledem k tomu, že se IKSP ve svých tematických výzkumech věnuje jak odklonům a alternativním sankcím obecně, tak problematice mladistvých pachatelů, považujeme za přínosné poskytnout širší odborné veřejnosti možnost seznámit se blíže s evropskými dokumenty, které mohou být mnohem konkrétnější a přesnější než celosvětově deklarovaná pravidla OSN.

JUDr. Simona Diblíková, IKSP

Evropská rada pro soudnictví nad mládeží

Akademická sekce

Opatření vůči mladistvým pachatelům, spočívající v omezení osobní svobody: jak vylepšit mezinárodní standardy v oblasti soudnictví nad mládeží a podporovat alternativy k detenci v Evropě?

Zelená kniha IJJO pro soudnictví přívětivé vůči dětem

Autor

Prof. Dr. Ursula Kilkelly

Vedoucí vydání

Dr. Francisco Legaz Cervantes

Cristina Goñi

Cedric Foussard

Mezinárodní observatoř
pro soudnictví nad mládeží
www.ijjo.org

Evropská observatoř
pro soudnictví nad mládeží
www.ejjo.org

Rue Mercelis, 50
1050 Brusel
Belgie
Tel: 0032 2629890 - Fax: 0032 2629899
oijj@oijj.org

Na výzkumu se podílelo mnoho odborníků, kteří poskytli informace a příspěvky na evropské a národní úrovni jako experti v oblasti dětí a mládeže v situaci sociálního vyloučení. Všichni se s námi laskavě podělili o své vědomosti a odborné znalosti.

Práce koordinovala Mezinárodní observatoř pro soudnictví nad mládeží (*International Juvenile Justice Observatory*) a její evropská pobočka, Evropská observatoř pro soudnictví nad mládeží (*European Juvenile Justice Observatory*).

IJJO i EJJO oceňují úsilí a profesionální zaujetí Prof. Dr. Ursuly Kilkelly, autorky této zprávy.

Projekt byl financován s podporou Evropské komise. Tato publikace vyjadřuje výlučně názory autorky a Komise neodpovídá za žádné použití informací, které jsou v ní obsaženy.

1. Úvod a cíle

Mezinárodní observatoř pro soudnictví nad mládeží (IJJO) je koncipována jako mezioborový systém informací, komunikace, diskusí, analýz a návrhů, týkajících se různých oblastí soudnictví nad mládeží ve světě. V listopadu 2010 pořádala IJJO druhé zasedání Evropské rady pro soudnictví nad mládeží (*European Council of Juvenile Justice*), a její Akademická sekce (zástupci akademické obce z 27 členských států EU) přijala rozhodnutí zpracovat Zelenou knihu o problematice omezování osobní svobody mladistvých pachatelů a podpoře alternativ k detenci (*detention*).¹

Cíle Zelené knihy jsou dvojí. Za prvé má za cíl sumarizovat mezinárodní standardy pro využívání detence a jejích alternativ za účelem poskytnutí informační základny o mezinárodních standardech v těchto dvou souvisejících oblastech. Za druhé, Zelená kniha má za cíl podrobit v co nejvyšší možné míře zkoumání rozsah, v němž jsou tyto standardy implementovány v členských státech Evropské unie.² V tomto směru představuje celoevropský obraz o souladu s mezinárodními standardy v těchto oblastech, čehož významnou součástí je identifikace podpory či pomoci, kterou může EU poskytnout, aby podpořila jejich další implementaci. Kniha následně přináší doporučení, jak lze zmenšit mezeru mezi teorií mezinárodních standardů a praxí v členských státech, včetně aktivit samotné Evropské komise.³

Účelem a cílem Zelené knihy je být podkladem pro rozvoj politiky Evropské komise v této oblasti. Má za úkol přispět k diskusi na úrovni EU o tom, jak lze v uvedených oblastech lépe chránit práva dětí v konfliktu se zákonem, a formulovat, jakou roli může EU v tomto ohledu sehrát.

2. Současné vývojové trendy a kontext

Je důležité objasnit kontext a pozadí Zelené knihy, jež má za cíl přispět k činnosti jiných institucí v této oblasti a spíše tuto činnost obohatit než zdvojovat. I když má tato Zelená kniha ovlivnit politiku EU, bere v úvahu a zohledňuje též činnost jiných institucí na evropské i mezinárodní úrovni.

2.1 EU

Na úrovni EU v poslední době proběhly nebo se připravují mnohé změny, což je vhodná chvíle pro zamyšlení, co lze dále učinit pro zajištění práv dětí, jež jsou zbaveny svobody, a pro podporu alternativ k detenci.

¹ Viz též Zelené knihy, zpracované Sekcí veřejné správy „*The Evaluation of the Implementation of International Standards in European Juvenile Justice Systems*“, a Sekcí nevládních organizací „*The social reintegration of young offenders as a key factor to prevent recidivism*“.

² K tomuto přístupu viz Kilkelly, „Youth Justice and Children’s Rights: Measuring Compliance with International Standards“ 8(3) *Youth Justice* (2008) 187-192.

³ Rozdíly mezi teorií a praxí v oblasti soudnictví nad mládeží se obecněji zabývá Zelená kniha Sekce veřejné správy „*The Evaluation of the Implementation of International Standards in European Juvenile Justice Systems*“.

V roce 2009 schválila Evropská Rada nový víceletý program – Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je (*Stockholm Programme - an open and secure Europe serving and protecting the citizen*)⁴ – na období let 2010 až 2014. Evropská komise dne 20. dubna 2010 schválila sdělení o akčním plánu k provedení Stockholmského programu, obsahující konkrétní úkoly a jasné termíny pro řešení současných a budoucích problémů.⁵ Střednědobá kontrola implementace Stockholmského programu ze strany Evropské komise se předpokládá do června 2012.

Stockholmský program obsahuje důležitá ustanovení, týkající se justiční spolupráce v trestních věcech, a věnuje se širokému okruhu otázek, včetně článků – pro účely tohoto materiálu - o jednotlivých právech v trestním řízení (článek 2.4) a o detenci (článek 3.2.6).

V listopadu 2009 schválila Evropská rada cestovní mapu pro posilování procesních práv podezřelých a obviněných v trestním řízení, a vyzvala Komisi, aby v tomto směru předkládala postupné návrhy.

Akční plán upravuje opatření k zajištění ochrany základních práv, kdy „všichni lidé, včetně příslušníků třetích států, těží z účinného respektování základních práv zakotvených v Listině základních práv Evropské unie (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*)“.⁶ K naplnění těchto priorit Komise zastává přístup „nulové tolerance“ k porušování Listiny a trvá na tom, že „bude využito všech dostupných nástrojů v důrazné odpovědi Evropy na násilí na ženách a dětech... k ochraně práv dětí“ a k zajištění toho, aby „potřeby lidí, nacházejících se v kritické situaci, byly předmětem zvláštního zájmu“.⁷ Právům dítěte je v Akčním plánu věnována zvláštní pozornost. Dalšími novinkami, jež se jednoznačně týkají soudnictví nad mládeží, jsou Zelená kniha o vazbě, vydaná v červnu 2011⁸, a legislativní návrhy, týkající se podezřelých nebo obviněných zranitelných osob, jež mají být schváleny v roce 2013. Zelená kniha o vazbě obsahuje krátkou pasáž o dětech, jež připomíná standardy Úmluvy o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Children*). Táže se, zda existují specifická opatření, alternativní vůči vazbě, jež by bylo možno v této oblasti zavést.⁹ Obecněji se Zelená kniha věnuje monitorování podmínek vazby na straně členských států a táže se, jak by mohla být činnost Rady Evropy a členských států při převodu standardů do praxe více podporována.¹⁰ Tento materiál se uvedenými dvěma otázkami zabývá rovněž.

V rámci plnění svých povinností, vyplývajících z Akčního plánu, vydala Komise v únoru 2011 Agendu EU pro práva dítěte.¹¹ Agenda je obsáhlý dokument, jehož účelem je „znovu potvrdit silné odhodlání všech institucí EU a všech členských států podporovat, chránit a dodržovat práva dítěte ve všech relevantních politikách EU a proměnit je

⁴ Dokument Rady č. 17024/09, schválený Evropskou radou 10. - 11. prosince 2009.

⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *Delivering an area of Freedom, Security and Justice for Europe's Citizens. Action Plan Implementing the Stockholm Programme*. COM(2010) 171.

⁶ Tamtéž, str. 2.

⁷ Tamtéž, str. 3.

⁸ European Commission, Green Paper, Strengthening mutual trust in the European Judicial area – A Green Paper on the application of EU criminal justice legislation in the field of detention. COM (2011) 327 final. 14. června 2011.

⁹ Tamtéž, str. 11.

¹⁰ Tamtéž, str. 12.

¹¹ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *An EU Agenda for the Rights of the Child*, COM(2011).

v konkrétní výsledky“.¹² Agenda stanoví, že „v budoucnu by politiky EU, jež se přímo nebo nepřímo týkají dětí, měly být plánovány, zaváděny a monitorovány s ohledem na princip nejvlastnějšího zájmu dítěte, obsažený v Listině základních práv EU a v UNCRC“ (Úmluva OSN o právech dítěte).¹³ Agenda stanoví, že „hledisko práv dítěte“ musí být zohledněno ve všech opatřeních EU, jež se týkají dětí, a za obecné principy označuje potřebu zajistit, aby všechny legislativní návrhy byly vždy plně v souladu s Listinou základních práv¹⁴, a přijmout opatření k vybudování základny pro tvorbu politiky založené na poznacích, včetně odstraňování nedostatku spolehlivých, srovnatelných a oficiálních údajů.¹⁵ Hlavním úkolem podle Agendy je vytvořit v Evropě justiční systém přívětivější vůči dětem (přičemž Agenda obsahuje závazek podporovat používání Směrnice Rady Evropy o justici přívětivé vůči dětem (*Guidelines on Child Friendly Justice*)). Agenda je propojena s prioritami Komise podle Akčního plánu ke Stockholmskému programu zdůrazňováním významu, jaký mají mnohé body v ní obsažené pro děti, včetně opatření k ochraně procesních práv podezřelých či obviněných osob (naplánovaných pro rok 2012) a osob zbavených osobní svobody.¹⁶ Agenda obsahuje závazek podporovat a povzbuzovat rozvoj školících aktivit pro soudce a jiné odborníky na evropské úrovni, týkajících se optimální účasti dětí v justičních systémech.¹⁷ Další jednotlivé akční body se věnují ochraně dětí před násilím a zdůrazňují existující návrhy na zákaz detence dítěte bez doprovodu, žádajícího o azyl, a na omezení možností detence ostatních dětí v azylovém řízení jen na případy specifických okolností.¹⁸ V kontextu Zelené knihy stojí za zmínku také skutečnost, že je zdůrazněn význam výchovy a vzdělávání, stejně jako potřeba zajistit přístup k předškolnímu vzdělávání.¹⁹

2.2 Rada Evropy

Rada Evropy je vůdčí regionální mezinárodní instituce v oblasti lidských práv. Účastní se zavádění standardů v celé řadě oblastí a v roce 2006 vydala svůj program „Budování Evropy pro děti a s dětmi“ („*Building a Europe for and with Children*“). V rámci Programu je jejím hlavním úkolem pomáhat rozhodujícím subjektům a hlavním zainteresovaným osobám zavádět komplexní národní strategie a politiky na podporu práv dětí a vymýtit všechny formy násilí vůči dětem. Přijala k tomuto účelu řadu nástrojů, jako jsou dokumenty pro oblast násilí vůči dětem, zacházení s mladistvými pachateli, a naposledy justice přívětivé vůči dětem. Rada Evropy požívá obzvláště velké vážnosti v oblasti soudnictví nad mládeží, kde v průběhu let přijala mnohé důležité nástroje, zdůrazňující význam vzdělávání, sociální reintegrace a preventivní práce s mladistvými pachateli. Nejvýznamnějším nástrojem Rady Evropy v této oblasti jsou nicméně Evropská pravidla pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením (*European Rules for Juvenile Offenders subject to Sanctions and Measures*), schválená v roce 2008.²⁰ Tento dokument vychází ze standardů, stanovených v Evropských pravidlech pro alternativní sankce a opatření

¹² Tamtéž, str. 3.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž, str. 4. Viz též European Commission, *Strategy for the effective implementation of the Charter of Fundamental Rights by the European Union* COM (2010) 573 final, 19. října 2010.

¹⁵ Tamtéž, str. 5.

¹⁶ Tamtéž, str. 7.

¹⁷ Tamtéž, str. 8.

¹⁸ Tamtéž, str. 9.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Recommendation CM/Rec(2008)11. Viz též Recommendation Rec (2003) 20 concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice; Recommendation No R (92) 16 on the European rules on community sanctions and measures; a Recommendation No R (87) 20 on social reactions to juvenile delinquency.

(*European Rules on Community Sanctions and Measures*) a v Evropských vězeňských pravidlech (*European Prison Rules*), a to z pohledu dětí, jež se dostaly do konfliktu se zákonem. Je důležité, že Evropská pravidla pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením jdou dál než uvedené dokumenty a měla by být prvním referenčním bodem v této oblasti. Představují významné doplnění mezinárodních standardů, identifikujících osvědčenou praxi v oblasti soudnictví nad mládeží. V roce 2009 schválila Rada Evropy Směrnici o integrovaných národních strategiích ochrany dětí před násilím (*Guidelines on Integrated National Strategies on the Protection of Children from Violence*).²¹ Tento dokument by měl být součástí evropské reakce na významný materiál Sergia Pinheira pro účely Studie Generálního tajemníka OSN o násilí vůči dětem (*UN Secretary General's Study on Violence against Children*).²² Za tím účelem se Směrnice zaměřuje na právní, politický a institucionální rámec, potřebný pro plnou ochranu dětí před násilím, přičemž dokument obsahuje praktickou podporu nástrojů, požadovaných pro implementaci existujících standardů a cílů, včetně rozvoje efektivních systémů pro sběr dat a analýzy, vytvoření zdrojů a mechanismů přívětivých vůči dítěti, a podpory rozvoje kultury respektu vůči právům dětí. Později, v listopadu 2010, schválila Rada Evropy Směrnici o justici přívětivé vůči dítěti²³, jež vychází z šetření mezi dětmi a mladými lidmi po celé Evropě o jejich zkušenostech s justičním systémem a názorech na něj.²⁴ Směrnice vysvětluje koncept justice přívětivé vůči dětem a poskytuje praktické informace o tom, jak justiční systém může být pro děti přístupnější, jak může zohledňovat jejich potřeby a ctít jejich práva. Zaměřuje se zejména na právní a administrativní řízení, a to v oblasti trestního i civilního práva, ale obsahuje též samostatné pasáže o detenci a odklonech.

Kromě své činnosti v oblasti tvorby standardů má Rada Evropy významnou roli při monitorování a prosazování standardů lidských práv, a to ve vztahu k mladistvým pachatelům i obecněji. Tři samostatné instituce aktivně sledují a podporují dodržování standardů lidských práv v oblasti soudnictví nad mládeží a omezování osobní svobody, a svou činností rovněž poukazují na opatření, jež je třeba přijmout, aby byly standardy lidských práv aplikovány v praxi. Za prvé, Evropský soud pro lidská práva (*European Court of Human Rights*) přijímá od jednotlivců stížnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech (*European Convention on Human Rights*, ECHR) a v současnosti disponuje bohatou judikaturou k právu na svobodu, využívání detence a podmínkám v detenci, jež se týká zejména článků 3 (zákaz nelidského a ponižujícího zacházení), 5 (svoboda) a 8 (soukromý a rodinný život, obydlí a korespondence) ECHR.²⁵ Děti mají stejně jako dospělí možnost podle ECHR podávat Evropskému soudu stížnosti, což vedlo k rozvoji standardů v oblasti práv dětí v rámci působnosti Soudu.²⁶

Druhým orgánem s monitorovací rolí v této oblasti je Výbor pro zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání (*Committee for the Prevention of Torture and Inhuman and Degrading Treatment or Punishment*, CPT). CPT vykonává dohled nad místy, kde je omezována osobní svoboda (dětí i dospělých), ve 47 členských státech Rady Evropy, a jeho činnost významným způsobem osvětluje realitu detence na národní úrovni

²¹ Recommendation CM/Rec(2009)10 of the Committee of Ministers. Dále viz <http://www.coe.int/child>.

²² Zpráva nezávislého odborníka pro Studii OSN o násilí vůči dětem (A/61/299).

²³ Recommendation CM/Rec (2010) 8.

²⁴ Viz Kilkelly, *Listening to Children about Justice: Report of the Council of Europe Consultation with Children on Child-Friendly Justice*, červen 2010, CJ-S-CH (2010) 14 rev. K dispozici na www.coe.int/childjustice.

²⁵ Pro podrobnou analýzu judikatury ve všech těchto oblastech viz Harris et al, *Law of the European Convention on Human Rights* OUP, 2009.

²⁶ Viz Kilkelly, *The Child and the ECHR*, Ashgate, 1999, druhé vydání ohlášeno na rok 2012.

s nezměrným praktickým významem a dopadem. Zveřejňování jeho zjištění spolu s odpovědí příslušného státu znamená, že CPT je částí nepřetržitého dialogu o prosazování standardů lidských práv v místech, kde je omezována osobní svoboda. Třebaže není specificky zaměřen na detenci dětí či mládeže, zahrnuje do své působnosti i tato místa, a to vedle jiných zařízení, kde je omezována osobní svoboda, jako jsou ústavy sociální péče, ústavy pro duševně nemocné a policejní služebny.

Posledním orgánem Rady Evropy s monitorovací působností je Komisař pro lidská práva (*Commissioner for Human Rights*), nezávislý orgán, který nemá justiční povahu, pověřený podporovat povědomí o lidských právech a úctu k nim v Radě Evropy. Komisař tuto roli plní formou monitorování situace v oblasti lidských práv přímo na místě v jednotlivých členských státech, přičemž pravidelně zveřejňuje tématické zprávy, stanoviska a doporučení, upozorňující na případy, kdy práva nejsou respektována, a podporující praktické kroky nezbytné k vyšší míře implementace na národní úrovni.²⁷ Současný Komisař, Thomas Hammarberg, hned od nástupu do funkce učinil práva dětí a soudnictví nad mládeží prioritami svého úřadu, a v roce 2009 vydal tématickou zprávu o soudnictví nad dětmi a mládeží, jež se mimo jiné zaměřuje na používání a podmínky omezování osobní svobody a na potřebu alternativ.²⁸

Lze tedy shrnout, že Rada Evropy má v oblasti soudnictví nad mládeží významné normotvorné a monitorovací funkce, a její činnost by měla být zohledněna a zahrnuta v každé iniciativě EU a měla by být pro každou takovou iniciativu východiskem.

2.3 Organizace spojených národů

Přední mezinárodní normotvornou institucí v oblasti lidských práv a soudnictví nad mládeží zůstává Organizace spojených národů (OSN). Prostřednictvím Valného shromáždění, Generálního tajemníka a jeho zástupců, a orgánů monitorujících plnění úmluv, jako jsou Výbor pro práva dítěte (*Committee on the Rights of the Child*), stojí OSN po celá desetiletí v čele procesu přijímání závazných i nezávazných mezinárodněprávních dokumentů v oblasti práv dítěte. Má též vedoucí roli při monitorování jejich implementace. V oblasti soudnictví nad mládeží přijalo Valné shromáždění OSN v letech 1985 a 1990 klíčové dokumenty, jako jsou Standardní minimální pravidla pro výkon soudnictví nad mládeží (*Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*) (Pekingská pravidla), Pravidla OSN na ochranu mladistvých zbavených osobní svobody (*UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*) (Havanská pravidla), a Směrnice OSN pro prevenci delikvence mladistvých (*UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency*) (Rijádská směrnice). Přijetí Úmluvy o právech dítěte v roce 1989 a zřízení Výboru pro práva dítěte vedly k dalšímu rozšíření a prohloubení mezinárodních standardů v oblasti soudnictví nad mládeží a detence. Byly schváleny obzvláště významné obecné připomínky „Práva dětí v oblasti soudnictví nad mládeží“ (2007)²⁹ a „Ochrana dětí před všemi formami násilí“ (2011).³⁰ Tyto dva nástroje i další dokumenty významně přispěly k bohaté škále případů

²⁷ Viz Hammarberg, „A Juvenile Justice Approach built on Human Rights Principles“ 8(3) Youth Justice (2008) 193-196.

²⁸ Commissioner for Human Rights, Children and Juvenile Justice: Proposals for Improvements, CommDH/Issue Paper (2009).

²⁹ Committee on the Rights of the Child, General Comment No 10, Children's Rights in Juvenile Justice. CRC/C/GC/10/2007.

³⁰ Committee on the Rights of the Child. Protection of Children from all Forms of Violence. General Comment No 13. CRC/C/GC/13/2011. Viz též Committee on the Rights of the Child. The Right of the

osvědčené praxe, jež v současnosti na mezinárodní úrovni existují.³¹ Kromě toho monitorovací funkce Výboru vede u jednotlivých zemí k závěrům, zda vnitrostátní právo, politika a praxe jsou v souladu s Úmluvou. Tato závěrečná zjištění poskytují pohled na rozsah, v němž děti požívají svých práv, vyplývajících z CRC, a obsahují doporučení ohledně toho, jak mohou státy zlepšit soulad s CRC. Tento proces byl rozšířen o systém univerzálního periodického přezkumu (*Universal Periodic Review*) OSN.

Lze shrnout, že prokazatelně existuje řada institucí, oprávněných přijímat mezinárodní standardy v oblasti soudnictví nad mládeží, které společně vytvářejí širokou škálu podrobných a komplexních standardů, které se týkají zacházení s mladistvými pachateli. Orgány, pověřené prosazováním a monitorováním implementace těchto standardů, jsou rovněž různým způsobem aktivní, a to na mezinárodní i evropské úrovni.

Další kapitola popíše podstatu některých standardů, jež byly v této oblasti schváleny, a rozebere opatření, jež by měla být přijata k zajištění jejich účinné implementace. Následovat bude kapitola 4, která se zabývá tím, co je v této oblasti ještě třeba učinit a jak by EU mohla vyplnit mezery, jež v současnosti existují.

3. Mezinárodní standardy

Jak upozornila předchozí kapitola, řada mezinárodních institucí má pravomoc přijímat dokumenty, pravidla a směrnice o právech dětí. Značná část z nich se zaměřuje na soudnictví nad mládeží a detenci a má další role při monitorování těchto standardů. Následuje stručné shrnutí nejdůležitějších dokumentů.³²

Klíčovým dokumentem v této oblasti je Úmluva o právech dítěte (CRC), přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1989. CRC obsahuje dvě zásadní ustanovení, zabývající se soudnictvím nad mládeží (článek 40) a detencí (článek 37), přičemž řada dalších ustanovení – např. princip nejvlastnějšího zájmu dítěte (článek 3); právo dítěte být slyšeno (článek 12); právo na ochranu před újmou (článek 19) a právo na vzdělání a výchovu (články 28 a 29) – je v tomto kontextu významná rovněž. Podrobně je o nich pojednáno níže. Nejprve je nutné věnovat se statutu Úmluvy a jejímu vztahu k právu EU.

CRC má značnou podporu po celém světě i v Evropě. Ratifikovaly ji všechny členské státy Evropské unie, a třebaže několik málo členských států EU učinilo při ratifikaci výhradu nebo vysvětlující prohlášení, pouze dva členské státy učinily výhrady k článku 37 (detence); jedna z nich již byla odvolána.³³ Žádný členský stát neučinil výhradu k ustanovení, týkajícímu se alternativ k detenci, tj. k článku 40 odst. 4. Lze se tedy domnívat, že státy EU

Child to Protection from all forms of Corporal Punishment and other Cruel or Degrading Forms of Punishment. General Comment No 8. CRC/C/GC/8/2007.

³¹ Viz též General Comment No 5, General Measures of Implementation, CRC/C/GC/5 2003.

³² Pro podrobnou a komplexní analýzu standardů OSN, týkajících se dětí zbavených osobní svobody, viz T. Liefaard, *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008.

³³ Belgie, Dánsko, Francie a Nizozemí učinily výhradu či prohlášení k ustanovení článku 40 odst. 2 písm. b) bod v), jež se týká práva na odvolání. Nizozemí a Spojené království učinily výhradu k článku 37. Spojené království svou výhradu odvolalo v roce 2008. Nizozemí ve výhradě uvádí, že „přijímá ustanovení článku 37 písm. c) Úmluvy s výhradou, že toto ustanovení nebrání použití trestního práva pro dospělé ve věci dětí ve věku nejméně 16 let, za předpokladu, že jsou splněny učité podmínky, stanovené zákonem“.

jsou povinny tato ustanovení implementovat na národní úrovni. Vedle povinnosti členských států – podle článku 4 CRC – přijmout všechna nezbytná opatření k implementaci ustanovení Úmluvy, ukládá Úmluva také mezinárodní spolupráci v řadě oblastí (např. článek 4 (o implementaci hospodářských, sociálních a kulturních práv), článek 17 (právo na přístup ke vhodným informacím), článek 23 (práva dětí s postižením), článek 24 (právo na odpovídající úroveň zdravotního stavu a zdravotní péče), článek 27 (právo na odpovídající životní úroveň) a článek 28 (právo na vzdělání)). Kromě toho Úmluva na řadě míst upozorňuje na význam jiných mezinárodněprávních dokumentů a mezinárodních nástrojů, konkrétně např. v článku 40 (soudnictví nad mládeží). Obecněji článek 41 uvádí, že nic v Úmluvě se nedotýká ustanovení, která „ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte“ a která mohou být obsažena v právním řádu daného státu, nebo v mezinárodním právu, které je pro takový stát závazné. Dohromady tato ustanovení znamenají, že Úmluva představuje více než jen jednostranný závazek s povinnostmi, jež jednotlivé státy převzaly. Je též rámcem pro mezinárodní spolupráci při implementaci ustanovení Úmluvy. Požaduje, aby státy v rámci tohoto procesu zohledňovaly existující mezinárodní standardy, přičemž zajišťuje, aby státy, které jsou vázány vyššími standardy, je nesnižovaly. To dodává roli EU v této oblasti další souvislosti.

Postavení, které má CRC v EU, se odráží v tom, jak článek 24 Listiny základních práv EU zohledňuje principy CRC (viz níže). Je též zřejmé z vyjádření odhodlání EU k implementaci CRC a jejího přístupu, založeného na právech dítěte, v nedávné Agendě EU v oblasti práv dítěte (*EU Agenda for the Rights of the Child*).³⁴ I když se Agenda zmiňuje o právech dětí v systému trestní justice a v detenci, neobsahuje Listina EU žádné zvláštní ustanovení o právech dětí v těchto oblastech. Článek 24 – věnovaný ustanovení o právech dětí – upravuje právo dítěte být slyšeno, povinnost zajistit, aby činnosti, týkající se dětí, byly vedeny jejich nejvlastnějším zájmem, a právo dítěte na styk s oběma rodiči. Ačkoliv je právo na osobní svobodu chráněno obecně ustanovením článku 6 Listiny a práva na spravedlivý proces jsou upravena v článcích 47 – 50, neobsahují tato ustanovení žádnou výslovnou zmínku o dětech. V tomto ohledu je zásadní, že povinnosti, vyplývající z CRC, a související směrnice a dokumenty poskytují EU vodítko v oblasti soudnictví nad mládeží. Relevantní principy a přístupy těchto instrumentů jsou shrnuty dále.

Zacházení s mladistvými pachateli – základní principy

CRC upravuje rozsáhle práva dětí v oblasti soudnictví nad mládeží a její ustanovení jsou obzvláště přísná, pokud jde o druhy opatření a sankcí, ukládaných dětem, jež se dostanou do konfliktu se zákonem a jejichž osobní svoboda je omezena. Základním principem podle článku 37 písm. b) CRC je, že:

*Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu.*³⁵

³⁴ V agendě se kupříkladu na str. 3 uvádí, že „standardy a principy UNCRC musejí být nadále vodítkem pro politiky a opatření EU, jež mají dopad na práva dítěte“.

³⁵ Ze znění článku 37 je zřejmé, že toto ustanovení přesahuje trestněprávní kontext a vztahuje se na všechny formy omezení osobní svobody, jako je detence uložená jako opatření sociální péče či jako ochranné opatření. Dále viz Schabas and Sax, „Article 37. Prohibition of Torture, Death Penalty, Life Imprisonment and Deprivation of Liberty“ in Alen, Vande Lanotte, Verhellen, Ang, Berghmans, Verheyde (eds) *A Commentary on the Convention on the Rights of the Child*. Martius Nijhoff Publishers, Leiden, 2006.

Tím je stanovena mezinárodněprávní zásada, že osobní svoboda dětí by měla být omezována pouze v souladu se zákonem, jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu. Tato zásada se vztahuje specificky na děti vzhledem k újmě, kterou detence u dětí vyvolává, a vyjadřuje jednoznačně přednost opatřením, reagujícím na chování a potřeby dětí, jež nejsou spojena s omezením osobní svobody. Další principy jsou upraveny v článku 40 CRC, který zejména stanoví, že každé dítě obviněné, obžalované či uznané vinným z porušení trestního práva, má právo na takové zacházení, „které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti“. V tomto ohledu se způsob, jak Úmluva přistupuje k dětem v konfliktu se zákonem, opírá o poznání, že děti se liší od dospělých, což ovlivňuje její celkové pojetí oblasti práv dětí.³⁶ Kromě toho podle článku 40 odst. 3 se státy dohodly „usilovat o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva“. Zejména se dohodly na přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi mimo soudní řízení, je-li to vhodné a žádoucí. Hlavním principem tu je, že takové odklonné mechanismy musejí být používány pouze za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk.

Používání sankcí a opatření

Při prosazování tvorby a používání - ve vhodných případech – opatření k zacházení s dětmi mimo soudní řízení zdůrazňuje Úmluva odklon jako jeden z hlavních principů a cílů soudnictví nad mládeží. Takový odklon může mít celou řadu různých forem – odklon od detence, od soudu, nebo od celého procesu trestní justice – a může k němu docházet v různých fázích procesu zacházení s dětmi v konfliktu se zákonem, včetně předsoudního stadia nebo stadia po odsouzení. Výbor pro práva dítěte také vytvořil jasnou směrnicí o tom, jaké zásady by měly určovat formu takových opatření, a jak by měly být aplikovány v každém jednotlivém případě. Patří mezi ně zajištění toho, aby byla práva dítěte chráněna mimo jiné formou poskytování právní pomoci a zastoupení a definováním možností využití jednotlivých využívaných odklonů v příslušných právních předpisech.³⁷ Obecněji Výbor pro práva dítěte uvádí, že „je nezbytné – jako součást komplexní politiky v oblasti soudnictví nad mládeží – vytvářet a zavádět široký okruh opatření, jež zajistí, že s dětmi bude zacházeno způsobem, vhodným pro jejich dobré životní podmínky a přiměřeným jejich poměrům i spáchanému trestnému činu“.³⁸ Obzvláště se v tomto směru upozorňuje na aplikaci principu nejvlastnějšího zájmu (článek 3 CRC), který aplikován na oblast soudnictví nad mládeží znamená, že „tradiční cíle trestní justice, jako je represe/odplata, musejí při zacházení s dítětem ustoupit nápravě a cílům restorativní justice“.³⁹ Skutečnost, že se děti liší od dospělých svým „tělesným a duševním vývojem a svými citovými a výchovnými potřebami“ podporuje myšlenku odděleného systému soudnictví nad mládeží a vyžaduje, aby se s nimi

³⁶ K rozsáhlým poznatkům, o něž se v současnosti opírá pojetí vývojového modelu soudnictví nad mládeží, viz Scott and Steinberg, „Adolescent Development and the Regulation of Youth Crime“ 18(2) *The Future of Children Special Issue on Juvenile Justice* (Fall 2008) 15-33.

³⁷ Viz zejména odstavec 27 obecné připomínky, tamtéž. Existuje málo poznatků o tom, jak často děti zadržované policií požadují nebo odmítají právní pomoc. Jedna ze studií naznačuje značné rozdíly v míře, v níž děti požadují právní pomoc a dostává se jim jí, ve srovnání s dospělými, a také při srovnání dětí různého věku. Viz Kemp, Pleasence and Balmer, „Children, Young People and Requests for Police Station Legal Advice: 25 years on from PACE“ 11(1) *Youth Justice* (2011) 28-46. Vyplývá z ní, že důvody, proč děti využívají právní pomoci, jsou složité a vyžadují další výzkum.

³⁸ Committee on the Rights of the Child, General Comment No 10, *Children's Rights in Juvenile Justice*, odst. 23.

³⁹ Tamtéž, odst. 10.

zacházelo způsobem, který tento rozdíl zohledňuje.⁴⁰ Kromě toho článek 40 odst. 3 Úmluvy vyžaduje, aby veškeré alternativní metody, používané vůči dětem, jež se dopustily trestného činu, náležitě zohledňovaly práva dítěte a právní záruky, od nichž by se nemělo ustupovat v zájmu toho, co se může jevit jako příznivější zacházení.

Evropská pravidla pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením stanoví důležité zásady, jež mají státy dodržovat při zacházení s mladistvými. Patří mezi ně požadavek, aby ukládání a výkon sankcí nebo opatření:

- vycházely z nejvlastnějšího zájmu mladistvého,
- podléhaly principu přiměřenosti, a
- zohledňovaly věk, tělesnou a duševní pohodu, vývoj, schopnosti a osobní poměry dítěte.⁴¹

Uvedené zásady vyžadují, aby byla opatření přizpůsobena jednotlivým mladým lidem, vykonávána bez zbytečných průtahů a v souladu s principem minimálního zásahu. Mladiství musejí mít možnost se aktivně účastnit řízení, v jejichž rámci se opatření ukládají a vykonávají, a po celou dobu řízení požívat všech svých práv, včetně práva na soukromí. Víceoborový a multiinstitucionální přístup je nezbytný k zajištění uceleného způsobu zacházení a kontinuity péče o mladistvé; pracovníci, působící v této oblasti, musejí projít odpovídajícím školením a musejí být k dispozici dostatečné zdroje k zajištění toho, že zásahy do životů mladistvých budou smysluplné. Všechny uložené sankce by měly podléhat pravidelné kontrole a sledování. Pravidla rovněž obsahují rozsáhlé směrnice o pravidlech omezení osobní svobody, jež musejí být upravena zákonem, politicky podložena a dodržována ve všech členských státech.

Průzkum ve členských státech Rady Evropy, jenž doprovázel přípravu Pravidel, zdůraznil míru pokroku, jehož členské státy dosáhly při zvyšování dostupnosti alternativních sankcí. Jak uvádějí Dünkel a Pruinová, „po celé Evropě je k dispozici celá řada alternativních sankcí“ ačkoliv „někdy se jejich využívání značně liší v důsledku nedostatku finanční a organizační infrastruktury na místní úrovni“.⁴² I když uvádějí, že vzhledem k nedostatku dat o využívání alternativních sankcí a opatření není možné srovnávat sankční praxi v různých evropských systémech soudnictví nad mládeží, docházejí na základě dostupných informací k závěru, že se sankční praxe mezi jednotlivými zeměmi značně liší.⁴³ Upozorňují též na další dva problémy, týkající se potřeby využívat při implementaci alternativních sankcí lepší mechanismy řízení a kontroly kvality, a nedostatků při zajišťování vědecké evaluace existujících opatření. Tyto dva faktory ukazují na potřebu bezodkladného srovnávacího výzkumu v této oblasti.⁴⁴

V roce 2009 Komisař Rady Evropy pro lidská práva vydal dokument, upozorňující na potřebu reformy v oblasti soudnictví nad mládeží zejména pokud jde o využívání detence

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 5. listopadu 2008.

⁴² Council of Europe, European Rules for Juvenile offenders subject to sanctions or measures (Council of Europe, 2009), str. 133. Kapitola 3 této publikace obsahuje analýzu národních dotazníků.

⁴³ Tamtéž, str. 128. Viz též diskusi na str. 126 – 128.

⁴⁴ Tamtéž, viz str. 131 – 133. Srovnávací kriminologie však má své vlastní problémy. Viz např. Goldson and Hughes, „Sociological Criminology and Youth Justice: Comparative policy analysis and academic intervention“ 10(2) Criminology and Criminal Justice (2010) 211-230. Viz též Goldson and Muncie, „Rethinking Youth Justice: Comparative Analysis, International Human Rights and Research Evidence“ 6(2) Youth Justice (2006) 91-106, a ke zjevným rizikům komparativního přístupu viz Nelken, „Tolerance, Leniency and Indulgence?“ 6(2) Youth Justice (2006) 107-128.

a dostupnost alternativ k detenci. I když poukázal na význam alternativ k soudnímu řízení – včetně odklonu ke zdravotním a sociálním službám a využívání policejních odklonných mechanismů⁴⁵ - Komisař rovněž zdůraznil nutnost zajistit, aby byla v takových případech odpovídajícím způsobem chráněna práva dětí. Doporučil zavedení nezbytných struktur a podpory, jež by zajistily, aby se odklony řádně začlenily do právního systému, aby byla opatření náležitě koordinována mezi jednotlivými institucemi, a aby je prováděli proškolení pracovníci. Tyto složky, tvrdí, mají zásadní význam pro to, aby bylo zajištěno, že rozhodující činitelé, včetně soudců, si budou vědomi přínosů odklonných mechanismů a budou k nim mít takovou důvěru, aby podporovali jejich využívání.⁴⁶

Pokud jde o sankce, jež jsou k dispozici po odsouzení soudem nebo jiném formálním rozhodnutí, Komisař pro lidská práva zdůraznil, že přístup rozhodovacího orgánu k ukládání sankcí má kritický význam pro zajištění dodržování práv mladistvého, jakož i pro prevenci recidivy.⁴⁷ V této souvislosti zdůraznil význam nalezení správné rovnováhy, zajišťující dostatečnou pružnost trestajícího či rozhodovacího orgánu při stanovení vhodné sankce v každém jednotlivém případě, a zároveň zajišťující existenci odpovědnosti při uplatňování této možnosti volného uvážení ve všech stádiích. Podle Komisaře „poskytování systematického nepřetržitého vzdělávání a sběr podrobných aktuálních dat o procesu ukládání sankcí jsou důležitými způsoby jak zajistit jeho transparentnost a odpovídající kontrolu“.⁴⁸ Jak upozorňuje studie Dünkela a Pruinové, takových dat je značný nedostatek.

Podle Pravidla 17 Pekingských pravidel by se ukládání sankcí dětem mělo řídit čtyřmi hlavními principy:

- a) Podniknutá reakce bude vždy proporcionální nejen vzhledem k okolnostem a závažnosti trestného činu, ale také vzhledem k poměrům a potřebám mladistvého, jakož i vzhledem k potřebám společnosti;
- b) Omezení osobní svobody mladistvého bude uloženo pouze po pečlivém zvážení a omezí se na nejmenší možnou míru;
- c) Odnětí svobody bude mladistvému uloženo pouze v případě, kdy bude odsouzen za závažné jednání, zahrnující násilí proti jiné osobě, nebo za opakované páchaní jiných závažných trestných činů, a pouze tehdy, nebude-li k dispozici jiné vhodné opatření;
- d) Při posuzování případu mladistvé či mladistvého bude určujícím faktorem její nebo jeho prospěch“.⁴⁹

Jak Komisař pro lidská práva poznamenal, účinná aplikace těchto principů v praxi vyžaduje povědomí veřejnosti o přístupu ke kriminalitě mládeže, jenž je založen na poznacích a účtě k právům dětí, a její podporu tomuto přístupu.⁵⁰ Rovněž zdůraznil význam odpolitizování soudnictví ve věcech mládeže, „aby bylo zajištěno, že bude výsledkem

⁴⁵ V tomto ohledu upozorňuje na zavedený odklonný program Irské policie, jakož i na nové iniciativy v zemích jako Bosna a Hercegovina (výchovné doporučení), Finsko (mediace mezi obětí a pachatelem jako podklad pro zastavení trestního stíhání) a v jiných zemích jako Itálie, kde se nabízí probační podpora jako alternativa v předsoudním stadiu řízení. Viz Commissioner for Human Rights Issues Paper, Juvenile Justice: Proposals for Reforms, str. 8.

⁴⁶ Tamtéž, str. 9.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž, str. 9.

⁴⁹ Pravidlo 17, Standardních minimálních pravidel OSN pro výkon soudnictví nad mládeží („Pekingská pravidla“) z roku 1985, schválených rezolucí Valného shromáždění OSN č. 40/33 dne 29. listopadu 1985.

⁵⁰ Commissioner for Human Rights Issues Paper, Juvenile Justice: Proposals for Reforms, str. 10.

nestranného rozhodování na základě důkazů, a nebude podléhat proměnlivému vlivu médií či politického názoru“.⁵¹

Pro úspěšnou realizaci závazku ukládat sankce způsobem, jenž předchází recidivě a respektuje práva dětí, má rozhodující význam podpora osob, zapojených do procesu ukládání sankcí. Využívání alternativ k detenci musí být založeno na individualizovaném posouzení a osvědčené praxi v oblasti sociální práce a péče o mládež.⁵² Podpory procesu ukládání sankcí lze dosáhnout též prostřednictvím školení soudců a zapojením specialistů do tohoto procesu, jejichž úkolem je pomáhat soudu formou poskytováním informací o tom, jaká sankce je v jednotlivém případě nejvhodnější k naplnění jak potřeb dítěte, tak požadavků přiměřenosti a minimálního zásahu.⁵³ Účast dítěte v tomto procesu požaduje článek 12 Úmluvy o právech dítěte (jenž upravuje právo dítěte být slyšeno ve všech záležitostech, jež se ho týkají)⁵⁴, Evropská pravidla⁵⁵ a Směrnice o justici přívětivé vůči dítěti⁵⁶, a jedná se o zásadní předpoklad zajištění spravedlnosti rozhodování v této oblasti. Jak uvádějí mezinárodní standardy, měly by být používány postupy a jazyk dítěti srozumitelné, aby bylo zajištěno, že dítě pochopí řízení a jeho výsledky.⁵⁷

Jak stanoví CRC i Evropská pravidla pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením, musejí státy kromě dalších nástrojů zavést sankce a opatření, jež zajistí, že odnětí svobody bude krajním opatřením, a že dětem v konfliktu se zákonem bude uložena sankce, jež je přiměřená jejich poměrům a potřebám, jakož i trestnému činu. Použití opatření nespojeného s odnětím svobody by tedy mělo být normou či standardním postupem, přičemž k detenci by mělo být přistoupeno pouze tehdy, bude-li toto opatření shledáno nevhodným či neúčinným. Jak upozorňuje Komisař pro lidská práva, je nezbytná široká škála opatření, „aby byla umožněna pružnost a reakce přizpůsobená každému jednotlivému případu“.⁵⁸ Evropská pravidla doporučují, aby vnitrostátní právní předpisy obsahovaly zvláštní ustanovení o sankcích pro mladistvé, a to o způsobu, jak budou definovány a aplikovány, jaké podmínky se na ně použijí, zda bude vyžadován souhlas mladistvého, jak bude možno v případě potřeby opatření měnit, jaké orgány za ně budou odpovídat a jak budou vykonávací orgány kontrolovány.⁵⁹

Mezinárodní standardy reflektují rozsáhlý okruh opatření, jež jsou v této souvislosti k dispozici na národní úrovni; patří mezi ně příkazy k dozoru (*supervision orders*), příkazy k probaci (*probation orders*), příkazy k obecně prospěšným pracím (*community service orders*), peněžité tresty a opatření k náhradě škody, příkazy k léčení a poradenství (*treatment and counselling orders*), poskytování pěstounské nebo ústavní péče, umístění ve výchovném

⁵¹ Tamtéž. Otázka, co v tomto kontextu znamenají „důkazy“, byla předmětem řady analýz, zejména v oblasti posuzování rizik. Viz např. Case, „Questioning the “Evidence” of Risk that Underpins Evidence-led Youth Justice Interventions“ 7(2) Youth Justice (2007) 91-105.

⁵² Viz the European Rules. Viz např., Haines and Case, „Promoting Prevention A multi-agency initiative to prevent youth offending through Consultation in Swansea Schools“ 4(2) Youth Justice (2004) 117-132.

⁵³ Tamtéž, str. 9 – 10.

⁵⁴ Viz Committee on the Rights of the Child, General Comment No 12, The Child’s Right to be Heard, CRC/C/GC/12 (2010), zejména odstavce 57 - 64.

⁵⁵ Viz Pravidlo 13.

⁵⁶ Zapojení dítěte je obecným principem Směrnice a zvláštní ustanovení se věnuje také účasti dítěte v trestním řízení. Dále viz Weijers, „Requirements for Communication in the Courtroom: a comparative perspective on the youth court in England/Wales and the Netherlands“ 4(1) Youth Justice (2004) 22-31, a Kilkelly, „Youth Courts and Children’s Rights: An Irish Perspective“ 8(1) Youth Justice (2008) 39-56.

⁵⁷ Tamtéž. Viz také Směrnici Rady Evropy o justici přívětivé vůči dítěti, zejména část IV.

⁵⁸ Commissioner for Human Rights Issues Paper, Juvenile Justice: Proposals for Reforms, str. 11.

⁵⁹ Viz Pravidlo 24.

ústavu, mentorství ze strany dospělých nebo vrstevníků, programy řešení závislosti nebo problémů s duševním zdravím, umístění do pěstounské péče, ústavní péče nebo jiného výchovného prostředí. Je zřejmé, že se v těchto případech z větší části nejedná o trestní sankce, ale spíše o opatření, určená ke komplexnímu řešení faktorů, jež jsou základem trestné činnosti dítěte a spočívají v oblasti zdravotní, výchovné a rodinné.⁶⁰ Různé programy kladou důraz na různé aspekty znevýhodnění nebo potíží, jež je třeba řešit, a ty budou záviset na individuálních poměrech dítěte a na rodinné i jiné podpoře, z nichž mohou čerpat. I když děti bez podpory rodiny, jako jsou děti v péči státu, jsou v tomto směru obzvláště znevýhodněny, povinností státu zůstává použít vůči každému jednotlivému dítěti to nejvhodnější opatření. V souladu s tím mezinárodní standardy odrážejí poznatek, že opatření, do nichž se dítě zapojí – na rozdíl od těch, jež o ně pouze pečují – v rámci kontextu širší rodiny a v prostředí komunity, vedou spíše k úspěchu.⁶¹ Důraz spočívá na výchově a rekvalifikaci, sociální integraci a začlenění, nikoliv na trestu.⁶²

Zbavení osobní svobody

CRC stanoví základní linii, pokud jde o zbavení dítěte osobní svobody, když uvádí, že se musí jednat o opatření krajní a na nejkratší nutnou dobu – což představuje test, skládající se ze dvou různých prvků. Kombinovaný cíl zdrženlivého používání detence – co do míry jejího používání i délky jejího trvání – odráží výzkumné poznatky, že zdravotní stav a vývoj dítěte bývají detencí často poškozeny a zřídka z ní mají prospěch.⁶³

Pokud jde o zbavení osobní svobody na nejkratší nutnou dobu, Liefaard uvádí, že se jedná o „záležitost výkonu v tom smyslu, že vyžaduje rozhodování přizpůsobené okolnostem, při němž budou vyváženy zájmy dítěte a ostatní zájmy justičního systému“. Předpokládá, že by tuto oblast „mohl podpořit zákonodárce vytvořením nezbytného právního rámce, zahrnujícího podmínky a záruky“.⁶⁴ Samozřejmě je zapotřebí náležitého vedení, aby byl tento aspekt principu, obsaženého v článku 37, účinně implementován, a bylo tak zajištěno, že děti nebudou zbavovány osobní svobody na dobu delší, než je za daných okolností absolutně nezbytné.

Detence jako krajní opatření znamená, že by děti měly být zbavovány osobní svobody jen v omezených případech, a že by v reakci na chování a poměry dětí mělo být užíváno opatření, vykonávaných na svobodě. Jak uvádí Pinheirova studie, „detence by měla být

⁶⁰ K duševnímu zdraví viz nedávný příspěvek IJJO, „Opinion on Mental Health and Young Offenders: the need for a multidisciplinary and integrative approach“, 2011, k dispozici na www.ijjo.org. Viz též Grisso, „Adolescent Offenders with Mental Disorders“ 18(2) *The Future of Children Special Issues on Juvenile Justice* (Fall 2008), 143-164.

⁶¹ Viz Greenwood, „Prevention and Intervention Programs for Juvenile Offenders“ 18(2) *The Future of Children Special Issues on Juvenile Justice* (Fall 2008), 185-210.

⁶² Viz Komentář k Pravidlu 2 Evropských pravidel pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením, str. 34 – 35- O možnosti sociálního začlenění jako přístupu viz Rutherford, „Youth Justice and Social Inclusion“ 2(2) *Youth Justice* (2002) 100-107. Viz též, Newburn and Shiner, „Young People, Mentoring and Social Inclusion“ 6(1) *Youth Justice* (2006) 23-42.

⁶³ Utrpení, jež detence pro děti představuje, se odráží v Pravidlu 49.1 Evropských pravidel. Pravidlo 52.1 uvádí, že všichni mladiství, zbavení svobody, jsou značně zranitelní“. K této problematice viz Cesaroni and Peterson-Badali, „Understanding the Adjustment of Incarcerated Young Offenders: A Canadian Example“ 10(2) *Youth Justice* (2010) 107-125. Viz též Goldson, „Child Imprisonment: the Case for Abolition“ 5(2) *Youth Justice* (2005) 77-90, a Bateman, „Reducing Child Imprisonment: A Systemic Challenge“ 5(2) *Youth Justice* (2005) 91-105.

⁶⁴ Viz Liefaard, *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia Publishing 2008, str. 392-393.

vyhrazena pro dětské pachatele, kteří byli vyhodnoceni tak, že představují skutečné nebezpečí pro ostatní, přičemž významné zdroje by měly být investovány do alternativních opatření, jakož i do programů nápravy a reintegrace v komunitě.⁶⁵ Pekingská pravidla prosazují, že by detence měla být používána pouze v případech, vyžaduje-li to trestný čin (tj. jde-li o „závažný čin zahrnující násilí proti jiné osobě nebo opakované páchaní jiných závažných trestných činů“), a není-li k dispozici jiné vhodné opatření. Je tedy zjevné, že implementace principu detence jako krajního opatření vyžaduje úzké legislativní vymezení možností využít v případech dětí jako sankci odnětí svobody. Jinými slovy, tato možnost by měla být k dispozici pouze v omezených, specifických případech, Kromě toho však zajištění používání detence jako krajního opatření vyžaduje též legislativní i praktické zavedení dostatečně širokého okruhu alternativních opatření, vykonávaných na svobodě. Výše zmíněné sankce – probace, obecně prospěšné práce, léčení a poradenství – se často uvádějí jako alternativy k odnětí svobody. Ovšem jejich přednost nespočívá pouze v tom, co nejsou, tj. detence; představují též důležitá a smysluplná opatření sama o sobě. V tomto ohledu je důležité, aby státy zaváděly sankce vykonávané na svobodě jako obvyklou reakci vůči dětem v konfliktu se zákonem, protože výzkum naznačuje, že takové sankce mají hlavní přínos v tom, že umožňují mladým lidem zůstat v jejich rodinách a komunitách, kde mají řešit problémy, jež jsou příčinou kriminálního chování.⁶⁶ Z tohoto důvodu by se měly stát první reakcí na kriminální chování a odnětí svobody by mělo být jen alternativou.

Komisař pro lidská práva doporučuje, aby vnitrostátní právní řády upravovaly ukládání a výkon sankcí a opatření, vykonávaných na svobodě.⁶⁷ Ve smyslu rozhodování Evropská pravidla doporučují, aby výběr opatření probíhal na základě individuálního víceoborového posouzení nejvlastnějšího zájmu dítěte.⁶⁸ Děti musejí být rozumným způsobem zapojeny do procesu rozhodování o uložení sankce a informovány, jazykem a způsobem, kterým porozumí, o tom, jak má být uložené opatření vykonáno, a o jejich právech a povinnostech při jeho výkonu.⁶⁹ V této souvislosti je rovněž třeba mít na paměti, že alternativní sankce a jiná opatření, používaná místo odnětí svobody, musejí vždy respektovat práva a právní záruky dítěte.⁷⁰

Evropská pravidla doporučují, aby byly děti informovány jazykem, kterému porozumí, o tom, jak bude příslušné opatření vykonáno, a o jejich právech a povinnostech v souvislosti s jeho výkonem.⁷¹ Obava, že podpora alternativních sankcí může vést k efektu rozšiřování sítě (*net-widening*), vedla k doporučení, obsaženému v mezinárodních standardech, aby byl výkon sankcí založen na partnerství s mladými lidmi, jsou-li motivováni spolupracovat s orgány, dohlížejícími na výkon, ohledně záležitostí ovlivňujících výkon opatření.⁷² Vedla též k podrobnému ustanovení Evropských pravidel o důsledcích porušení stanovených podmínek se zvláštním důrazem na komunikaci a důvěru mezi dětmi a jejich rodinami a na motivaci orgánů, odpovědných za dohled nad výkonem opatření, aby v případech porušení podmínek sankce uplatňovaly svou diskreční pravomoc zdrženlivě.⁷³ Drobné prohřešky nemusejí být oznamovány orgánům, rozhodujícím o splnění podmínek

⁶⁵ Zpráva nezávislého odborníka ke Studii OSN o násilí vůči dětem, str. 112.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Commissioner for Human Rights, Issues Paper, str. 12.

⁶⁸ Viz Pravidlo 15.

⁶⁹ Viz Pravidlo 13.

⁷⁰ Viz článek 40 odst. 3 písm. b) CRC. Viz též Committee on the Rights of the Child, General Comment No 10. Children's Rights in Juvenile Justice.

⁷¹ Pravidlo 33.1.

⁷² Pravidlo 31.2.

⁷³ Pravidla 46 – 48.5.

opatření, a porušení podmínek by nemělo být automaticky trestným činem.⁷⁴ Evropská pravidla a Pekingská pravidla zdůrazňují význam zajištění toho, aby intervence byla přiměřená, či dokonce za některých okolností minimalistická, což je v souladu s nedávným skotským výzkumem, který naznačil, že kontakt se systémem – byť dobře míněný – může být škodlivý i sám o sobě.⁷⁵ Jak upozorňují Pekingská pravidla, reakce na trestnou činnost musejí brát v úvahu, že u většiny dětí je jejich trestná činnost stadiem, které skončí, až dozrají. V těchto případech může být vhodné nečinit žádnou intervenci – rozhodně ne formální intervenci. To zvláště platí, pokud jde o trestné činy, související s věkem, jako je konzumace alkoholu nezletilými osobami.

Alternativní sankce v současnosti tvoří součást aparátu soudnictví nad mládeží evropských zemí. Mnohé státy nabízejí celou řadu opatření; mediace a opatření restorativní justice jsou stále populárnější⁷⁶ a rozšířené jsou v současnosti i dohled probační služby a orgánů v oblasti vzdělávání a zdravotnictví.⁷⁷ Zároveň je však k dispozici jen málo informací o úspěších takových intervencí, takže důkladná systematická evaluace takových intervencí a sankcí se musí stát naléhavější prioritou.⁷⁸ Pozornost se musí obrátit k zabudování těchto iniciativ do systémů soudnictví nad mládeží, k jejich nezávislé evaluaci a k rozsáhlému šíření uvedených informací.

Podmínky detence

I když z CRC jasně vyplývá, že detence by měla být využívána pouze jako krajní opatření, je podobně zřejmé, že se i řada dalších ustanovení CRC vztahuje na děti, zbavené osobní svobody. Obdobně mezinárodní standardy uvádějí jasně, že děti svá práva neodkládají u brány detenčního zařízení⁷⁹ a musejí jich požívat i tehdy, jsou-li v detenci, a to bez ohledu na skutečnost kdy, proč nebo kde se tak děje. CRC se tak kupříkladu vztahuje na děti v detenci před zahájením soudního řízení, vězněné po odsouzení, nebo zbavené svobody pro účely výchovné, imigrační, zdravotní nebo za účelem odborného posouzení.

CRC obsahuje výslovné ustanovení o právech dětí v detenci v článku 37. Jeho písmeno c) stanoví, že s každým dítětem zbaveným svobody (opět, za jakýmkoliv účelem) musí být zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby jeho věku. Především musí být každé dítě zbavené svobody

⁷⁴ Commissioner for Human Rights, Issues Paper, str. 12.

⁷⁵ McAra, and McVie (2007) „Youth Justice? The Impact of System Contact on Patterns of Desistance from Offending“, *European Journal of Criminology*, 4(3): 315-345.

⁷⁶ Viz Moore and Mitchell, „Rights-based Restorative Justice: Evaluating compliance with International Standards“ 9(1) *Youth Justice* (2009) 27-43. O možnostech většího využívání restorativní justice v prostředí, kde je omezoována osobní svoboda, viz Williams, „Restorative Justice and Incarcerated Young Offenders“ 4(3) *Youth Justice* (2005) 191-203. O využívání restorativní justice a postupech v této oblasti viz Farrier, Froggett and Poursanidou, „Offender-based Restorative Justice and Poetry: Reparation or Wishful Thinking“ 9(1) *Youth Justice* (2009) 61-76.

⁷⁷ Commissioner for Human Rights, Issues Paper, str. 12. Viz též Dünkel and Pruin, 2009.

⁷⁸ O významu důkladného výzkumu a evaluace intervencí viz Greenwood, „Prevention and Intervention Programs for Juvenile Offenders“ 18(2) *The Future of Children Special Issues on Juvenile Justice* (Fall 2008), 185-210; Whyte, „Effectiveness, Research and Youth Justice“ 4(1) *Youth Justice* (2004) 3-21; a postřehy Newburna a Shiner, „Young People, Mentoring and Social Inclusion“ 6(1) *Youth Justice* (2006) 23-42; a je též důležité zmínit výzkum IJJO „Juvenile Justice Indicators for Europe: How to measure Juvenile Justice“.

⁷⁹ Viz judikaturu Evropského soudu pro lidská práva k této otázce, např. *Golder vs Spojené království*, Series A 18, 1975, a *Dickson vs Spojené království*, ECHR 2007.

umístěno odděleně od dospělých, ledaže se dojde k závěru, že neoddělovat je od dospělých je v jeho nejvlastnějším zájmu, a každé dítě s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat styk se svou rodinou prostřednictvím korespondence a návštěv. Dále, podle písmene d), musí mít každé dítě zbavené svobody právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo napadat zákonnost rozhodnutí o zbavení svobody u soudu nebo jiného oprávněného, nezávislého a nestranného orgánu, a v každém takovém případě též právo na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Kromě toho upravují práva dětí v detenci některé další mezinárodní standardy; patří mezi ně Pravidla OSN na ochranu mladistvých zbavených osobní svobody („Havanská pravidla“), obecná připomínka Výboru pro práva dítěte č. 10 a Evropská pravidla pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením. Společně tyto dokumenty poskytují státům rozsáhlé směrnice o osvědčené praxi a ochraně práv dětí v detenci.

„Omezení osobní svobody dětí“ je tradičně spojováno s výkonem trestní justice, kdy jsou děti umístěny do zařízení pro mladé pachatele nebo do vězení na základě odsouzení za trestný čin. Ve skutečnosti bývají děti zbavovány svobody mnoha způsoby a z různých důvodů, jako jsou policejní zadržení, vazba, umístění do zabezpečeného zařízení za účelem ochrany, odborného posouzení nebo léčení, anebo omezení osobní svobody jako součást imigračního nebo azylového systému. V rámci EU využívají státy detence k různým účelům a používají různé pojmosloví a terminologii, aby vymezily případy zbavení dětí osobní svobody, a místa, v nichž jsou děti zadržovány.⁸⁰ Mezinárodní standardy jasně uvádějí, že umístění dětí do prostředí, které nemohou svobodně opustit, představuje omezení jejich osobní svobody bez ohledu na to, jak k tomu došlo, zda v rámci trestního řízení nebo řízení ve věcech sociální péče, za jakým účelem, nebo jak je zabezpečené zařízení nazýváno.⁸¹ Tudíž ať už tam jsou děti umístěny k výkonu trestu, z výchovných či sociálních důvodů, vztahují se na tuto situaci mezinárodní pravidla a standardy a práva dětí a jejich právní záruky musejí být zachovány. Evropská pravidla hrají v tomto případě obzvláště významnou roli při posilování významu standardů dětských práv ve vztahu k jejich detenci, a to bez ohledu na její povahu či účel.⁸²

Zvláštní problém představuje skutečnost, že ne všechny státy zaznamenávají každý případ zbavení svobody dítěte, ani nevidují každé jednotlivé dítě, umístěné v zabezpečeném zařízení. Údaje o využívání detence jsou tudíž neúplné, takže je nemožné srovnávat trendy mezi státy, ani monitorovat či sledovat změny v jednotlivých zemích v čase.⁸³ Jedná se o velmi závažný problém, který je třeba řešit; stát musejí uznat, že umístění dítěte v jakékoliv formě zabezpečeného zařízení představuje zbavení svobody a každý takový případ musí být náležitě zaznamenán; sběr úplnějších dat je nezbytný pro vytvoření přesného obrazu o počtu dětí, zbavených svobody v Evropě, a o různých formách, jimiž se tak děje.⁸⁴

Je základním právem dětí zbavených svobody, aby byly umístěny odděleně od dospělých. Toto právo přiznává článek 37, který umožňuje umístit děti a dospělé pohromadě pouze tehdy, je-li to v nejvlastnějším zájmu dítěte. Výbor pro práva dítěte vysvětluje, že toto právo je založeno na „množství poznatků o tom, že umístění dětí do věznic pro dospělé

⁸⁰ Viz např. Pitts and Kuula, „Incarcerating Young People: An Anglo-Finnish Comparison“ 5(3) Youth Justice (2006) 146-164.

⁸¹ Viz Pravidlo 21.5 Evropských pravidel pro mladistvé pachatele vystavené sankcím a opatřením.

⁸² Tamtéž. Viz také.

⁸³ Dünkel and Pruin (2009), str. 138-140.

⁸⁴ Tamtéž, str. 206.

ohrožuje jejich základní bezpečnost, pohodu a budoucí schopnost zdržet se trestné činnosti a reintegrovat se“.⁸⁵ Kromě toho doporučuje, aby výjimka z důvodu nejvladnějšího zájmu v článku 37 byla vykládána úzce, a proto by státy měly zřizovat „oddělená zařízení pro děti zbavené svobody, se specifickým personálem, pravidly a postupy, zaměřenými na děti“.⁸⁶ Tento princip často porušují jak státy, jež zadržují vysoký počet dětí, a ve kterých jsou děti zadržovány ve věznicích pro dospělé, tak i ty, jež zadržují nízký počet dětí, a kde – jak se uvádí – je nízká poptávka po oddělených zařízeních pro děti.

Obecněji řečeno je zřejmé, že se CRC na děti v detenci vztahuje ve značné míře, a skutečně mnohá práva, vyplývající z CRC, mají zásadní význam pro děti, zbavené osobní svobody, nehledě na problémy, jimž děti čelí při uplatňování těchto práv. Výbor pro práva dítěte shrnul mezinárodní standardy, týkající se zacházení s dětmi ve všech formách detence, následovně:

- „- Dětem by mělo být zajištěno fyzické prostředí a ubytování, jež jsou v souladu s rehabilitačními cíli umístění v ústavním zařízení, přičemž musí být brány náležitě ohledy na jejich potřeby soukromí, smyslových podnětů, možností stýkat se s vrstevníky, a zapojení do sportování, tělesných aktivit, umělecké činnosti a volnočasových aktivit;
- Každé dítě ve věku povinné školní docházky má právo na vzdělávání, odpovídající jeho potřebám a schopnostem, a určené k jeho přípravě na návrat do společnosti⁸⁷; kromě toho by každé dítě mělo, ve vhodných případech, absolvovat kvalifikační školení pro výkon povolání, jež by je mělo připravit na budoucí zaměstnání;
- Každé dítě má při nástupu do detenčního/nápravného zařízení právo na vyšetření lékařem a po celou dobu pobytu v zařízení mu bude zajištěna odpovídající lékařská péče, jež bude poskytována, bude-li to možné, zdravotnickými zařízeními a službami, působícími mimo zařízení;
- Pracovníci zařízení by měli podporovat a usnadňovat kontakty dítěte s širší komunitou, včetně komunikace s jeho rodinou, přáteli a jinými osobami nebo zástupci důvěryhodných organizací, a možnost navštěvovat jeho domov a rodinu;
- Omezení nebo donucení lze použít, pouze pokud dítě bezprostředně ohrožuje zdraví své či ostatních, a pouze pokud byly vyčerpány všechny ostatní prostředky kontroly. Používání omezení či donucení, jako jsou fyzické, mechanické a lékařské omezovací prostředky, by mělo být pod důkladnou a přímou kontrolou odborníka lékaře a/nebo psychologa. Takové používání nesmí být nikdy formou trestu. Pracovníci zařízení by měli být proškoleni v oblasti použitelných standardů a ti z nich, kteří používají omezovací či donucovací prostředky v rozporu s pravidly a standardy, by měli být vhodným způsobem potrestáni;
- Jakékoliv kázeňské opatření musí být v souladu s požadavkem zachování osobní důstojnosti mladistvého a se základními cíli ústavní péče; přísně zakázána musejí být kázeňská opatření, porušující článek 37 CRC, jako jsou tělesné tresty, umístění v zatemněné cele, v zostřené vazbě nebo na samotce, nebo jakýkoliv jiný trest, jenž může ohrozit tělesné nebo duševní zdraví či pohodu dotyčného dítěte;⁸⁸
- Každé dítě by mělo mít právo podávat žádosti či stížnosti ústředním správním orgánům, justičním orgánům nebo jiným vhodným nezávislým orgánům, a to bez cenzury jejich

⁸⁵ Committee on the Rights of the Child, General Comment No 10, odst. 85.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Výzkum ukazuje, že zajišťování nejvyšší možné míry realizace práva dětí na vzdělání v detenci v sobě obsahuje problémy. Viz Lanksey, „Promise or Compromise? Education for Young People in Secure Institutions in England“ 11(1) Youth Justice (2011) 47-60.

⁸⁸ Viz též Committee on the Rights of the Child, General Comment No 13, The Right of the Child to Freedom from All Forms of Violence, CRC/C/GC/13 (2011).

obsahu, a být bez prodlení informováno o odpovědi; dětem musejí být tyto mechanismy známy a musejí k nim mít snadný přístup.

- Nezávislí a kvalifikovaní inspektoři by měli být oprávněni provádět pravidelné kontroly a činit i neoznámené návštěvy z vlastní iniciativy; měli by klást zvláštní důraz na osobní rozhovor s dětmi v zařízeních, a to v důvěrném prostředí.⁸⁹

Kromě toho obsahují Havanská pravidla i Evropská pravidla řadu ustanovení o režimu, jemuž by mělo zbavení svobody podléhat, a jasně stanoví, že dětem ve všech formách detence musí být zajištěno právo na ochranu před újmou na zdraví, na vzdělání a volný čas, a na styk s rodinou a vnějším světem. Místa, kde dochází k omezení osobní svobody, nejsou prosta násilí, a Studie OSN o násilí vůči dětem uvádí, že děti v detenčních centrech trpí znepokojující mírou násilí jak ze strany personálu, tak ostatní mládeže.⁹⁰ Z těchto důvodů Havanská pravidla upřednostňují otevřená zařízení s pevnou vazbou na komunitu, v nichž je takové násilí méně pravděpodobné.⁹¹ Komisař Rady Evropy pro lidská práva také uvádí, že „malá zařízení spíše poskytují bezpečné (bezpečnější) prostředí pro děti“, a doporučuje přijetí doplňujících opatření – upravených vnitrostátním právem – jež zajistí ochranu práv dětí ve všech zařízeních. Patří mezi ně:

- zákaz tělesných trestů;
- stanovení přísných mezí pro používání fyzických omezovacích prostředků a metod, jež mohou být používány (včetně požadavku, aby byly používány postupy monitorovány a pravidelně kontrolovány), a zákaz všech forem omezení, určených k úmyslnému působení bolesti dětem;
- zákaz samoty jako formy trestu a omezení jejího používání na výjimečné případy;
- účinné strategie proti šikaně a transparentní, jasná pravidla jednání/chování.⁹²

Výbor pro práva dítěte došel k závěru, že umístování dětí na samotku, jejich izolace nebo umístění v potupných či ponižujících podmínkách detence, představuje porušení článku 19 CRC.⁹³ Stejně tak je zakázáno používání násilí k vynucení doznání, trestání dětí za nezákonné jednání jinak než na základě rozhodnutí soudu, nebo jejich nucené zapojování do činností „proti jejich vůli, typicky používané policií a příslušníky orgánů vynucujících zákon, pracovníky ústavních a jiných institucí, a osobami, jež mají nad dětmi moc“.⁹⁴ Děti v detenci se pokládají za obzvláště zranitelné, protože nejsou pod ochranou dospělých, odpovědných za hájení jejich práv a nejvlastnějších zájmů.⁹⁵

Mezinárodní standardy poskytují státům důležité vodítko v problematice, jež se týká umístování dětí v detenci, přijímacích postupů, jež by měly být pro umístění rozhodující, a praktických požadavků v souvislosti s podobou a kvalitou ubytování a se standardy, jež by měly zajistit čistotu a bezpečí dětí v detenci. Zdůrazňují potřebu zajistit, aby byla taková zařízení provozována v souladu s nejvyššími standardy správy a řízení, včetně bezpečných a moderních systémů uchovávání záznamů a jasných pravidel přijímání, přesunů a propouštění.

⁸⁹ Committee on the Rights of the Child, General Comment No 10, odst. 89. Viz též doporučení ve Zprávě nezávislého odborníka pro Studii OSN o násilí vůči dětem, na str. 112.

⁹⁰ Report of the Independent Expert for the United Nations Study on Violence against Children, A/61/299, 26. srpna 2006.

⁹¹ Viz Pravidlo 30.

⁹² Commissioner for Human Rights, Issues Paper on Juvenile Justice, na str. 14-15.

⁹³ Committee on the Rights of the Child, General Comment No 13, odst. 20.

⁹⁴ Tamtéž, odst. 24.

⁹⁵ Tamtéž.

Zvláštní pozornost je v mezinárodních standardech věnována významu přípravy na propuštění a přístupům k integraci. Především by to mělo být součástí individuálního plánu každého dítěte, jehož úkolem by mělo být zajistit, že děti stráví většinu času v detenci vzděláváním, odborným školením, terapií a přípravou na propuštění, jež potřebují.⁹⁶ Při nástupu by mělo být provedeno komplexní víceoborové posouzení potřeb dítěte, jež by mělo sloužit k určení typu pobytu, nejvhodnějšího pro tyto potřeby, a individuálního plánu pobytu, určeného k maximalizaci potenciálu pobytu.

Pozornost musí být věnována specifickým podmínkám dětí ve vazbě a těch, umístěných v zařízeních sociální péče či léčby duševního zdraví, jež mohou být zranitelné ještě více. Komisař pro lidská práva i jiní zdůrazňují časově neurčitý a zdlouhavý charakter vazby⁹⁷ a vyjadřují znepokojení ohledně nekvalitního režimu a nedostatku standardů, jež platí pro vazbu (přínejmenším ve srovnání s jinými formami detence).⁹⁸ Jen zřídka existují zařízení, vyhrazená pro tento účel. V souladu s tím Komisař doporučuje, aby bylo „vynaloženo úsilí ke zlepšení kvality vazby, oddělení od odsouzených mladistvých, a zajištění dostupnosti řady opatření a aktivit pro děti ve vazbě, vzhledem k tomu, že až do prokázání viny zůstávají nevinné“.⁹⁹ Tato povinnost oddělovat odsouzené od neodsouzených osob se nachází též v článku 10 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (*International Covenant on Civil and Political Rights*).

Kromě toho Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby státy zavedly striktní právní úpravu, vyžadující pravidelnou kontrolu zákonnosti vazby, nejlépe každé dva týdny.¹⁰⁰ Není-li možné podmíněné propuštění dítěte z vazby, Výbor doporučuje, aby bylo dítě obžalováno ve lhůtě 30 dní, a aby bylo o obžalobě rozhodnuto do šesti měsíců od postavení dítěte před soud. Státům se doporučuje zavést nezbytnou právní úpravu, aby tyto zásady uskutečnily.¹⁰¹

Děti, umístěné v zabezpečených ústavech sociální péče či zadržované v psychiatrických ústavech z důvodu duševního zdraví, se často v oblasti soudnictví nad mládeží pokládají za chudé příbuzné. Ačkoliv mohou být zbaveny svobody podobně jako např. děti ve vazbě pro mladistvé, nejsou vždy brány v úvahu při diskusích o problémech soudnictví nad mládeží a návrzích reform.¹⁰² Zčásti je důvodem skutečnost, že odpovědnost za péči o tyto děti může mít ministr zdravotnictví, takže zacházení s nimi není pojmově chápáno ani kategorizováno jako problém soudnictví nad mládeží.¹⁰³ I když jen několik mezinárodních standardů (viz pouze omezený prostor v Evropských pravidlech) obsahuje zvláštní ustanovení o dětech, umístěných v zabezpečených zařízeních z důvodu jejich vlastní bezpečnosti nebo léčby či péče, mezinárodní pravidla upravující detenci dětí je nicméně pokrývají, tak jako jiné formy detence. Třebaže je nutné připustit, že děti, tak jako dospělí, musejí být čas od času umístěny do zabezpečených zařízení k zajištění jejich vlastní ochrany,

⁹⁶ Viz Evropská pravidla 77, 79 a 100 – 103, a viz publikaci a komentář z Evropské srovnávací analýzy a předávání znalostí o zdrojích duševního zdraví pro mladistvé pachatele (*European Comparative Analysis and Knowledge Transfer on Mental-Health resources for Young Offenders* (MHYO)) projektu Daphne JLS/2008/DAP/1461, vedeného IJJO.

⁹⁷ Dünkler and Pruin, str. 168.

⁹⁸ Commissioner for Human Rights, Issues Paper, str. 13.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Committee on the Rights of the Child, General Comment No 10, odst. 83.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Viz např. Smith and Milligan „The Expansion of secure accommodation in Scotland: in the Best Interests of the child?“ 4(3) Youth Justice (2005) 178-190.

¹⁰³ Kupříkladu viz Pitts and Kuula, „Incarcerating Young People: An Anglo-Finnish Comparison“ 5(3) Youth Justice (2006) 146-164.

je to právní jistota – která má ústřední význam pro spravedlnost systému trestní justice – jež může chybět, když jsou děti zadržovány „pro jejich vlastní dobro“ nebo „v jejich nejvlastnějším zájmu“, ať již k tomu dochází v rámci systému sociální péče nebo trestního systému.¹⁰⁴ Často to tudíž bývá předmětem kritiky vzhledem k tomu, že existují rozdíly v době, po kterou mladiství pobývají v ústavech sociální péče; protože nejvlastnější zájem je určujícím faktorem, často zákon neupravuje minimální nebo maximální dobu pobytu.¹⁰⁵ V důsledku toho se doba, po kterou jsou děti zadržovány v takových zařízeních, značně liší podle toho, zda se dané opatření pokládá za sankci nebo za opatření sociální péče, určené k ochraně dítěte. Tyto rozdíly mezi vězněním mladistvého a jeho pobytem v zabezpečeném zařízení sociální péče patrně vyplývá, mimo jiné, ze zařazení této agendy do resortů sociálních věcí, zdravotnictví nebo rodiny. Odvolání proti těmto opatřením k soudnímu orgánu není vždy možné, a kontrola bývá pokládána spíše za vnitřní, než nezávislý vnější mechanismus.¹⁰⁶ Nehledě na tato opatření, Dünkel a Pruinová uvádějí, že skandinávské země jsou jak největšími uživateli institucí sociální péče, tak zeměmi, kde lze nalézt nejvíce příkladů dobré praxe.¹⁰⁷ Vyvinula se tam zajímavá citlivost vůči lidským právům, již napomáhají zejména intervence soudů a orgánů sociální péče.

4. Soulad s mezinárodními standardy

Tato kapitola má za cíl zhodnotit míru, v níž jsou výše popsané standardy dodržovány v praxi členských států EU. Panuje zde společný režim, kde všichni členové EU jsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, a tudíž je jejich plnění relevantních ustanovení CRC – zejména článků 37 a 40 – pravidelně sledováno Výborem pro práva dítěte. Podobně jsou všechny členské státy EU členy Rady Evropy a smluvní stranou Úmluvy o zabránění mučení (*Convention for the Prevention of Torture*), jejíž monitorovací orgán, Výbor pro zabránění mučení (CPT) kontroluje a monitoruje podmínky v detenci. Navzdory množství mezinárodních standardů a skutečnosti, že je CRC závazným mezinárodněprávním dokumentem, pokud ne přímo součástí vnitrostátního práva řady zemí EU, Výbor neustále vyjadřuje obavy o míru zachování práv dětí v konfliktu se zákonem. Některé z těchto připomínek se překrývají s připomínkami CPT, který navzdory tomu, že nemá zvláštní pověření zabývat se detencí mladistvých, pravidelně vyjadřuje své obavy v této oblasti. Hlavní problémy jsou společné řadě zemí EU a lze je shrnout následovně:

Implementace standardů

Výbor pro práva dítěte vyjádřil ve vztahu k většině států EU obecnou obavu ohledně míry, v níž jsou mezinárodní standardy – včetně CRC, Pekingských pravidel, Rijádské směrnice a Havanských pravidel – implementovány, a v řadě případů, ne-li ve všech, Výbor výslovně naléhá na jejich plnou implementaci na národní úrovni.¹⁰⁸ Rovněž řadě členských států doporučuje, aby zavedly systém soudnictví nad mládeží, který plně integruje ustanovení

¹⁰⁴ Viz Pösö, Kitinoja and Kekoni, „Locking up for the Best interests of the Child – some preliminary remarks on “Special Care”“ 10(3) Youth Justice (2010) 245-257.

¹⁰⁵ Dünkel and Pruin (2009), str. 146.

¹⁰⁶ Viz též Report of the independent expert for the UN Study on Violence against Children (A/61/299).

¹⁰⁷ Dünkel and Pruin (2009), str. 154 – 155.

¹⁰⁸ Tato připomínka byla vyjádřena ve vztahu k Rakousku, Belgii, Bulharsku, Kypru, Dánsku, Francii, Německu, Itálii, Lotyšsku, Litvě, Lucembursku, Maltě, Rumunsku a Švédsku.

CRC a jiných relevantních mezinárodních standardů do právní úpravy a praxe¹⁰⁹, a vybízí k podpoře reformy praxe v oblasti soudnictví nad mládeží v duchu Úmluvy a relevantních mezinárodních norem.¹¹⁰ Důrazně podporuje rozvoj specializovaných institucí pro oblast soudnictví nad mládeží, včetně soudů pro mladistvé, a plnou aplikaci pojmů z oblasti soudnictví nad mládeží vůči osobám mladším 18 let.¹¹¹

Využívání detence

Výbor pro práva dítěte vyjádřil znepokojení nad rostoucími počty dětí mladších osmnácti let, jež jsou zadržovány v detenci v Rakousku¹¹² a Francii¹¹³, zatímco u zemí jako jsou např. Bulharsko¹¹⁴, Řecko¹¹⁵ a Litva¹¹⁶, vyjádřil znepokojení nad rozsahem, v němž je zbavení svobody užíváno jako skutečně krajní opatření. Konkrétněji zdůraznil neúměrný počet dětí zahraničního původu v detenci v Rakousku¹¹⁷ a v Německu¹¹⁸, přičemž také upozornil na specifické stigma, jímž trpí zranitelné kategorie dětí, včetně dětí zahraničního původu, v Itálii¹¹⁹, a romská menšina v Bulharsku¹²⁰. V případě Řecka vyjádřil Výbor znepokojení ohledně vysokého počtu mladistvých ve vazbě ve zjevném rozporu s vnitrostátní právní úpravou, a rovněž uvedl, že průtahy v soudním řízení tam i jinde vedou k dlouhému trvání vazby.¹²¹ Výbor rovněž se znepokojením zaznamenal zadržování dětí na policejních služebnách a v detenčních centrech před zahájením soudního řízení¹²², přičemž doba, po kterou jsou děti zadržovány policií, je problémem řady zemí EU.¹²³ V některých zemích jsou důvodem obav vyšší tresty, ukládané mladistvým, jež byli souzeni jako dospělí¹²⁴, a v případě Slovenska Výbor pro zabránění mučení vyzval ke zrušení trestu odnětí svobody na doživotí u mladistvých, přičemž na podporu svého názoru citoval CRC a směrnice Výboru

¹⁰⁹ Viz např. Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Belgium, CRC/C/15/Add.178, odst. 32; a Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Finland, CRC/C/15/Add.272, odst. 55.

¹¹⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Bulgaria, CRC/C/15/Add.66, odst. 19; Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Czech Republic, CRC/C/15/Add.201, odst. 66; Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: France, CRC/C/15/Add.240, odst. 59.

¹¹¹ Viz např. Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Malta, CRC/C/15/Add.129, odst. 50; a Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Portugal, CRC/C/15/Add.199, odst. 62.

¹¹² Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Austria, CRC/C/15/Add.251, odst. 53.

¹¹³ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: France, CRC/C/15/Add.240, odst. 58.

¹¹⁴ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Bulgaria, CRC/C/15/Add.66, odst. 19.

¹¹⁵ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Greece, CRC/C/15/Add.170, odst. 79.

¹¹⁶ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Lithuania, CRC/C/LTU/CO/2, odst. 68.

¹¹⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Austria, CRC/C/15/Add.251, odst. 53.

¹¹⁸ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Germany, CRC/C/15/Add., odst. 60.

¹¹⁹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Italy, CRC/C/15/add.198, odst. 51.

¹²⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Bulgaria, CRC/C/15/Add.66, odst. 19.

¹²¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Germany, CRC/C/15/Add 170, odst. 78. Viz též níže uvedené připomínky ve vztahu k Nizozemí, Polsku a Rumunsku.

¹²² Viz kupříkladu Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Lithuania, CRC/C/LTU/CO.2, odst. 68. Tuto připomínku současně vyjádřil i CPT. Viz např. Poland - CPT/Inf (2006) 11, strana 11.

¹²³ Netherlands - CPT/Inf (2008) 2, strana 22; a Poland - CPT/Inf (2006) 11, strana 12. Dále viz níže.

¹²⁴ Viz např. Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Spain, CRC/C/15/ Add.185, odst. 53; a Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Greece CRC/C/15. Add.1790, odst. 78. K rizikům této punitivní praxe viz Christiaens and Nuytiens, „Transfer of Juvenile Offenders to adult Court in Belgium: Critical reflections on the Reform of a Moderate Practice“ 9(2) Youth Justice (2009) 131-142.

pro práva dítěte.¹²⁵ CPT také doporučil zrušení vazby bez možnosti styku s okolím (*incommunicado detention*) u mladistvých vzhledem k tomu, že taková praxe překonává veškeré pojistky, které této skupině poskytují právní předpisy v oblasti soudnictví nad mládeží.¹²⁶

Umístění dětí v detenci odděleně od dospělých

Navzdory jednoznačnému znění článku 37 CRC, který zakazuje zadržování dětí společně s dospělými, v řadě členských států EU to představuje závažný problém. Výbor pro práva dítěte i Výbor pro zabránění mučení vyjádřily v této věci zvláštní znepokojení ve vztahu k Rakousku¹²⁷, Kypru¹²⁸, České republice¹²⁹, Německu¹³⁰, Řecku¹³¹, Maďarsku¹³² a Lucembursku¹³³, a doporučily, aby tyto státy přijaly opatření, jež zajistí takové oddělené umístění. Kromě toho bylo vůči Belgii¹³⁴, Estonsku¹³⁵, Finsku¹³⁶, Irsku¹³⁷ a Rumunsku¹³⁸ vysloveno doporučení k ukončení této praxe, a Portugalsko¹³⁹ bylo upozorněno na rizika umisťování dětí v celách společně s dospělými. Podle CPT, bez ohledu na případné přínosy umisťování dospělých společně s mladistvými (např. že se tím brání vzniku gangů), „dokonce i v takových případech ... rizika sdílení cel mladistvými společně s dospělými – ať již se jedná o odsouzené či osoby ve vazbě – jsou taková, že by k takovému umisťování nemělo docházet.“¹⁴⁰ Oddělování mladistvých od dospělých ve vazbě a v průběhu policejního zadržení také zůstává v řadě států EU problémem.¹⁴¹

Řádný proces – děti v ochranné péči

I když podmínky v zabezpečených/terapeutických odděleních v těch státech EU, jež takovými zařízeními disponují, mohou být dobré¹⁴², Výbor pro práva dítěte vyjádřil

¹²⁵ Slovakia - CPT/Inf (2010) 1, strana 32.

¹²⁶ Spain - CPT/Inf (2011) 11, strana 23.

¹²⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Austria, CRC/C/15/Add.251, odst. 53.

¹²⁸ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Cyprus, CRC/C/15/Add.204, odst. 59.

CPT však po své návštěvě v roce 2008 zaznamenal zlepšení situace. Viz Cyprus - CPT/Inf (2008) 17, strana 23.

¹²⁹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Czech Republic, CRC/C/15/Add.201, odst. 66.

¹³⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Germany, CRC/C/15/Add., odst. 60. Viz též připomínky CPT. Germany - CPT/Inf (2007) 18, strana 44.

¹³¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Greece, CRC/C/15/Add.170, odst. 78.

¹³² Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Hungary, CRC/C/HUN/CO, odst. 61.

¹³³ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Luxembourg, CRC/C/15/Add.250, odst. 60.

¹³⁴ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Belgium, CRC/C/15/Add.178, odst. 32.

¹³⁵ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Estonia, CRC/C/15/Add.196, odst. 51. Také CPT vyjádřil značné znepokojení nad umisťováním dětí do cel pro dospělé v některých estonských zařízeních. Viz Estonia - CPT/Inf (2005) 6, stran 17, ačkoliv v současnosti již byl tento problém vyřešen a mladiství jsou umisťováni do zvláštních oddělení věznice, a to jak odsouzené, tak ti ve vazbě (Crime in Estonia 2009 – Ministry of Justice of Estonia. Tallinn: 2010 www.just.ee).

¹³⁶ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Finland, CRC/C/15/Add.272, odst. 55.

¹³⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Ireland, CRC/C/IRL/CO/2, odst. 72-73.

¹³⁸ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Romania, CRC/C/Add.199, odst. 63.

¹³⁹ Portugal - CPT/Inf (2009) 13, strana 24.

¹⁴⁰ Slovakia - CPT/Inf (2010) 1, strana 41.

¹⁴¹ Viz např. Slovenia - CPT/Inf (2008) 7, strana 37.

¹⁴² Po své návštěvě Finska uvedl CPT o jednom zařízení, že „Dostupné programy ... nabízejí širokou škálu terapeutických a rehabilitačních aktivit (individuální psychoterapie, podpůrná a skupinová terapie, vzdělávání, pracovní terapie, nácvik životních dovedností, umělecká činnost, sport atd.). Mladiství pacienti

znepokojení ohledně používání této formy detence bez zapojení soudní moci. Ve vztahu k Francii doporučil revizi vnitrostátní právní úpravy, aby bylo zajištěno, že opáření trestní povahy budou ukládat pouze soudní orgány, v podmínkách řádného procesu a se zajištěním právní pomoci.¹⁴³ V Lucembursku kritizoval skutečnost, že dětmi v konfliktu se zákonem se zabývají stejné struktury, jako dětmi se sociálními problémy či problémy s chováním.¹⁴⁴ Ve vztahu k Dánsku Výbor pro práva dítěte vyjádřil znepokojení ohledně praxe, spočívající v umístování dětí, jež vykazují neukázněné chování, do ústavů, a zejména doporučil, aby Dánsko plně implementovalo mezinárodní standardy, týkající se dětí mladších 15 let, a zajistilo tak, že nebudou zbavovány svobody bez řádného procesu.¹⁴⁵ Podobně bylo vážné znepokojení vyjádřeno ohledně praxe v Lucembursku, kde bylo dítě mladší 18 let kázeňsky potrestáno umístěním na samotku.¹⁴⁶ To byl také případ Švédska, kde bylo podle CPT zvláštním problémem zadržování v izolaci a používání omezovacích prostředků.¹⁴⁷

Zajištění toho, aby byly děti zbavovány svobody výlučně za podmínek stanovených zákonem, je tedy problém překvapivě vysokého počtu států EU.¹⁴⁸ U jiných bylo vyjádřeno znepokojení nad způsobem aplikace disciplinárních pravidel a zjištěným odnímáním základních práv (styk s rodinou, právo na vzdělání a volný čas) jako formou trestu.¹⁴⁹

Alternativy k detenci

Překvapivě malou pozornost věnovaly monitorovací orgány potřebě zavádět opatření, jež odklánějí děti z formálního systému justice, ačkoliv se tato pozornost v poslední době zvyšuje. Výbor pro práva dítěte vydal taková doporučení kupříkladu ve vztahu k Německu¹⁵⁰ a Rakousku¹⁵¹, kde doporučil zavedení alternativ k soudnímu řízení ve věcech mládeže, jak je podporují mezinárodní standardy. V Rumunsku kritizoval skutečnost, že jen vůči velmi malému počtu dětí jsou uplatňována odklonná či alternativní opatření, a zaznamenal též nedostatky soudního systému v oblasti poskytování rychlé intervence vůči mladistvým pachatelům.¹⁵² Podobně ve vztahu k Řecku doporučil Výbor, aby bylo vynaloženo větší úsilí o zavedení alternativ k detenci, spolu se zajištěním toho, aby detence, včetně vazby, byla používána jen jako krajní opatření a po řádném zvážení závažnosti trestného činu.¹⁵³ Vazba byla předmětem připomínky ve vztahu k Lucembursku, jemuž Výbor doporučil přijmout opatření ke snížení jejího využívání a k maximálně možnému omezení této formy detence prostřednictvím zavádění alternativ, včetně obecně prospěšných prací a restorativní justice.¹⁵⁴

mají přístup do škol s kvalifikovaným personálem a odpovídajícím vybavením, ke kvalitním dílnám a venkovním hřištím (včetně plaveckého bazénu a tratí pro běh na lyžích)”. Finland - CPT/Inf (2009) 5, strana 52.

¹⁴³ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: France, CRC/C/15/Add.240, odst. 59.

¹⁴⁴ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Luxembourg, CRC/C/15/Add.250, odst. 60.

¹⁴⁵ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Denmark, CRC/C/DNK/CO/3, odst. 59.

¹⁴⁶ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Luxembourg, CRC/C/15/Add.250, odst. 32.

¹⁴⁷ Sweden - CPT/Inf (2009) 34, strana 53.

¹⁴⁸ Viz např. Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Czech Republic CRC/C/15.Add.201, odst. 66; a Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: France, CRC/C/15.add.240, odst. 59.

¹⁴⁹ Slovenia - CPT/Inf (2008) 7, strana 35.

¹⁵⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Germany, CRC/C/15/Add., odst. 61.

¹⁵¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Austria, CRC/C/15/Add.251, odst. 54.

¹⁵² Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Romania, CRC/C/15.add.199, odst. 62.

¹⁵³ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Greece, CRC/C/15/Add.170, odst. 79.

¹⁵⁴ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Luxembourg, CRC/C/15/Add.250, odst. 61.

V případě Maďarska Výbor doporučil, aby smluvní stát přijal specifická opatření k zavedení alternativ k detenci, jako jsou probace, obecně prospěšné práce a podmíněné tresty¹⁵⁵, a podobné doporučení vydal i vůči Litvě¹⁵⁶. Ve vztahu k Irsku naléhal Výbor na smluvní stát, aby jako svou prioritu zavedl soubor alternativních opatření, jež zajistí, že omezení osobní svobody bude používáno pouze jako krajní opatření a na nejkratší možnou dobu.¹⁵⁷ Lotyšsku doporučil, aby připravilo a zavedlo alternativy k detenci, včetně „probace, mediace, obecně prospěšných prací či podmíněných trestů, a opatření účinně předcházejících a řešících delikvenci související s drogami a/nebo alkoholem“.¹⁵⁸

Práva, podmínky a zacházení v detenci

Navzdory množství mezinárodních standardů, zabývajících se podmínkami a právy v detenci, Výbor pro práva dítěte i Výbor pro zabránění mučení pravidelně nacházejí nedostatky v podmínkách a režimu detence mladistvých osob po celé Evropě.¹⁵⁹ Následují některé příklady.

V Maďarsku vyjádřil Výbor pro práva dítěte vážné obavy ze špatného zacházení s dětmi ze strany dospělých chovanců v důsledku smíšených detenčních zařízení, a v souladu s tím doporučil přijmout opatření na ochranu dětí před všemi formami špatného zacházení.¹⁶⁰ Dánsko bylo kritizováno za svou praxi používání samoty vůči dětem se závažnými problémy s chováním v detenčním zařízení pro mládež, a Výbor pro práva dítěte v tomto případě doporučil, aby byla uvedená praxe zrušena.¹⁶¹ Podobně CPT upozornil rakouskou vládu na dobu, kterou mladiství tráví na samotce, a doporučil zavedení maximální doby trvání tohoto opatření.¹⁶² Tato připomínka byla vyjádřena též ve vztahu k některým zařízením v Německu¹⁶³ a opět ve vztahu k Nizozemí¹⁶⁴ a Španělsku, kde bylo doporučeno zlepšení materiálních podmínek.¹⁶⁵ Jak uvedl CPT po návštěvě Kypru, „mají-li být mladiství drženi odděleně od ostatních, mělo by tomu tak být na nejkratší možnou dobu a ve všech případech by měli mít zaručen vhodný styk s lidmi.“¹⁶⁶

Zajištění smysluplného režimu pro mladistvé - s aktivitami pod širým nebem, vzděláváním, profesní přípravou a možnostmi trávení volného času - má zásadní význam pro zabránění škodám, jež může vězení mladistvým způsobit a pro maximalizaci konstruktivní povahy této zkušenosti. Jak Výbor CRC, tak CPT při svých úvahách o podobách režimů pro mladistvé v zemích EU kritizují jejich nedostatky. CPT po své návštěvě Kypru v roce 2008 vyjádřil vážné znepokojení nad absencí smysluplného režimu pro mladistvé, když uvedl, že „i když je nedostatek smysluplné činnosti škodlivý pro každého vězně, je obzvláště zhoubný pro mladistvé, kteří specificky potřebují tělesnou aktivitu a duševní podněty“.¹⁶⁷

¹⁵⁵ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Hungary, CRC/C/HUN/CO, odst. 61.

¹⁵⁶ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Lithuania, CRC/C/LTU/CO/2, odst. 69.

¹⁵⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Ireland, CRC/C/IRL/CO/2, odst. 71.

¹⁵⁸ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Latvia, CRC/C/LVA/CO/2, odst. 62.

¹⁵⁹ Ke zhodnocení osvědčené praxe v této oblasti viz Irish Penal Reform Trust, Detention of Children: International Standards and Best Practice (Dublin: IPRT, 2009); k dispozici na www.iprt.ie.

¹⁶⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Hungary, CRC/C/HUN/CO, odst. 61.

¹⁶¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Denmark, CRC/C/DNK/CO/3, odst. 58.

¹⁶² Austria - CPT/Inf (2010) 5, strana 43.

¹⁶³ Germany - CPT/Inf (2007) 18, strana 48.

¹⁶⁴ Netherlands - CPT/Inf (2008) 2, strana 40.

¹⁶⁵ Spain - CPT/Inf (2011) 11, strana 64.

¹⁶⁶ Cyprus - CPT/Inf (2008) 17, strana 37.

¹⁶⁷ Cyprus - CPT/Inf (2008) 17, strana 31.

V některých zemích, jako je Finsko, kde existují konstruktivní režimy pro odsouzené vězně, vyjádřil CPT obavy, že se nedaří zajistit, aby byl odpovídající či vhodný režim smysluplných aktivit dostupný dětem ve vazbě.¹⁶⁸ Tato skupina čelí specifickým problémům, jako jsou ty, způsobené nejistotou ohledně doby, po kterou budou zadržováni.¹⁶⁹ CPT také kritizoval specifické problémy, vyvolané nedostatky režimu vazby na Slovensku.¹⁷⁰ V některých zemích, zejména v Litvě, shledal CPT podmínky, v nichž jsou děti zadržovány, než jsou postaveny před soud, „otřesnými“.¹⁷¹

Ochrana mladistvých v detenci před újmou – působenou ze strany spoluvězňů a personálu – může být náročná, a jak CPT, tak i Výbor pro práva dítěte vyjádřily znepokojení nad tím, do jaké míry státy tento problém řeší. Kupříkladu CPT po své návštěvě Lotyšska referoval o závažných obviněních ohledně zneužívání mladistvých vězeňským personálem.¹⁷² V téže době a ve světle případu usmrcení mladistvého vězně jeho spoluvězni zaznamenal CPT úsilí o snížení násilí mezi vězni v lotyšských zařízeních.¹⁷³ Podmínky v detenci, včetně míry násilí, šikany, sebepoškozování a sebevražd, používání omezovacích opatření a zranění, vyplývající z jejich používání, byly předmětem vážného znepokojení ve vztahu ke Spojenému království.¹⁷⁴ CPT vyjádřil znepokojení nad systematickým spoutáváním mladistvých a nad podobou a trváním omezovacích opatření, užívaných vůči osobám zbaveným svobody v Nizozemí.¹⁷⁵ Naproti tomu CPT pochválil personál jednoho zařízení v Německu za výrazné a úspěšné úsilí o snižování počtu sebepoškozování a sebevražd.¹⁷⁶ Když CPT navštívil Rakousko, referoval o několika obviněních ze strany mladistvých o špatném fyzickém zacházení a/nebo o slovních útocích, které zažili během policejního výslechu.¹⁷⁷ Podobná znepokojení byla vyjádřena po návštěvách CPT v Dánsku¹⁷⁸, Lotyšsku¹⁷⁹, Litvě¹⁸⁰, Polsku¹⁸¹ a Slovinsku¹⁸². V posledním uvedeném případě vyjádřil CPT znepokojení nad skutečností, že soudy ani jiné subjekty nebraly vážně osoby, které tato obvinění uváděly, a doporučil, aby ve všech takových případech „byla taková obvinění písemně zaznamenána, bylo neprodleně nařízeno forenzní lékařské vyšetření, a byly podniknuty nezbytné kroky k zajištění řádného prověření těchto obvinění“.¹⁸³

Ve vztahu k Litvě shledal CPT, že podmínky, v nichž se mladiství nacházeli v průběhu policejního zadržení, byly nelidské a ponižující.¹⁸⁴ Po návštěvě Rakouska CPT kritizoval délku doby, po kterou byly děti zadržovány policií za účelem výslechu, a vyjádřil znepokojení ohledně praxe, která umožňovala mladistvým podepsat výpověď bez přítomnosti

¹⁶⁸ Finland - CPT/Inf (2009) 5, strana 39.

¹⁶⁹ Freeman and Seymour, „‘Just Waiting’: the nature and effect of uncertainty on young people in remand custody in Ireland“ 10(2) Youth Justice (2010) 126-142.

¹⁷⁰ Slovakia - CPT/Inf (2010) 1, strana 41.

¹⁷¹ Lithuania - CPT/Inf (2009) 22, strana 28.

¹⁷² Latvia - CPT/Inf (2009) 35, strana 25.

¹⁷³ Latvia - CPT/Inf (2009) 35, strana 25.

¹⁷⁴ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: United Kingdom, CRC/C/15.Add. 188, odst. 33 a 59.

¹⁷⁵ Netherlands - CPT/Inf (2008) 2, strany 41-43.

¹⁷⁶ Germany - CPT/Inf (2007) 18, strana 56.

¹⁷⁷ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strana 12.

¹⁷⁸ Denmark - CPT/Inf (2008) 26, strana 14.

¹⁷⁹ Latvia - CPT/Inf (2009) 35, strany 15-17 a 25.

¹⁸⁰ Lithuania - CPT/Inf (2009) 22, strana 12.

¹⁸¹ Poland - CPT/Inf (2006) 11, strana 12.

¹⁸² Slovenia - CPT/Inf (2008) 7, strany 12-13.

¹⁸³ Slovenia - CPT/Inf (2008) 7, strana 13.

¹⁸⁴ Lithuania - CPT/Inf (2009) 22, strana 18.

rodiče či jiné vhodné dospělé osoby.¹⁸⁵ Vskutku se zdá, že jde o narůstající trend, což ilustruje skutečnost, že CPT tuto připomínku vyjadřuje často. Lze ji nalézt například ve zprávách CPT ohledně Bulharska¹⁸⁶, Německa¹⁸⁷, Lotyšska¹⁸⁸, Nizozemí¹⁸⁹, Slovinska¹⁹⁰ a Švédska¹⁹¹. V posledním uvedeném případě byla zdůrazněna závažnost nevyhotovení záznamu o zadržení dítěte za účelem výslechu¹⁹², zatímco v případě Slovenska bylo zvláštní znepokojení vyjádřeno ohledně významného případu špatného zacházení policie se skupinou romských dětí v roce 2009.¹⁹³

I v rámci jednotlivých států se lze shledat s tím, že se podmínky v různých zařízeních svou kvalitou liší. Rozdílné podmínky v různých detenčních zařízeních byly jednoznačně zjištěny v Rakousku, kde některá nabízejí uspokojivý režim s kvalitním zařízením pro vzdělávání, odbornou přípravu a odpočinek¹⁹⁴, zatímco jiné byly kritizovány za nedostatečný režim s krátkou dobou pro pohyb mimo celu¹⁹⁵. Podobně v Lotyšsku byly v některých případech zaznamenány vynikající materiální podmínky, třebaže byly zároveň vyjádřeny obavy z používání systému samosprávy (mladistvých) v zařízení.¹⁹⁶ Ve vztahu k Rakousku bylo vyjádřeno znepokojení nad množstvím psychotropních léčiv, podávaných mladistvým v některých zařízeních, a což vyvolávalo dojem, přinejmenším u CPT, že je to používáno jako prostředek na zmírnění nudy, spojené s trávením dlouhých časových úseků v celách.¹⁹⁷ V Řecku bylo kritizováno nedostatečné přizpůsobení režimu dospělých vězeňkyň potřebám vězeňkyň mladistvých.¹⁹⁸

V Lotyšsku vyjádřil Výbor pro práva dítěte obavy z toho, zda mají děti během omezení osobní svobody dostatečnou možnost styku s rodinami a přístupu ke vzdělání¹⁹⁹, a CPT doporučil, aby lotyšské úřady zrušily ve vztahu k mladistvým vězňům omezení kontaktu s vnějším světem²⁰⁰. Podobně v Polsku kritizoval skutečnost, že ne všechna detenční centra pro mladistvé zaručují právo dítěte udržovat styk s rodinou nebo poskytují odpovídající životní podmínky.²⁰¹ Ve Španělsku byla pokládána za důvod k obavám přeplněnost zařízení.²⁰²

Kontroly a stížnosti

Jak je uvedeno v mezinárodních standardech, popsanych výše, nezávislé stížnostní a monitorovací mechanismy mají zásadní význam pro ochranu dětí před újmou v průběhu

¹⁸⁵ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strany 19-20.

¹⁸⁶ Bulgaria - CPT/Inf (2010) 29, strana 28.

¹⁸⁷ Germany - CPT/Inf (2007) 18, strana 22.

¹⁸⁸ Latvia - CPT/Inf (2009) 35, strana 25.

¹⁸⁹ Netherlands - CPT/Inf (2008) 2, strana 14.

¹⁹⁰ Slovenia - CPT/Inf (2008) 7, strana 16.

¹⁹¹ Sweden - CPT/Inf (2009) 34, strana 20.

¹⁹² Sweden - CPT/Inf (2009) 34, strana 21.

¹⁹³ Slovakia - CPT/Inf (2010) 1, strana 13.

¹⁹⁴ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strany 36-37.

¹⁹⁵ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strany 37-38.

¹⁹⁶ Latvia - CPT/Inf (2009) 35, strana 29.

¹⁹⁷ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strana 42.

¹⁹⁸ Greece - CPT/Inf (2010) 33, strana 58. K této problematice obecněji viz Burman and Batchelor, „Between Two Stools? Responding to Young Women who offend“ 9(3) Youth Justice (2009) 270-285.

¹⁹⁹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Latvia, CRC/C/LVA/CO/2, odst. 62.

²⁰⁰ Latvia - CPT/Inf (2009) 35, strana 44.

²⁰¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Poland, CRC/C/15/Add.194, odst. 50.

²⁰² Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Spain, CRC/C/15/Add.195, odst. 53.

zadržení, a k zajištění jejich práv v praxi. Jak bylo poznamenáno výše, Výbor pro práva dítěte a Studie OSN o násilí jsou v této otázce obzvláště důrazné.²⁰³ Podle CPT by mladiství měli „mít cesty ke stížnostem otevřené, a to jak v rámci administrativního systému daných zařízení, tak mimo něj, a měli by mít možnost důvěrného přístupu ke vhodné nezávislé autoritě (například inspekční výbor nebo soudce), oprávněné přijímat – a je-li to nezbytné, i řešit – stížnosti mladistvých“.²⁰⁴ Přesto tyto mechanismy v řadě zemí EU zjevně chybějí.

V Itálii Výbor pro práva dítěte zaznamenal absenci nezávislých struktur pro sledování podmínek detence dětí²⁰⁵, a doporučil, aby stát umožnil periodické návštěvy detenčních center ze strany nezávislých subjektů, aby bylo zajištěno, že každé dítě zbavené svobody má možnost stížnosti, projednávané v nezávislém, dostupném a vůči dítěti citlivém řízení²⁰⁶. V případě Irska vyjádřil znepokojení nad tím, že Dětský ombudsman (*Ombudsman for Children*) je vyloučen z vyšetřování stížností, pocházejících z institucí pro mladistvé pachatele, kde jsou děti zadržovány společně s mladými dospělými.²⁰⁷ Dále doporučil, aby Irsko „učinilo vše potřebné k zařazení všech detenčních zařízení, v nichž jsou v současnosti zadržovány děti, do vyšetřovací a inspekční působnosti Dětského ombudsmana“.²⁰⁸ Podobné připomínky (a doporučení) byly učiněny ve vztahu k Lotyšsku²⁰⁹, Lucembursku²¹⁰ a Slovensku²¹¹. Samotná existence mechanismu nestačí k zajištění daného úkolu; pro zajištění jeho maximálního účinku musí také plnit svou roli. Při návštěvě Malty kupříkladu CPT zaznamenal ustanovení Zmocněnce pro děti, ale posteskl si, že návštěvy Úřadu v místech, kde je omezována osobní svoboda, jsou velmi málo časté.²¹²

Náprava a reintegrace

Ve vztahu k Francii Výbor pro práva dítěte doporučil přijmout opatření na podporu nápravy a sociální reintegrace dětí, jež se dostaly do systému soudnictví nad mládeží.²¹³ Výbor také doporučil Finsku přijmout preventivní opatření, např. na podporu role rodin a komunity, za účelem „pomoci odstranit společenské podmínky, vedoucí k problémům s delikvencí, kriminalitou a závislostí na drogách“.²¹⁴ Jinak se zdá, že Výbor se na reintegrační opatření zaměřuje jen poměrně málo.

Školení a specializace

Naproti tomu Výbor pro práva dítěte často doporučuje provádět školení v oblastech soudnictví nad mládeží a práv dítěte pro justiční pracovníky, policisty, pracovníky detenčních zařízení a další osoby, zapojené do procesu soudnictví nad mládeží. Důrazně se prosazují také specializované soudnictví, postupy a detenční zařízení. CPT ve vztahu k Irsku uznal, že práce

²⁰³ Viz Committee on the Rights of the Child General Comments No 5, 8, 10 a 12. Viz též *Report of the Independent Expert for the United Nations Study on Violence against Children*, odst. 112.

²⁰⁴ Cyprus - CPT/Inf (2008) 17, strana 52.

²⁰⁵ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Italy, CRC/C/15/add.198, odst. 51.

²⁰⁶ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Italy, CRC/C/15/add.198, odst. 53.

²⁰⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Ireland, CRC/C/IRL/CO/2, odst. 72.

²⁰⁸ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Ireland, CRC/C/IRL/CO/2, odst. 73.

²⁰⁹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Latvia, CRC/C/LVA/CO/2, odst. 62.

²¹⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Luxembourg, CRC/C/15/Add.250, odst. 61.

²¹¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Slovakia, CRC/C/15/Add.140, odst. 51.

²¹² Malta - CPT/Inf (2011) 5, strana 53.

²¹³ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: France, CRC/C/15/Add.240, odst. 59.

²¹⁴ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Finland, CRC/C/15/Add.240, odst. 59.

s osobami, nacházejícími se v detenčním zařízení pro mladistvé, je obtížná. V souladu s tím CPT poznamenává:

Pracovníci, kteří mají tento úkol plnit, by měli být pečlivě vybíráni pro svou osobnostní zralost a schopnost zvládat problémy při práci s touto věkovou skupinou, a při zajišťování péče o její členy. Konkrétně by měli být oddáni práci s mladými lidmi, a schopni vést a motivovat mladistvé, o které se starají. Všichni tito pracovníci by měli absolvovat odborné školení, jak při nástupu do funkce, tak průběžně při jejím výkonu, a měli by mít možnost těžit z vhodné externí podpory a dohledu při plnění svých povinností.²¹⁵

Tato připomínka byla učiněna též ve vztahu k Nizozemí, kde CPT poznamenal, že „vysoká míra fluktuace pracovníků v kombinaci s obtížemi při přijímání nového, kvalifikovaného personálu, má zjevně dopad na kvalitu poskytované péče“.²¹⁶

Ve Španělsku byla vznesena podobná připomínka ohledně potřeby zajistit, aby osoby, odpovědné za péči o nezletilé bez doprovodu v detenci, absolvovaly školení, jež je učiní citlivými vůči multikulturním potřebám této skupiny.²¹⁷

Specializace bývá zajištěna mimo jiné tím, že „je zaveden přísný výběr a školící program pro všechny pracovníky (zařízení pro mladistvé) při jejich přijímání, jakož i pravidelné školení v průběhu výkonu jejich zaměstnání“.²¹⁸ Výbor pro práva dítěte to zdůraznil také ve vztahu k Rumunsku²¹⁹, Řecku²²⁰, Itálii²²¹ a Litvě, kde kupříkladu doporučil systematické školení o právech dětí pro soudce, vězeňský personál a sociální pracovníky.²²² Ve vztahu k Rakousku Výbor pro práva dítěte doporučil přijmout opatření zajišťující, že personál detenčních center pro mladistvé bude náležitě proškolen v tom, jak řádným a odpovídajícím způsobem zacházet s relativně vysokým počtem osob zahraničního původu.²²³ Obecnější připomínku vůči Rakousku učinil CPT, a sice že pracovníci, nově přijímaní do zařízení pro mládež, absolvují pro účely zacházení s mladistvými nedostatečné specializované školení.²²⁴ CPT se taktéž přimlouval pro smíšený personál z hlediska pohlaví, zejména ve věznicích, v nichž jsou umístěni mladiství.²²⁵ Ve Slovinsku byla hlavním předmětem tohoto doporučení policie.²²⁶ Ve vztahu k Maďarsku Výbor doporučil, aby se školení osob, působících v rámci systému soudnictví nad mládeží, soustředilo na lidská práva a problémy rasismu a diskriminace ve světle specifických problémů, jako je nadměrné zastoupení romských dětí v systému justice.²²⁷

²¹⁵ Ireland - CPT/Inf (2011) 3, strana 25.

²¹⁶ Netherlands - CPT/Inf (2008) 2, strana 38.

²¹⁷ Spain - CPT/Inf (2011) 11, strana 66.

²¹⁸ Ireland - CPT/Inf (2011) 3, strana 25.

²¹⁹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Romania, CRC/C/15/Add.199, odst. 61.

²²⁰ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Greece, CRC/C/15/Add.170, odst. 79.

²²¹ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Italy, CRC/C/15/add.198, odst. 53.

²²² Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Lithuania, CRC/C/LTU/CO/2, odst. 69.

²²³ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Austria, CRC/C/15/Add.251, odst. 54.

²²⁴ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strana 34.

²²⁵ Austria - CPT/Inf (2010) 5, strana 34.

²²⁶ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Slovenia, CRC/C/15/Add.230, odst. 59.

²²⁷ Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Hungary, CRC/C/HUN/CO, odst. 61 a 60.

5. Závěry a doporučení

Je zřejmé, že v současnosti existuje značné množství mezinárodněprávních dokumentů, stanovících správnou praxi a směrnice v oblasti zacházení s dětmi v konfliktu se zákonem, zejména pokud jde o sankce a opatření, jimž jsou vystaveny, a zacházení s nimi v detenci. Existuje též řada monitorovacích mechanismů, jež mají za cíl zajistit, aby byly standardy dodržovány, a to jak na místech, kde je omezována osobní svoboda (v případě CPT), tak i obecněji (např. Výbor OSN, Komisař pro lidská práva). Nicméně ačkoliv v poslední době došlo k určitému pokroku v dostupnosti alternativních sankcí, přetrvávají závažné obavy ohledně rozdílu mezi teorií mezinárodních norem a realitou praxe. Absence aktuálních dat o fungování systému soudnictví nad mládeží v řadě členských států brání smysluplné analýze a činí obtížným, ne-li nemožným, sledování trendů či mezinárodní srovnávání. Zároveň monitorovací činnost Výboru pro práva dítěte přináší jasné poznatky o tom, že detence není vždy využívána jako krajní opatření, a že v mnoha zemích EU neexistují dostatečné nástroje, aby se detence jako krajní opatření stala realitou. V některých členských státech EU jsou podmínky detence nadále znepokojivé a zákaz zadržování dětí společně s dospělými, vyplývající z CRC, je běžně přehlížen. Politováníhodná je absence nezávislých kontrolních a stížnostních mechanismů v EU, a větší důraz je třeba klást na specializaci a školení všech osob, pracujících v oblasti soudnictví nad mládeží. Zásadním problémem je nedostatek odpovídajícího režimu pro děti, jako je poskytování vhodného vzdělávání a volnočasových příležitostí, a pravidelný kontakt s vnějším světem. Rovněž zacházení s dětmi v průběhu policejního zadržení je předmětem narůstajícího znepokojení.

V řadě členských států EU je zapotřebí mnohých zlepšení, pokud jde o sběr, šíření a analýzu dat o fungování systému soudnictví nad mládeží a jeho dopadech na mladé lidi. Omezené jsou zejména informace o pozitivních příkladech či osvědčené praxi působení v oblasti soudnictví nad mládeží a systémech trestní justice v řadě zemí EU. Osvědčené postupy se zřejmě jen zřídka publikují (i když zprávy CPT nabízejí množství poznatků o tom, kde se situace zlepšila), a v důsledku toho jsou možnosti jejich replikace jinde minimální. Nezajištění náležité evaluace zavedených mechanismů a opatření a šíření výsledků intervencí znamená, že státy, které zažívají úspěch, si jej do značné míry nechávají pro sebe.

Z výše uvedeného textu vyplývá, že vedle samotných standardů je v současnosti k dispozici stále více instrukcí a doporučení mezinárodních institucí o tom, jak lze dosáhnout větší a účinnější implementace mezinárodních pravidel. Kromě věnování většího množství zdrojů a politické vůle tomuto problému – jejichž nárůst je vždycky žádoucí – je zřejmé, že jsou zapotřebí strukturální reformy, aby byly standardy v oblasti soudnictví nad mládeží implementovány způsobem, který přináší prospěch dětem i společnosti jako celku. Doporučením, jež by měly zodpovědně zvážit všechny státy, je začlenit všechny relevantní služby pro děti na národní úrovni do jediného vládního resortu. Irsko nedávno zřídilo nové ministerstvo pro záležitosti dětí a mládeže (*Department of Children and Youth Affairs*), jehož součástí je Služba soudnictví nad mládeží (*Youth Justice Service*). Mělo by to pomoci výrazně omezit problémy, působené v současnosti neodpovídající koordinací a spoluprací mezi vládními ministerstvy a institucemi. Zároveň by to mělo přispět ke koherentní politice soudnictví nad mládeží, společné všem ministerstvům, kterou se řídí poskytování služeb a která udržuje nejvyšší standardy práv dětí ve všech oblastech.

Zásadní význam mají také následující doporučení:

- Je třeba vytvořit systémy k zajištění včasného a komplexního sběru a analýzy dat o dětech v konfliktu se zákonem. To je obzvláště naléhavé s ohledem na sankce a opatření, aplikované jako alternativní sankce, odklonné mechanismy či alternativy k uvěznění, kde jsou k dispozici jen dílčí aktuální informace;
- Je třeba revidovat právní úpravu a politiku, aby plně přejímaly mezinárodní standardy a byly s nimi v souladu;
- Všem osobám, pracujícím s dětmi, které se dostanou do konfliktu se zákonem, nebo pracujícím pro tyto děti, je třeba poskytnout akreditované vzdělávání v oblastech soudnictví nad mládeží, práv dětí, kriminologických poznatků o mládeži a vývojových aspektů mládeže;
- Je třeba přijmout opatření, jež zajistí, že se efektivní a nezávislá evaluace veškerých intervencí stane v oblasti soudnictví nad mládeží normou;
- Státy by měly vytvářet akademické a mezioborové sítě pro sdílení informací, výzkumu a znalostí o účinnosti sankcí a opatření pro mladistvé pachatele;
- Musejí existovat nezávislé systémy pro zajištění komplexních a pravidelných kontrol ve všech zařízeních, jež poskytují služby dětem, a jsou odpovědné za péči o děti zbavené svobody a za zacházení s nimi;
- Všechny děti musejí mít přístup k nezávislým stížnostním mechanismům, jež budou zahrnovat oprávnění prosazovat zájmy dětí v jejich zastoupení za účelem vyřešení problému.

Z nové Agendy EU pro práva dítěte, Stockholmské agendy a Akčního plánu je zřejmé, že Komise Evropské unie je odhodlána usilovat o reformu soudnictví nad mládeží v uvedených oblastech. Není pochyb, že přiblížení standardů praxi vyžaduje intervenci EU. Pokud jde o to, jakou formu taková intervence má mít, výše uvedená analýza naznačuje, že existuje jen malý prostor či potřeba přijímání dalších standardů v oblasti detence a alternativ k ní. To, čeho je zapotřebí, však je zavedení nového imperativu zahájit reformu a změnu na evropské úrovni, a překonat rozdíly mezi teorií a praxí napříč všemi členskými státy.

Ačkoliv v této oblasti již funguje řada monitorovacích orgánů, je patrné, že na evropské ani mezinárodní úrovni neexistuje ani jedna instituce, zaměřená na soudnictví ve věcech mládeže, pověřená aktivně podporovat a prosazovat implementaci mezinárodních standardů. Neexistuje ani instituce pro šíření poznatků o osvědčené praxi, podporu výzkumu a evaluace sankcí a intervencí, a prezentaci dobrých příkladů, jež by státy mohly následovat. Taková instituce by mohla hrát ústřední roli při překonávání mezery mezi teorií a praxí v oblasti soudnictví nad mládeží a při zajišťování lepšího plnění závazků členských států, vyplývajících z mezinárodního a evropského práva. Komise by proto měla vážně uvažovat o realizaci těchto doporučení jako součást jejich aktivit v dané oblasti.

Zvážit lze rovněž následující opatření, ať už jako součást takové iniciativy, nebo samostatně:

1. Je třeba podniknout kroky k řešení závažných nedostatků v dostupnosti údajů o soudnictví ve věcech mládeže napříč celou EU. Kupříkladu by mělo být zváženo vytvoření databáze, vytvoření společného jazyka a terminologie, měřítek a ukazatelů, podle nichž lze měřit postup reformy v oblasti soudnictví nad mládeží v čase a napříč jednotlivými státy;

2. Komise EU by mohla prosazovat a podporovat nezávislou, vědeckou a přesnou evaluaci současných intervencí v oblasti soudnictví nad mládeží, a zajistit šíření takto získaných poznatků;
3. Evropská komise by měla umožnit, podporovat a financovat srovnávací výzkum v oblasti soudnictví ve věcech mládeže napříč Evropskou unií;
4. Komise by mohla aktivně podporovat celoevropské vzdělávání v oblasti mezinárodních standardů, osvědčené praxe a práv dětí a dětského vývoje pro všechny osoby, pracující s dětmi a pro děti v rámci systému soudnictví nad mládeží;
5. Komise EU by mohla vytvořit specifické sítě různých odborníků, zapojených do procesu stanovování sankcí či trestů pro mladistvé pachatele na evropské úrovni, za účelem sdílení informací, šíření osvědčené praxe a výměny znalostí. Síť specializovaných pracovníků justice, probačních úředníků, advokátů, sociálních pracovníků, policistů a zástupců akademické sféry by mohly být vytvářeny za tímto účelem a k zajištění toho, že kořeny činnosti Komise zůstanou v praxi členských států;
6. Mělo by být zvaženo zřízení instituce pro soudnictví ve věcech mládeže na úrovni EU, za účelem zajištění implementace, kontroly kvality a nezávislé evaluace mezinárodních standardů na národní úrovni. Měla by obzvláště významnou roli při spojování poznatků z inspekčních zpráv o detenci (všeho druhu) dětí, a zjednodušilo by to sledování pokroku a šíření poznatků o osvědčené praxi tam, kde existuje. Mohla by být pohonem všech výše navrhaných změn a sloužit k podpoře dalšího studia recipročního a vzájemně přínosného vztahu mezi mezinárodními a evropskými standardy, a jejich implementace na národní úrovni.

Poděkování

Členy Evropské rady pro soudnictví nad mládeží jsou politici, úředníci, akademici, projektový manažer, odborníci z praxe, výzkumníci, poradci a univerzitní profesori a výzkumníci. Všichni jsou odborníci s kvalifikací a odhodláním v oblasti zlepšování situace dětí v podmínkách sociálního vyloučení a v konfliktu se zákonem, a způsobů zacházení s nimi. Oceňujeme zvláštní příspěvek členů Akademické sekce Rady ve složení:

RAKOUSKO. Dr. Michael Platzer. Styčný pracovník Akademické rady systému OSN. Univerzita ve Vídni, právnická fakulta.

BELGIE. Prof. Dr. Dominique de Fraene. Kriminologický institut. Svobodná univerzita v Bruselu.

BULHARSKO. Dr. Aneta Genova. Univerzita v Sofii.

KYPR. Dr. Despina Kyprianou. Nejvyšší státní zastupitelství Kyperské republiky.

ČESKÁ REPUBLIKA. Dr. Helena Válková. Západočeská univerzita v Plzni, právnická fakulta.

DÁNSKO. Prof. Dr. Annette Stoorgard. Univerzita v Aarhusu, právnická fakulta.

ESTONSKO. Dr. Kristjan Kask. Právnická fakulta, Institut veřejného práva. Univerzita v Tartu.

FINSKO. Prof. Dr. Tapio Lappi-Seppälä. Národní výzkumný institut právní politiky.

FRANCIE. Prof. Dr. Jocelyne Castaignède. UMR CNRS právo a sociální změny.

NĚMECKO. Prof. Dr. Frieder Dunkel a Dr. Ineke Pruin. Univerzita v Greifswaldu, katedra kriminologie.

ŘECKO. Prof. Angelika Pitsela a Athanasia Antonopoulou. Aristotelova univerzita v Aténách, katedra trestního práva a kriminologie.

MAĎARSKO. Prof. Dr. Erika Varadi. Právnická fakulta, Univerzita v Miskolci.

IRSKO. Prof. Dr. Ursula Kilkelly. Právnická fakulta, Univerzita v Corku.

ITÁLIE. Prof. Dr. Lorenzo Picotti. Právnická fakulta, Univerzita ve Veroně.

LOTYŠSKO. Dr. Andrejs Judins. Centrum pro veřejnou politiku Providus.

LITVA. Dr. Laura Ūselė. Oddělení kriminologického výzkumu Institutu práva.

LUCEMBURSKO. Claudine Konsbruck. Ministerstvo spravedlnosti.

MALTA. Prof. Dr. Ruth Farrugia. Právnická fakulta, Maltská univerzita.

NIZOZEMÍ. Prof. Dr. Peter Van der Laan. Univerzita v Amsterdamu a Nizozemský institut pro studium kriminality a práva.

POLSKO. Dr. Barbara Stando. Jagellonská univerzita v Krakově; a Anna Kossowska. Varšavská škola vědy a humanitních oborů.

PORTUGALSKO. Dr. Maria Joao Leote de Carvalho. Univerzita Nova v Lisabonu.

RUMUNSKO. Dr. Doina Balahur. Univerzita Cuza v Lasi.

SLOVENSKO. Dr. Miroslava Vráblová. Právnická fakulta Trnavské univerzity.

SLOVINSKO. Prof. Dr. Katja Filipcic. Univerzita v Lublani, právnická fakulta.

ŠPANĚLSKO. Prof. Dr. Isabel Lázaro a Dr. Federico Montalvo. Úřad pro děti a právo v Santanderu. Právnická fakulta Comillaské pontifikální univerzity v Madridu.

ŠVÉDSKO. Prof. Dr. Jerzy Sarnecki. Stockholmská univerzita.

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Prof. Dr. Kevin Haynes. Waleská univerzita ve Swansea.

Evropská rada pro soudnictví nad mládeží

Sekce pro veřejnou správu

Vyhodnocování uplatňování mezinárodních standardů v evropských systémech soudnictví nad mládeží

Zelená kniha IJJO pro soudnictví přívětivé vůči dětem

Autorka

Dr. Ineke Pruin

Hlavní editoři

Dr. Francisco Legaz Cervantes

Cristina Goñi

Cedric Foussard

Mezinárodní observatoř pro soudnictví nad mládeží
(International Juvenile Justice Observatory)
www.ijjo.org

Evropská observatoř pro soudnictví nad mládeží
(European Juvenile Justice Observatory)
www.ejjo.org

Rue Mercelis, 50
1050 Brussels
Belgium
tel.: 0032 2629890
fax: 0032 2629899
oijj@oijj.org

Na výzkumech, vstupech a příspěvcích se na evropské i vnitrostátní úrovni podílela celá řada specialistů, především odborníci z praxe a na programy pro děti a mladé lidi v situaci sociálního vyloučení. Všichni se nezištně podělili o své vědění a odborné znalosti.

Práci koordinovala Mezinárodní observatoř pro soudnictví nad mládeží (IJJO) a její evropská pobočka, Evropská observatoř pro soudnictví nad mládeží (EJJO). Observatoř by ráda zvláště poděkovala předsedkyni EJJO, paní Sylvii Rosteauové, za obzvlášť významný podíl EJJO na vydávání Zelených knih IJJO pro soudnictví přívětivé vůči dětem.

IJJO i EJJO významně oceňují úsilí a profesionalitu autorky této publikace, Dr. Ineke Pruinové, i Prof. Dr. Friedera Dünkela za neocenitelnou spolupráci s touto institucí.

Tento projekt byl financován s podporou Evropské komise. Tato publikace odráží pouze názory autorky a Evropská komise nemůže být zodpovědná za žádné případné využití informací zde obsažených.

IJJO a EJJO neformulují kolektivní stanoviska. Tato kniha – stejně jako všechny jejich publikace – vyjadřuje pouze názory autorů.

Autorské právo na tuto publikaci vlastní IJJO. Je zakázáno jakkoliv kopírovat, reprodukovat, znovu vydávat nebo rozšiřovat obsah této publikace s výjimkou osobního nekomerčního užití. Jakékoliv jiné užití vyžaduje předchozí písemný souhlas IJJO.

© IJJO listopad 2011.

1. Úvod

V listopadu 2010 uspořádala Mezinárodní observatoř pro soudnictví nad mládeží druhou schůzi Evropské rady pro soudnictví nad mládeží. Všechny tři sekce rady (Odborná sekce, Sekce pro nevládní organizace, Sekce pro veřejnou správu) se rozhodly pracovat na různých problémech, které se považuje za potřebné řešit. Sekce pro veřejnou správu se rozhodla vydat Zelenou knihu věnovanou otázce, nakolik evropské systémy soudnictví ve věcech mládeže uplatňují mezinárodní standardy pro tuto oblast a nakolik lze míru jejich uplatňování měřit.²²⁸

Cílem této Zelené knihy je rozebrat, co mají evropské členské státy dělat, aby vyhodnotily, nakolik se mezinárodní lidskoprávní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže uplatňují v jejich systémech soudnictví ve věcech mládeže; identifikovat přetrvávající problémy, které ztěžují vyhodnocování a srovnávání; a představit existující vnitrostátní i mezinárodní příklady osvědčené praxe.

Úvodem podává Zelená kniha přehled základních principů obsažených v mezinárodních standardech pro soudnictví ve věcech mládeže. 3. kapitola se zaměřuje na otázku závaznosti těchto mezinárodních standardů. 4. kapitola poskytuje informace o poznacích o míře uplatňování těchto standardů a na vybraných příkladech ukazuje, jak se tyto standardy uplatňují v legislativě i v praxi. 5. kapitola se věnuje existujícím nástrojům a prostředkům pro vyhodnocování systémů soudnictví ve věcech mládeže na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Konečně 6. kapitola obsahuje závěry a doporučení – v naději, že se stanou podkladem pro další diskuse a snahy směřující ke zlepšování evropského soudnictví ve věcech mládeže.

²²⁸ Viz též Zelené knihy vypracované Odbornou sekcí (*Opatření odnětí svobody u mladistvých pachatelů: jak v Evropě obohatit mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže a prosazovat alternativy k uvěznění?*) a Sekcí pro nevládní organizace (*Sociální reintegrace mladistvých pachatelů jako klíčový faktor při prevenci recidivy*).

2. Mezinárodní standardy pro soudnictví nad mládeží²²⁹

Ochraně mladistvých pachatelů se věnuje celá řada mezinárodních standardů. Zásady nebo doporučení²³⁰ týkající se soudnictví ve věcech mládeže²³¹ jsou obsaženy zejména v následujících mezinárodních dokumentech:

- Úmluva o právech dítěte (1989) (The Convention on the Rights of the Child, CRC) přijatá rezolucí Valného shromáždění 44/25 ze dne 20. listopadu 1989,
- Obecný výklad (General Comment) č. 10 (2007): Práva dětí v soudnictví ve věcech mládeže (GC č. 10), přijatý na 44. zasedání Výboru pro práva dítěte (CRC/C/GC/10, 24. dubna 2007),
- Standardní minimální pravidla Organizace spojených národů pro činnost soudnictví ve věcech mládeže (1985) (Pekingská pravidla), přijatá rezolucí Valného shromáždění 40/33 ze dne 29. listopadu 1985,
- Směrnice Organizace spojených národů pro prevenci kriminality mladistvých (1990) (Rijádké směrnice), přijaté a vyhlášené rezolucí Valného shromáždění 45/112 ze dne 14. prosince 1990,
- Pravidla Organizace spojených národů pro ochranu mladistvých zbavených svobody (1990) (Havanská pravidla), přijatá rezolucí Valného shromáždění 45/113 ze dne 14. prosince 1990.

Tyto úmluvy vyžadují, aby v jednotlivých zemích fungovaly zvláštní systémy soudnictví ve věcech mládeže, které jsou „vstřícné vůči dětem“ (child friendly), vyhýbají se kriminalizaci a věznění a snaží se poskytovat alternativy k odnětí svobody a k dalším „klasickým“ či „konvenčním“ způsobům řešení trestné činnosti. Země v evropském teritoriu by měly brát v potaz také doporučení Rady Evropy,²³² která díky relativně větší míře jednotnosti evropských systémů mohou být mnohem konkrétnější a přesnější než pravidla OSN:

²²⁹ Termín „soudnictví nad mládeží“ (*juvenile justice*) se v této publikaci používá v širokém smyslu a je definován (v souladu s Doporučením Rady Evropy Rec(2003)20 o nových způsobech, jak čelit trestné činnosti mladistvých, a o roli soudnictví ve věcech mládeže) jako „formální složka širšího spektra způsobů, jak čelit trestné činnosti mladistvých. Vedle soudů pro mládež zahrnuje i další oficiální orgány či instituce, jako je policie, státní zastupitelství, právní profese, probační služba a vězeňská zařízení. Úzce spolupracuje s dalšími institucemi, jako jsou zdravotnické, vzdělávací a sociální služby a nevládní organizace, například na pomoc obětem a svědkům.“ Další definice lze najít například v Doak, 2009, s. 19, poznámka 2 („všechny právní ustanovení a postupy – včetně sociálních a dalších opatření – související se zacházením s dětmi, které se dostaly do konfliktu se zákonem“) anebo Junger-Tas 2006, s. 506.

²³⁰ Rozbor závaznosti těchto dokumentů viz níže (3. kapitola).

²³¹ Tento výčet se omezuje na „klasičtější“ standardy pro oblast soudnictví ve věcech mládeže, jež obsahují četná ustanovení nebo doporučení týkající se mladistvých pachatelů, kteří porušili trestní zákon. Pro nejnovější trendy v oblasti soudnictví ve věcech mládeže jako takové viz Kilkelly 2011. Všechny dokumenty OSN lze najít na adrese <http://www.un.org/en/documents/index.shtml>. Tyto dokumenty vydali a/nebo okomentovali například Höynck/Neubacher/Schüler-Springorum 2001, van Bueren 2006, Belser/Hanson/Hirt 2009.

²³² Doporučení Rady Evropy Rec(2006)2 (Evropská vězeňská pravidla), Doporučení Rady Evropy Rec(2003)20 „Nové způsoby, jak čelit trestné činnosti mladistvých, a role soudnictví nad mládeží“ (CM/Rec(2003)20) a Doporučení Rady Evropy Rec(2008)11 „Evropská pravidla pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením“ (CM/Rec(2008)11). Rezoluce Rady Evropy lze najít na adrese: http://www.coe.int/t/cm/adoptedTexts_en.asp#P43_2297. Viz též Council of Europe 2009, Commissioner of Human Rights 2009.

- Doporučení Rady Evropy Rec (2003)20 „Nové způsoby, jak čelit trestné činnosti mladistvých, a role soudnictví ve věcech mládeže“, přijaté Radou ministrů dne 24. září 2003 (CM/Rec(2003)20) a
- Doporučení Rady Evropy Rec(2008)11 „Evropská pravidla pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením“, přijatá Radou ministrů dne 5. listopadu 2008 (CM/Rec(2008)11 – ERJOSSM).

Především „Evropská pravidla pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením“ obsahují obšírné a podrobné pokyny pro zacházení s mladistvými (a čerstvě zletilými) pachateli (142 pravidla). Pro účely této Zelené knihy se jeví vhodné soustředit se na otázku, nakolik se hlavní zásady stanovené v různých dokumentech uplatňují v evropských systémech soudnictví ve věcech mládeže. Aniž bychom chtěli snižovat hodnotu jakéhokoliv pravidla či doporučení obsaženého v mezinárodních standardech, můžeme říci, že následující aspekty lze pokládat za ty hlavní zásady mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže se zaměřením na Evropu,²³³ které by v rámci této Zelené knihy stály se bližší prozkoumání:

2.1 Existence zvláštního systému soudnictví nad mládeží²³⁴

Mezinárodní standardy vyzývají k ustavení nezávislého systému soudnictví ve věcech mládeže, který má fungovat odděleně od trestního soudnictví pro dospělé. Standardy nepožadují zvláštní právní úpravy, ty jsou nicméně důležitým signálem, že jsou činěna opatření, aby takový zvláštní systém vznikl. Dalším signálem, že je věnována péče nezávislému systému pro zacházení s mladistvými pachateli, je profesní specializace pracovníků v tomto směru. Hlavním smyslem soudnictví ve věcech mládeže by místo tradičních cílů trestního soudnictví (jako je represe a retribuce) měla být „sociální integrace“ a „prevence recidivy“.

Mezinárodní standardy obsahují ustanovení o věkových skupinách zahrnutých do systémů soudnictví ve věcech mládeže. Zdůrazňují nezbytnost hranice trestní odpovědnosti, která by podle příslušných ustanovení neměla být „příliš nízká“.²³⁵

Omezovat uplatňování zvláštních ustanovení o soudnictví ve věcech mládeže na maximální věkovou hranici nižší než 18 let není z hlediska mezinárodních standardů přípustné. Naopak zejména evropské standardy požadují, aby se zvláštní právní ustanovení týkající se mladistvých mohla vztahovat i na čerstvě zletilé pachatele.²³⁶

2.2 Existence procesních záruk pro mladistvé pachatele²³⁷

Mezinárodní standardy stanovují, že mladistvým pachatelům by se mělo dostávat stejných procesních záruk, jakých se dostává dospělým. Mezi tato základní práva patří právo odepřít

²³³ Zaměření na Evropu nám dovoluje vynechat základní zásady, které jsou již po celé Evropě respektovány, jako je zrušení trestu smrti nebo tělesných trestů u mladistvých.

²³⁴ CRC čl. 40 (3) (a), GC č. 10 (2007), 10., 30.–39., Pekingská pravidla čl. 4 (1), CM/Rec(2003)20, 1., III 11–12, CM/Rec(2008)11, pravidla 2, 4, 17.

²³⁵ Viz např. Pekingské pravidlo 4.1. Příklad „příliš nízké“ hranice uvádí GC č. 10 (2007), 32.

²³⁶ Např. CM/Rec(2008)11, pravidla 4, 17; Pekingské pravidlo 3.3, viz též Jacomy 2011, s. 13.

²³⁷ CRC čl. 12; 40 (2) (a); 40 (2) (b) (i)–(vii), GC č. 10 (2007), 12.; 40.–67, Pekingská pravidla čl. 7 (1), 15 (1), (2), ERJOSSM CM/Rec(2008)11, pravidla 5, 13.

výpověď i právo být vyslechnut policií, státním zástupcem a soudcem. Dítě také musí ve všech fázích řízení dostat příležitost svobodně vyjádřit své názory. Zvláštní význam mají v trestním řízení s mladistvými krátké termíny a časové lhůty, neboť zamezují zbytečným prodáváním a umožňují rychlou a bezodkladnou reakci na trestné činy mladistvých. V průběhu celého řízení by obvinění mladiství měli mít právní nárok na právní nebo jinou vhodnou pomoc. Taková pomoc má být bezplatná, aby mladiství mohli tohoto svého práva účinně využívat.

Mladistvý musí mít právo podat vyšší způsobilé, nezávislé a nestranné instituci nebo soudnímu orgánu stížnost proti rozhodnutí, které ho uznalo vinným, anebo které vyústilo v uplatnění odklonu (diversion). Toto právo by se nemělo omezovat jen na závažnější trestné činy a/nebo tresty odnětí svobody.

2.3 Zavádění a využívání odklonů (diversions)²³⁸

Podle mezinárodních standardů by v soudnictví ve věcech mládeže měly odklony hrát přední a zvláštní roli.²³⁹ Kdykoliv je to možné a žádoucí, příslušné systémy mají u mladistvých pachatelů prosazovat opatření vyhýbající se trestnímu řízení. Musí se přitom plně ctít právní záruky, což mimo jiné znamená, že odklonu lze použít jedině tehdy, když existují přesvědčivé důkazy, že „dané dítě údajný trestný čin spáchalo, svobodně a dobrovolně se k tomu přiznává a toto přiznání nebylo získáno vyhrožováním ani nátlakem“ (viz Obecný výklad – GC č. 10 (2007), 27).

Mezinárodní standardy podtrhují potřebnost široké škály předsoudních alternativních opatření určených mladistvým pachatelům. Čím více různých orgánů (např. soudci, státní zástupci a policie) se do rozhodování o odklonech zapojí a čím méně trestných činů a pachatelů je z možnosti uplatňovat odklony vyloučeno, tím pravděpodobnější je, že se odklony budou hojně využívat v různých fázích řízení.

Podle standardů se má v případě, že mladistvý splní všechny podmínky odklonu, daný případ definitivně uzavřít a uplatněné odklony se nemají zapisovat do trestního rejstříku pachatele (Obecný výklad – GC č. 10 (2007), 27.). Odklony se musí omezovat principem proporcionality (tedy mírou zavinění a závažností trestného činu). Podle tohoto principu není možné uvalovat obzvláště přísné a dlouhodobé sankce čistě na základě „výchovných potřeb“ (viz GC č. 10 (2007), 71.).

2.4 Zavádění a využívání alternativních sankcí a opatření (po formálním výslechu)²⁴⁰

Mezinárodní standardy uvádějí, že pro mladistvé pachatele, které ve formálním řízení uznal soud či soudce vinným, má existovat široká škála vhodných alternativních sankcí. Tato

²³⁸ CRC, čl. 40(3)(b), GC č. 10 (2007), 22.–27, Pekingská pravidla, článek 11(1), 11(2) a 11(3), CM/Rec(2008)11, pravidla 3, 5, 9, 12, 23.1.

²³⁹ Pro teoretická východiska odklonů a empirické doklady o jejich účinnosti viz Dünkel/Pruin/Grzywa 2010, s. 1625 nn. a s. 1638 nn. (tam i další odkazy).

²⁴⁰ CRC čl. 37 (b), GC č. 10 (2007), 28., 29., 70.–77, Pekingská pravidla čl. 17 (1)-(4), 18 (1)-(2), 19 (1), Rijádské směrnice čl. 46., CM/Rec(2003)20, čl. 1, CM/Rec(2008)11, pravidla 5, 9, 10, 12, 23.1, 30.1., 30.2.

opatření mají mít definitivní povahu a mají se ukládat na nejkratší nezbytnou dobu. Jejich uložení má vycházet pouze z legitimního účelu.²⁴¹

Princip proporcionality stanovuje, že způsob možné reakce státu v jednotlivých případech je omezen mírou zavinění a závažností trestného činu (viz výše). Podle doporučení Rady Evropy by soudy měly mít možnost uchýlovat se ke komunitním sankcím i u závažnějších trestných činů.²⁴²

2.5 Odnětí svobody jako krajní opatření, odmítnutí časově nespécifikovaných trestů odnětí svobody²⁴³

Odnětí svobody, ať už v jakékoliv podobě, představuje nejpřísnější nástroj spravedlnosti a je spojeno s nejvíce negativními důsledky (jelikož trest smrti byl téměř všude v Evropě zrušen). Negativní dopady a rizika sankcí spjatých s odnětím svobody jsou ještě závažnější u mladistvých, neboť jsou zranitelnější než dospělí a jejich hodnotový systém, vnímání světa a role ve společnosti nejsou ještě plně rozvinuté (ale mohou již být pokřivené nebo narušené). Proto mezinárodní dokumenty vyžadují, aby se sankce spjaté s odnětím svobody ukládaly jen jako krajní opatření a na nejkratší vhodnou dobu.²⁴⁴

Sankce a opatření spjaté s odnětím svobody jsou v tomto smyslu nejen ty, které ukládají soudy po soudním řízení, ale zahrnují rovněž policejní a soudní vazbu i všechny formy internace a umístění v uzavřených institucích, ať už se nazývají věznice, detenční ústavy, nápravné školy nebo psychiatrická zařízení. Každý mladistvý zbavený svobody má právo na bezodkladný přístup k právní a jiné vhodné pomoci i právo napadnout legálnost odnětí svobody před soudem (anebo před jiným způsobilým, nezávislým a nestranným orgánem).²⁴⁵

Mezinárodní standardy požadují v každé fázi řízení alternativy ke všem typům uzavřených institucí (zejména alternativy k soudní vazbě).

2.6 „Vězeňský“ režim, který je humánní a vstřícný vůči dětem (child friendly)²⁴⁶

Pro případy, kdy se odnětí svobody nelze vyhnout, obsahují mezinárodní standardy celou řadu ustanovení o zacházení s dětmi zbavenými svobody a o podmínkách pro ně. Mladiství mají být odděleni od dospělých. Pokud je to v nejlepší zájmu dané osoby, má mít možnost zůstat i po dosažení 18 let v zařízení pro mladistvé. Sankce a opatření spjaté s odnětím svobody mají mít za cíl reintegraci mladistvých a mají je připravovat na propuštění.²⁴⁷ Mladistvým má být poskytnuto fyzické prostředí a ubytování odpovídající reintegračním cílům jejich umístění v daném zařízení. Zařízení mají nabízet smysluplné aktivity a uvěznění

²⁴¹ CM/Rec(2008)11, 3.

²⁴² CM/Rec(2003)20, 8.

²⁴³ CRC čl. 37 (b), GC čl. 10 (2007), 28., 29., 70.–77., Pekingská pravidla čl. 17 (1)-(4), 18 (1)-(2), 19 (1), Rijádské směrnice čl. 46., CM/Rec(2003)20, čl. 1, CM/Rec(2008)11, pravidla 5, 9, 10, 12, 23.1, 30.1., 30.2., pro podrobnosti viz Kilkelly 2011.

²⁴⁴ Výbor pro práva dítěte v GC čl. 10 (2007), 77 silně doporučuje, aby se u trestných činů spáchaných osobami mladšími 18 let zrušily všechny formy doživotního trestu odnětí svobody.

²⁴⁵ Viz GC čl. 10 (2007), 82.

²⁴⁶ Havanská pravidla, Pekingská pravidla, čl. 26–29, GC čl. 10 (2007), 78–89, CM/Rec(2008)11, pravidla 49.1–119.

²⁴⁷ Pro podrobnosti viz Jacomy 2011.

mladiství mají být integrováni do vzdělávacího a školicího systému dané země. K užití síly se má personál uchýlovat jen v naprosto výjimečných případech a disciplinární postupy se mají používat jen jako krajní opatření. Jsou zakázány veškeré formy nelidského a ponižujícího zacházení. To také znamená, že životní a hygienické podmínky musí být takové, aby umožňovaly pobyt lidí. Ve všech fázích sankce či opatření spjatého s odnětím svobody má mít mladistvý přístup k soudu.

3. (Závazný?) charakter mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže

Mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže zmiňované v této publikaci se liší v míře své závaznosti. Úmluvu o právech dítěte (CRC) ratifikovaly všechny evropské státy, a je tudíž právně závazná.²⁴⁸ Jelikož však CRC nestanoví proceduru, která by jednotlivcům umožňovala podávat stížnosti na porušování této úmluvy, míra právní ochrany, kterou poskytuje, není tak komplexní ani široká jako ochrana poskytovaná Evropskou úmluvou o lidských právech, která ustavila Evropský soud pro lidská práva, nýbrž vytyčuje jen absolutní základní principy soudnictví (ve věcech mládeže), jako je právo na spravedlivý proces.²⁴⁹

„Pravidla“ či „směrnice“ přijatá Organizací spojených národů i „doporučení“ Rady Evropy se v mezinárodním právu pokládají za „měkké právo“ (soft law). Dokument Obecný výklad o právech dětí v soudnictví ve věcech mládeže hraje v tomto smyslu zvláštní roli, neboť jej nepřijalo Valné shromáždění Organizace spojených národů, nýbrž Výbor Organizace spojených národů pro práva dítěte. Přesto i on je součástí „měkkého práva“, neboť jej přijal zvláštní orgán OSN.²⁵⁰ Jako na evropské úrovni Evropská pravidla pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením je i Obecný výklad č. 10 velmi zevrubným mezinárodním dokumentem o soudnictví ve věcech mládeže (zohledňujícím nejen CRC, ale všechny výše zmiňované dokumenty OSN věnované soudnictví ve věcech mládeže) a sám obsahuje podrobné zásady a doporučení,²⁵¹ kdežto zejména v CRC chybějí jasná ustanovení například o uvěznění jakožto krajním opatření anebo o hranici trestní odpovědnosti.

Co z tohoto statusu „měkkého práva“ vyplývá pro závaznost mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže?

Výraz *soft law* (měkké právo) je ve skutečnosti protimluv, protože výraz *law* (objektivní právo; zákon) implikuje vytyčení závazných normativních imperativů. Naproti tomu ustanovení spadající do měkkého práva nevymezují subjektivní práva, která by jedinec mohl uplatňovat, a jejich porušení nemá podle mezinárodního práva za následek trestní odpovědnost státu. Nicméně pokládat ustanovení „měkkého práva“ za pouhá „slavnostní

²⁴⁸ Pro podrobnosti viz Kilkelly 2008a, s. 188 a Goldson/Hughes 2010, s. 213. Úmluvy předcházející CRC (Ženevská deklarace práv dítěte, 1924 a Deklarace práv dítěte, 1959) lze najít v Belsler/Hanson/Hirt (čísla 1 a 2). Abrahamson 2006 a Moore/Mitchel 2009 pokládají části CRC věnované soudnictví ve věcech mládeže za „nechtěné dítě“ hnutí za dětská práva.

²⁴⁹ Viz Kilkelly 2008, s. 189.

²⁵⁰ Pro základní přehled o „měkkém právu“ v mezinárodním právu viz Hobe/Kimminich 2004, s. 205. O pojmu „měkkého práva“ v právu EU viz Schwarze 2011.

²⁵¹ Viz Goldson/Hughes 2010, s. 213. Obecný výklad č. 10 je jediný mezinárodní dokument OSN, který uvádí, jakou hranici trestní odpovědnosti je nutné pokládat za „příliš nízkou“, viz výše.

vyjádření vůle“ mezinárodních orgánů a institucí by bylo nedorozumění. Jedná se totiž o potvrzená a přijatá vyjádření záměrů uznávaných, mezinárodně respektovaných orgánů a institucí OSN a Rady Evropy, společně odsouhlasená oprávněnými a významnými představiteli států. Měkkost formulací v těchto ustanoveních je často signálem, že formulace se důkladně zkoumaly a prodiskutovaly, aby s nimi mohli vyjádřit souhlas zástupci všech států. Tvrdit, že tato doporučení a předpisy postrádají jakoukoliv závaznost, by vlastně znamenalo, že intenzivní diskuse a debaty, z nichž vzešly, byly zbytečné. Je tedy spíš na místě přepokládat, že tato ustanovení popisují jednání, jež jednotlivé členské státy od sebe navzájem očekávají.²⁵² Členské státy na sebe přinejmenším berou morální závazek, že očekávání, která mají vůči ostatním, budou naplňovat i samy.

Navíc celá řada příkladů ukazuje, že těmto principům a ustanovením se připisuje větší význam než jako pouhým morálním závazkům: soudy v jednotlivých zemích opakovaně prohlásily, že při rozhodování přizpůsobují svůj výklad domácí legislativy mezinárodním doporučením. Například německý Spolkový ústavní soud ve svém rozhodnutí o věznění mladistvých vyvinul nepřímý nátlak na stát, aby dodržoval mezinárodní lidskoprávní standardy.²⁵³ Soud se usnesl:²⁵⁴ „*Signálem, že vzhledem k ústavním požadavkům nebylo dostatečně zohledněno současné poznání nebo že vzhledem k ústavním požadavkům nebyly dostatečně zváženy zájmy vězňů, může být i to, že se nerespektují anebo jen nedostatečně plní požadavky mezinárodního práva nebo mezinárodních standardů s dopadem na lidská práva, které jsou obsažené v příslušných směrnících a doporučeních přijatých v rámci Organizace spojených národů nebo orgánů Evropské rady.*“ Také švýcarský Spolkový soud potvrdil, že práva a povinnosti vyplývající z doporučení Rady Evropy sice nejsou právně závazné, ale přesto mají značný význam, neboť jsou to zvláštní směrnice, které se musí brát v potaz při konkretizaci ústavních záruk švýcarské spolkové ústavy i Evropské úmluvy o lidských právech.²⁵⁵

Zákon upravující věznění mladistvých ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko kromě toho stanoví, že věznění mladistvých se musí vyhodnocovat a že všechna opatření a programy ve věznicích pro mladistvé se mají opírat o dosažené poznatky (oddíl 87, kniha 4 Zákona o vězeňství).

Tato zjištění tedy dokládají rostoucí popularitu²⁵⁶ a míru přijetí mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže.

²⁵² Schwarze 2011, s. 5.

²⁵³ Viz Dünkel/van Zyl-Smit 2007, s. 357.

²⁵⁴ Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 31. května 2006, Neue Juristische Wochenschrift 2006, s. 2093.

²⁵⁵ Viz Dünkel/van Zyl-Smit, poznámka 9 (odkazující na rozsudek švýcarského Spolkového soudu ze dne 12. února 1992, BGE 118 Ia 64).

²⁵⁶ Viz Neubacher 2009, s. 285 n.

4. Míra uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže v Evropě

V posledních 10–15 letech se na evropské systémy soudnictví ve věcech mládeže zaměřila celá řada srovnávacích studií²⁵⁷ a výzkumů. Většina z nich popisuje různé systémy²⁵⁸ a snaží se je z určitého hlediska analyzovat.²⁵⁹ Výsledky těchto studií nám poskytují mnoho informací o existujících systémech. Ale jen částečně nám umožňují hodnotit míru uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže. Důvodem pro toto omezení je komplexnost tématu: výsledky dosavadního bádání ukazují na rozdíly mezi evropskými systémy soudnictví ve věcech mládeže, a to v použitých teoretických přístupech,²⁶⁰ ve věkových skupinách, které do nich spadají,²⁶¹ v používaných sankcích a opatřeních²⁶² i v celkové filozofii. Zatímco v některých zemích se k mladistvým pachatelům přistupuje jako k „dětem, které se dostaly do potíží a potřebují pomoc“, jiné systémy se na ně dívají jako na „zločince“ a zacházejí s nimi podobně, jako by zacházely s dospělými pachateli.²⁶³

Navíc určit, zda a případně do jaké míry se v dané zemi uplatňují evropské standardy pro soudnictví ve věcech mládeže, lze jen v případě, že se společně zkoumá teorie i praxe. Zatím se nepodařilo podchytit všechny aspekty těchto různorodých evropských přístupů k zacházení s mladistvými pachateli. Jednou z příčin je neexistence společné terminologie: mezinárodní popisy systémů soudnictví ve věcech mládeže jsou totiž obvykle psány anglicky. Průvodním problémem potom je, že terminologie užívaná v těchto popisech je určena a omezena systémem soudnictví ve věcech mládeže v anglicky mluvících zemích, a tudíž možnost používat tuto terminologii pro popis současného stavu jiných soudních systémů je jen omezená.²⁶⁴

Dalším důvodem je odlišná míra dostupnosti srovnatelných údajů z jednotlivých evropských zemí. Zejména sběr dat o soudnictví ve věcech mládeže, i pokud se data vůbec sbírají, bývá naprosto nedostatečný,²⁶⁵ což vysvětluje existující mezery ve výsledcích mezinárodních

²⁵⁷ Shoemaker 1996, Dünkel/van Kalmthout/Schüler-Springorum, Albrecht/Kilchling 2002, Winterdyk 2002, Doob/Tonry 2004, Cavadino/Dignan 2006, Junger-Tas/Decker 2006, Muncie/Goldson 2006, Bailleau/Cartuyvels 2007, Patané 2007, Hartjen 2008, Hazel 2008, Junger-Tas/Dünkel 2009, Cipriani 2009, Dünkel/Gryzwa/Horsfield/Pruin 2010.

²⁵⁸ Goldson/Hughes 2010, s. 215.

²⁵⁹ Cavadino/Dignan 2006 přináší politologickou typologii státní politiky, Cipriani 2009 srovnává věkové skupiny, Junger-Tas/Dünkel 2009 a Dünkel/Gryzwa/Horsfield/Pruin 2010 přináší srovnávací analýzy určitých aspektů (působnost soudnictví ve věcech mládeže, soudní vazba, systémy sankcí atd.).

²⁶⁰ Viz například typologie v Winterdyk 2002, Cavadino/Dignan 2006, Hartjen 2008.

²⁶¹ Dünkel 2003, Pruin 2007, Cipriani 2009, Weijers/Grisso 2009, Dünkel/Pruin 2009, Dünkel/Grzywa/Pruin/Šelih 2010, Pruin 2010 (tam i další odkazy).

²⁶² Dünkel/Pruin 2009, Dünkel/Pruin 2009a, Dünkel/Pruin/Grzywa 2010 (tam i další odkazy).

²⁶³ Viz například Winterdyk 2002, Cavadino/Dignan 2006, Junger-Tas/Decker 2006, Hartjen 2008, Hazel 2008, Pruin 2010 (tam i další odkazy).

²⁶⁴ Dokonce i jednotlivé systémy soudnictví ve věcech mládeže v rámci Spojeného království používají značně odlišnou terminologii; proto Goldson v roce 2008 vydal zvláštní *Slovník pro soudnictví ve věcech mládeže (Dictionary of Youth Justice)*.

²⁶⁵ Viz GC č. 10 (2007), 98: „Výbor je značně znepokojen neexistencí byť jen základních rozčleněných údajů o – mimo jiné – počtu a typu trestných činů páchaných dětmi, užívání a průměrné délce soudní vazby, počtu dětí, u nichž se uplatnila jiná opatření než soudní řízení (odklony), počtu odsouzených dětí a povaze uložených sankcí.“ I pokud se data shromažďují, leckdy se při tom nepostupuje jednotně: záznamy se vedou někdy podle pachatelů, jindy podle trestných činů, a někdy se záznamy vedou ke konkrétním časovým

srovnávacích výzkumů fungování systémů soudnictví ve věcech mládeže.²⁶⁶ Vyhodnocení uplatňování výše zmíněných hlavních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže na základě výsledků příslušných výzkumů vede k následujícím závěrům.

4.1 Míra uplatňování v legislativě

Mnohé evropské systémy soudnictví ve věcech mládeže prošla zásadními reformami,²⁶⁷ aby (lépe) odpovídaly požadavkům vyplývajícím z mezinárodních standardů; tyto změny se přitom neomezují jen na východoevropské země. Důkladný průzkum míry uplatňování těchto standardů v evropských systémech soudnictví ve věcech mládeže by vyžadoval samostatný rozsáhlý výzkumný projekt, a nemůže proto být cílem této publikace. Nicméně lze alespoň stručně okomentovat vybrané příklady, které mohou posloužit jako východisko k dalším úvahám.²⁶⁸

Pokud s pomocí výsledků současných výzkumů vyhodnotíme **existenci zvláštního systému soudnictví ve věcech mládeže**, zjistíme, že legislativní úpravy takového systému se skutečně liší. Mnoho evropských států přijalo samostatné právní normy, což lze pokládat za významný signál, že se vytvoření takového zvláštního systému připravuje. V některých zemích upravují zacházení s mladistvými pachateli zcela samostatné zákony (např. v Belgii, České republice, Chorvatsku, Kosovu, Německu, Portugalsku, Rakousku, Srbsku či Španělsku), což lze pokládat za známku zřetelného oddělení od systému trestního soudnictví pro dospělé.²⁶⁹ Mnoho států přijalo zvláštní předpisy a ustanovení upravující (trestní) řízení a zavedlo profesní specializaci jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, jako jsou například specializované soudy pro mládež v Německu anebo skotský soudní systém pro děti (Children's Hearing System). Když posuzujeme rozsah zvláštních ustanovení i jejich kontext (v rámci zákonů o soudnictví anebo o sociální péči), můžeme systémy soudnictví ve věcech mládeže roztrždit na systémy zaměřené spíše „soudně“ a spíše „sociálně“.²⁷⁰ Rysy daného systému soudnictví ve věcech mládeže odrážejí působnost příslušných zákonů: zatímco většina systémů se zaměřuje jen na mladistvé pachatele v užším smyslu, tj. osoby, které porušily trestní zákon, některé mají širší působnost a zahrnují i mladé lidi, kteří „mají potíže“ nebo „vyžadují pomoc“ (např. Belgie, Bulharsko, Francie nebo Polsko). „Mít potíže“ nebo „vyžadovat pomoc“ jsou situace, na nichž děti a mladiství nenesou nutně vinu, ale které mohou vyplývat například z nevhodného nebo dysfunkčního rodinného prostředí. Jiné systémy soudnictví ve věcech mládeže se zase zaměřují také na způsoby chování, které sice nepředstavují porušení trestního zákona, nicméně odporují pravidlům běžného a spořádaného soužití (například „antisociální chování“ v Anglii nebo v Bulharsku). Kromě toho některé systémy soudnictví ve věcech mládeže postihují též takzvané statusové delikty (status

bodům, kdežto jindy pro období o délce jednoho roku (jde tedy o rozdíl mezi pevným údajem a sledováním změn v čase), přičemž se někdy jedná o kalendářní a jindy zas o fiskální rok.

²⁶⁶ SPACE (viz Aebi/DelGrande 2007) a Evropské příručky o kriminalitě a trestním soudnictví (European Sourcebooks of Crime and Criminal Justice; viz Kiliyas et al. 2003, Aebi et al. 2006) proto poskytují jen omezené údaje o mladistvých pachatelích.

²⁶⁷ Viz například články vydané editory, jako jsou Junger-Tas/Decker 2006, Patané 2007, Junger-Tas/Dünkel 2009 nebo Dünkel/Grzywa/Horsfield/Pruin 2010.

²⁶⁸ Pro podrobnosti o uplatňování opatření spjatých s odnětím svobody viz Kilkelly 2011.

²⁶⁹ Na druhé straně skandinávské země jsou dobrým příkladem toho, že toto pravidlo neplatí obecně: ačkoliv skandinávské země nemají zvláštní zákony o soudnictví ve věcech mládeže, ustavily zvláštní systémy soudnictví ve věcech mládeže zavedením silných vazeb a překrývajících se kompetencí mezi soudnictvím a orgány sociální péče.

²⁷⁰ Cavadino/Dignan 2006, Hartjen 2008, Winterdyk 2002.

offences) – způsoby chování, které se vyskytují pouze u dětí a mladistvých (jako je záškoláctví, potulka, útěky – např. Anglie a Wales, Bulharsko, Estonsko, Finsko nebo Polsko) a které jsou chápány jako „delikty“ jen v případě, že je „spáchají“ mladiství.

Ačkoliv příslušné standardy zřetelně a výslovně stanovují, že mladiství zbavení svobody kvůli porušení trestního zákona mají být odděleni od mladistvých zbavených svobody kvůli tomu, že „vyžadují pomoc“, nezacházejí až tak daleko, že by výslovně požadovaly, aby tyto dvě kategorie mladistvých spadaly do naprosto odlišných systémů. Nicméně standardy pro soudnictví ve věcech mládeže zřetelně odmítají kriminalizaci statusových deliktů (viz Obecný výklad – GC č. 10 (2007), 8.). Na takové způsoby chování je potřeba reagovat opatřeními na ochranu dětí, a to včetně účinné podpory rodičů a/nebo jiných pečovatelů i opatření zacílených na základní příčiny takového chování (viz GC č. 10 (2007), 9.).

Všechny evropské státy zavedly **věkovou hranici trestní odpovědnosti**, ale věkové skupiny, na něž se příslušná ustanovení vztahují, se výrazně liší: ve Skotsku mohly být až do března 2011 stíhány trestním soudem děti od věku 8 let (tato hranice se nyní zvýšila na 12 let).²⁷¹ V Anglii a Walesu je člověk trestně odpovědný od 10 let, kdežto v Belgii od 18 let.²⁷² Další analýza nicméně ukazuje, že musíme vnímat daný systém v celé jeho komplexnosti, než můžeme rozhodnout, jestli věková hranice trestní odpovědnosti je podle mezinárodních standardů „příliš nízká“. Výjimečně nízké i výjimečně vysoké věkové hranice trestní odpovědnosti je totiž zapotřebí zasadit do kontextu: ve Skotsku jsou v praxi mladí pachatelé ve věku od 8 do 15 let pravidelně²⁷³ přesouváni do soudního systému pro děti, který uplatňuje sociální přístup a rozhoduje v souladu s potřebami pachatele. V Anglii a Walesu obvykle dochází k uvěznění v zařízení pro mladistvé až u pachatelů starších 15 let.²⁷⁴ A v Belgii zase existuje řada možností, jak u mladistvých pachatelů mladších 18 let uplatnit donucovací opatření.²⁷⁵

Některé země omezují platnost zvláštních pravidel o soudnictví ve věcech mládeže na osoby pod věkovou hranicí, která je nižší než 18 let (například Portugalsko). Nicméně příslušné standardy předpokládají, že všichni mladiství pachatelé mladší 18 let mají spadat do působnosti systému soudnictví ve věcech mládeže a zvláštního způsobu zacházení, který z toho vyplývá. Omezovat uplatňování zvláštních ustanovení o soudnictví ve věcech mládeže na věkovou hranici nižší než 18 let není z hlediska mezinárodních standardů přípustné.

V jiných soudních systémech mohou být mladiství podezřelí přesunuti od soudu pro mládež k trestnímu soudu pro dospělé, pokud jsou obviněni z určitých trestných činů (např. Anglie a Wales, Belgie, Nizozemsko, Severní Irsko). Dochází k tomu většinou v případě, že spáchaný trestný čin je obzvláště závažný. Je zajímavé, že právě v těchto případech by ve skutečnosti bylo nanejvýš žádoucí uplatnit zvláštní ustanovení o soudnictví ve věcech mládeže, pokud přihlédneme k míře stigmatizace, kterou takové ostře sledované případy přinášejí.

²⁷¹ Viz čl. 52 Zákona o trestním soudnictví a regulaci prodeje alkoholu pro Skotsko (Criminal Justice and Licensing (Scotland) Act), 2010. Děti od 8 let věku lze i nadále zařadit do soudního systému pro děti za jednání, které by u dospělé osoby bylo trestné.

²⁷² Viz Dünkel/Grzywa/Pruin/Selih 2010, tabulka 1.

²⁷³ Výjimky se dělají u nejzávažnějších trestných činů, Burman et al. 2010.

²⁷⁴ Mladistvé ve věku od 12 do 14 let lze uvěznit jedině v případě „opakované“ trestné činnosti, viz Dignan 2010.

²⁷⁵ Srov. Pruin 2010, s. 1535.

Na druhé straně mnohé systémy soudnictví ve věcech mládeže rozšiřují jeho působnost i na čerstvě zletilé (young adults).²⁷⁶

Při zkoumání zákonů zjišťujeme, že Úmluva o právech dítěte měla patrně největší dopad na **zavádění procesních záruk pro mladistvé pachatele**: všechny evropské systémy soudnictví ve věcech mládeže zavedly procesní záruky, jako je právo odepřít výpověď nebo právo být vyslechnut policií, státním zástupcem a soudcem. Kromě toho se zdá, že ve všech zemích hraje roli i zapojení rodičů nebo zákonných zástupců. S výjimkou Bulharska jsou rodiče mladistvých informováni hned na počátku řízení a v mnoha zemích mají zajištěnou možnost se aktivně účastnit každého přelíčení, které zahrnuje jejich děti.²⁷⁷ Bez výjimky je možné se poradit s obhájcem v trestních věcech. Mezi evropskými zeměmi však existují výrazné rozdíly v tom, kdy je právní zastoupení povinné.²⁷⁸ Zatímco v některých zemích se právní zastoupení povinně poskytuje po celou dobu trestního řízení s mladistvými (například Estonsko, Litva a Lotyšsko), v jiných zemích stanovují soudy obhájce v určitých specifických případech anebo pokud je to pokládáno za „nezbytné“ (např. Německo nebo Rakousko).²⁷⁹

Všechny evropské státy zavedly způsoby, jak mladistvé pachatele odklonit od „běžného“ trestního řízení. Avšak **pojetí odklonů** se mezi různými evropskými systémy soudnictví ve věcech mládeže liší: odklon může být podmíněný a bez jakéhokoliv opatření (odložení případu je předběžné, dokud nejsou splněny určité podmínky, jako je odčinění škod nebo neopakování trestné činnosti), anebo se může spojovat se specifickými výchovnými opatřeními či zkrátka s přesunem mladistvého do kompetence orgánů sociální péče (anebo zvláštních správních institucí/orgánů, jako jsou „místní výbory“ v Bulharsku či Estonsku anebo soudní systém pro děti ve Skotsku).²⁸⁰ Právo rozhodnout o odložení případu mohou mít různé orgány (např. policie, státní zástupce nebo soudce). Pokud existují nezávislé, mimosoudní výbory, panely nebo komise, které jsou oprávněné rozhodovat o případech mladistvých, kteří neprocházejí „běžným“ trestním řízením, vzniká riziko, že v souvislosti s těmito „méně formálními“ orgány se bude mezinárodním standardům pro soudnictví ve věcech mládeže (včetně procesních záruk, které požadují) dostávat menšího uznání a přijetí.²⁸¹

Při zkoumání **zavádění a užívání alternativních sankcí a opatření** se ukazuje, že ve všech evropských zemích lze u mladistvých pachatelů použít celou škálu sankcí a opatření.²⁸² Existující sankce a opatření tvoří určitou hierarchii. Nejméně invazivními sankcemi jsou napomenutí nebo důtky, dále pak výchovná opatření (jako jsou výchovné příkazy například ve Francii, Litvě, Německu nebo Rakousku) s cílem na jedné straně posílit výchovný dopad a na straně druhé snížit dopad rizikových faktorů. Ne všechny evropské země mladistvé pokutují (pokuty se nepoužívají např. v Belgii, Bulharsku, Itálii, Polsku nebo Srbsku), ale většina zemí v předsoudní nebo soudní fázi řízení nabízí možnost mediace mezi obětí a pachatelem. V mnoha zemích lze uložit veřejně prospěšné práce, při nichž může pachatel nabídnout „splátku společnosti prostřednictvím neplacené práce“.²⁸³ Existují značné rozdíly v maximálním počtu hodin, k nimž lze mladistvého v takovém případě odsoudit (Belgie: 30 hodin, Severní Irsko: až 240 hodin). Mnoho zemí úspěšně zavedlo konstruktivní a kreativní

²⁷⁶ Viz Dünkel/Pruin 2010.

²⁷⁷ Gensing 2010, s. 1602; tam i další odkazy a příklady míry rodičovské účasti.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 1609; tam i další odkazy a analýza.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 1610 nn.

²⁸⁰ Viz Dünkel/Pruin/Grzywa 2010 a Dünkel 2009.

²⁸¹ Kanev et al. 2010 kritizují bulharské Výbory pro mládež za to, že nedostatečně ctí mezinárodní standardy.

²⁸² Pro jejich přehled viz: Dünkel/Pruin/Grzywa 2010 (zvláště tabulka 1) a Dünkel/Pruin 2009a.

²⁸³ Goldson 2008, s. 78 (příkaz k veřejně prospěšným pracem).

opatření, která mladistvé učí zvládat jejich potenciální agresivitu, jako jsou například kurzy sociálního výcviku v Německu anebo takzvané pracovní a učební projekty v Nizozemsku.²⁸⁴ Ve snaze zamezovat uvěznění zavedly všechny evropské země u mladistvých pachatelů probaci nebo podmíněné tresty.

Zdá se, že všechny země zavedly ustanovení zajišťující, že **uvěznění je u mladistvých pachatelů až poslední volbou v hierarchii sankcí.**²⁸⁵ Nicméně žádné evropské zemi se nedaří úplně se vyhnout věznění či internaci mladistvých. V Evropě lze najít mnoho různých forem odnětí svobody, například věznice pro mladistvé, detenční ústavy, uzavřené výchovné ústavy anebo školy „pro mladistvé se speciálními potřebami“: zatímco ve většině zemí je hlavním důvodem pro vynesení rozsudku o odnětí svobody ve věznici pro mladistvé závažnost trestného činu, důvodem pro odnětí svobody v jiných „ústavech“ či „školách“ může být například také „potřeba“ vystavit pachatele výchovnému působení.²⁸⁶ Pokud mají všechny formy odnětí svobody být v soudnictví ve věcech mládeže skutečně až poslední volbou, musí legislativa zajistit, aby se u všech případů odnětí svobody ctil princip proporcionality vůči závažnosti trestného činu.²⁸⁷

Doživotní trest odnětí svobody lze teoreticky udělit mladistvým v Anglii a Walesu, v Nizozemsku či ve Skotsku.²⁸⁸ V jiných zemích (Portugalsko a Švýcarsko) není možné ani v nejzávažnějších případech udělit delší než tříleté nebo čtyřleté tresty a ve většině zemí je nejvyšší trestní sazba u mladistvých 10 let.²⁸⁹

Když zkoumáme uplatňování standardů vyzývajících k zavedení „**vězeňského**“ režimu, **který je humánní a vstřícný vůči dětem**, musíme především zdůraznit, že se nutně vztahují na všechny typy odnětí svobody u mladistvých pachatelů (viz výše – včetně všech druhů uzavřených institucí sociální péče, soudní vazby atd.). Co se týče právního ukotvení výkonu trestů odnětí svobody u mladistvých, výzkum v oblasti soudnictví ve věcech mládeže ukazuje, že jen v nemnoha případech existují zvláštní zákony, které upravují výkon sankcí spjatých s odnětím svobody v nápravných školách nebo podobných specializovaných institucích.²⁹⁰

V některých zemích neexistují žádné zákonné minimální standardy o ubytování a o minimálním prostoru na vězně.²⁹¹ Existující minimální standardy se značně liší (od 2,5 m² v Estonsku až po 10,5 m² ve Francii).²⁹² Věznice pro mladistvé obvykle nabízejí řadu různých vzdělávacích programů a pachatelé se často musí účastnit školního nebo profesního vzdělávání.²⁹³ Co se týče přípravy na propuštění, mnoho zemí systematicky zapojuje probační službu nebo služby následné péče.²⁹⁴

²⁸⁴ Viz Dünkel/Pruin/Grzywa 2010, s. 1648 (tam i další odkazy).

²⁸⁵ Viz Dünkel/Stańdo-Kawecka 2010, s. 1770.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 1770.

²⁸⁷ Jelikož existující odborná literatura o soudnictví ve věcech mládeže se soustředí na věznění mladistvých, lze se pouze domnívat (a nikoliv dokázat), že ustanovení, která posílají mladistvé do uzavřených institucí na základě „výchovných potřeb“, často postrádají dostatečné záruky ohledně doby propuštění.

²⁸⁸ Dünkel/ Stańdo-Kawecka 2010, s. 1772.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ Informace o této oblasti vycházejí z článku Dünkel/Stańdo-Kawecka 2010 a z dotazníku, který Rada Evropy v roce 2006 rozeslala svým členským státům, viz Dünkel/Pruin 2009b.

²⁹¹ Tamtéž, s. 1782.

²⁹² Tamtéž, s. 1783 a Dünkel/Pruin 2009b.

²⁹³ Tamtéž, s. 1791.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 1793.

Ve všech zemích existují disciplinární opatření. Uvěznění na samotce z disciplinárních nebo bezpečnostních důvodů je podle zjištění Dünkela a Staádo-Kawecké možné na delší dobu, než dovolují evropské standardy.²⁹⁵ Není k dispozici dostatek informací na to, aby bylo možné vyhodnotit, jestli všechny země zajišťují práva mladistvých pachatelů na dostupnou právní pomoc nebo na pravidelné kontroly ze strany státních i nezávislých orgánů.

4.2 Míra uplatňování v praxi

Naše znalosti o tom, nakolik se mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže uplatňují v praxi, jsou zcela omezené ve srovnání s našimi znalostmi o tom, nakolik se uplatňují v legislativě. Příčinou jsou rozdíly v dostupnosti srovnatelných údajů z jednotlivých evropských zemí. Zejména sběr dat o soudnictví ve věcech mládeže, i pokud se data vůbec sbírají, bývá naprosto nedostatečný,²⁹⁶ což vysvětluje existující mezery ve výsledcích mezinárodních srovnávacích výzkumů fungování systémů soudnictví ve věcech mládeže.²⁹⁷ Je tudíž možné formulovat jen některé opatrné závěry o praktickém uplatňování mezinárodních standardů v některých zemích.

Co se týče **užívání odklonů**, úplná a zevrubná data nejsou pro většinu zemí k dispozici. Oficiální údaje dokládají vysoký počet odklonů v Německu.²⁹⁸ Jednotlivé výzkumy ukazují na relativně vysoký počet odklonů v Belgii, Chorvatsku, Irsku,²⁹⁹ Itálii, Nizozemsku, Rakousku, Rumunsku, Severním Irsku, na Slovensku a ve Španělsku. Mnoho zemí, zejména ve východní a střední Evropě, uvádí, že užívání odklonů je omezeno nikoliv zákony, ale nedostatečnou infrastrukturou pro výkon odklonů atd.

Alternativní/komunitní soudní sankce se často využívají v České republice, Rumunsku, Skotsku, Slovinsku, Španělsku a Švýcarsku.³⁰⁰ V zemích s vysokým počtem odklonů končí před soudem pravidelně jen „závažné“ případy. Nicméně nejpočetnějším soudním rozhodnutím v Nizozemsku jsou veřejně prospěšné práce. A ve Slovinsku se v 98 % všech soudních rozhodnutí uplatňují výchovná opatření. Kvůli nedostatečné infrastruktuře pro jiná, více výchovná opatření je v mnoha střeoevropských a východoevropských zemích nadále nejčastější komunitní sankcí podmíněný trest odnětí svobody.³⁰¹

Evidovat **míru užívání detenčních sankcí** je ještě obtížnější, protože umístění v ústavech sociální péče se někdy nezaznamenává jako odnětí svobody reagující na trestnou činnost mladistvých. Můžeme nicméně pozorovat, že detenční sankce hrají velkou roli v Bulharsku, Litvě, Rumunsku, Rusku a Španělsku.³⁰² Dánsko, Finsko a Švédsko počty mladistvých vězňů snížily a mají jich velmi málo.

Omezené výsledky srovnávacích výzkumů o délce trestu odnětí svobody v evropských systémech soudnictví ve věcech mládeže nijak nesignalizují, zda je, nebo není respektován **princip minimální intervence**.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Viz poznámka 39 výše.

²⁹⁷ Viz poznámka 40.

²⁹⁸ Dünkel/Pruin/Gryzwa 2010, s. 1665.

²⁹⁹ Odhad podle Walsh 2010, neboť počet odklonů ze strany policie nelze ze statistických údajů poskytnutých příslušnými ministerstvy vyčíst.

³⁰⁰ Viz Dünkel/Pruin/Gryzwa 2010, s. 1678.

³⁰¹ Viz Dünkel/Pruin/Gryzwa 2010, s. 1678.

³⁰² Tamtéž, s. 1679.

5. Nástroje a prostředky pro vyhodnocování uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže

Agenda EU pro práva dítěte (publikovaná v únoru 2011) vytyčuje jakožto obecný princip potřebu přijímat opatření směřující ke vzniku zázemí pro tvorbu politiky opřené o poznatky (evidence-based), což zahrnuje i odstraňování nedostatku spolehlivých, srovnatelných a oficiálních dat.³⁰³ **Výbor pro práva dítěte** vyjadřuje obecné znepokojení nad rozsahem uplatňování mezinárodních standardů ve většině zemí EU.³⁰⁴ Zatím neexistují žádné mezinárodně uznávané ukazatele míry uplatňování standardů pro soudnictví ve věcech mládeže. Nicméně na mezinárodní i vnitrostátní úrovni lze najít rozličné nástroje a prostředky pro vyhodnocování uplatňování těchto standardů.

Kromě mezinárodních (srovnávacích) výzkumů soudnictví ve věcech mládeže existují zejména dva mezinárodní nástroje pro takové hodnocení.

Výbor pro práva dítěte (Committee on the Rights of the Child) je nezávislý expertní orgán kontrolující dodržování Úmluvy o právech dítěte smluvními státy, které musí výboru předkládat pravidelné zprávy o tom, jak příslušná práva uplatňují. První zpráva se musí předložit dva roky po přistoupení k úmluvě, další zprávy pak každých pět let. Výbor předkládá danému smluvnímu státu své výhrady a doporučení ve formě „shrnujících poznámek“ (concluding observations).³⁰⁵ Na evropské úrovni – a týká se to i evropských standardů pro soudnictví ve věcech mládeže – takový systém předkládání zpráv neexistuje a smluvní státy jej ani nepožadují. Částečné údaje o uplatňování mezinárodních standardů pro mladistvé zbavené svobody obsahují zprávy Evropského výboru pro předcházení mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání.³⁰⁶

Oproti tomuto „externímu“ hodnocení, které se nemusí ve všech státech setkat s pochopením, umožňuje **soubor patnácti klíčových ukazatelů pro soudnictví ve věcech mládeže sestavený UNICEFem** (*United Nations Office on Drugs and Crimes* 2007) hodnocení interní. Ukazatele UNICEFu se dělí na a) kvantitativní ukazatele, b) systémové ukazatele. V celosvětovém kontextu se jedná o úžasnou snahu, která si zasluhuje velkou úctu. Nicméně zatím nebylo oznámeno, zda tyto ukazatele používají pro hodnocení svých systémů soudnictví ve věcech mládeže i evropské země, anebo zda se ukazatele pokládají za pracovní nástroj pro méně „dobře“ vyvinuté systémy soudnictví ve věcech mládeže. V této souvislosti je také zapotřebí zmínit, že ukazatele umožňují zkoumat, zda daný systém soudnictví ve věcech mládeže odpovídá Úmluvě o právech dítěte a dalším dokumentům OSN, avšak nezohledňují příslušné standardy na evropské úrovni (například doporučení Rady Evropy), které jsou zevrubnější, podrobnější a početnější než celosvětová ustanovení.

Míru různorodosti evropských systémů soudnictví ve věcech mládeže odrážejí i vnitrostátní nástroje a prostředky, s jejichž pomocí státy zkoumají (nebo mohou zkoumat) uplatňování

³⁰³ Evropská komise, Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému ekonomickému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, Agenda EU pro práva dítěte, COM(2011), s. 5. Pro další informace viz Kilkelly 2011, 2.1.

³⁰⁴ Viz odkazy v Kilkelly 2011, oddíl 4.

³⁰⁵ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>.

³⁰⁶ Zejména 9. souhrnná zpráva o činnosti tohoto výboru pokrývající období od 1. ledna do 31. prosince 1998 se zvláštním oddílem „Mladiství zbavení svobody“. Pro více informací viz Kilkelly 2011, oddíl 2.2.

příslušných mezinárodních standardů. S cílem zjistit, jaké hodnotící nástroje a metody jsou v této souvislosti k dispozici v rámci evropských systémů soudnictví ve věcech mládeže, rozeslala IJJO v březnu 2011 dotazník odborům evropských ministerstev zaměřeným na soudnictví ve věcech mládeže.

Podle odpovědí na dotazník **Česká republika**³⁰⁷ koncepce a programy v oblasti soudnictví ve věcech mládeže posuzuje s pomocí Probační a mediační služby. Činnost této instituce se opírá o spolupráci sociálních pracovníků a právníků, a chápe se proto jako nová multidisciplinární profese v trestněprávním systému. Probační a mediační služba pravidelně analyzuje základní statistické údaje týkající se některých ukazatelů soudnictví ve věcech mládeže (např. procento mladistvých v soudní vazbě) a snaží se nabízet účinná a společensky přínosná řešení konfliktů vyplývajících z trestné činnosti. Zároveň organizuje a zajišťuje účinný a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy obětí, ochranu společnosti a prevenci kriminality. Vedle toho se Institut pro kriminologii a sociální prevenci v několika výzkumech zaměřil na hledání účinných způsobů dohledu nad mladistvými pachateli. Institut pro kriminologii a sociální prevenci nyní (2008–2011) zkoumá názory a mínění expertů týkající se účinnosti nejnovějšího zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.).

Kromě toho podle odpovědí na dotazník neexistují jednotná kritéria pro hodnocení současné praxe systému soudnictví ve věcech mládeže. Analýzy se provádějí na různých ministerstvech a obsahují dílčí informace (Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo zdravotnictví). Průběžné hodnocení praxe probíhá rovněž na školicích akcích, jako jsou semináře pro soudce, státní zástupce, policisty, pracovníky Probační a mediační služby atd. Výsledky hodnocení soudnictví ve věcech mládeže se používají při přípravě metodických, koncepčních a strategických materiálů a při školení probačních úředníků i jiných pracovníků v systému soudnictví ve věcech mládeže. Poslední český trestní zákon věnovaný mládeži (Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) by podle odpovědí na dotazník měl odpovídat všem mezinárodním standardům pro soudnictví ve věcech mládeže (včetně nejnovějších doporučení Rady Evropy).

Za zprávy pro Výbor pro práva dětí odpovídá Úřad vlády a vládní zmocněnec pro lidská práva.

Vzdělávání odborníků působících v justici zabezpečuje Justiční akademie, což je vzdělávací instituce spadající pod Ministerstvo spravedlnosti. Justiční akademie požádá celou řadu kurzů pro všechny specialisty působící v justici. Soudnictví ve věcech mládeže je součástí vzdělávacího systému a zaměřuje se především na alternativní tresty. Mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže jsou součástí některých vzdělávacích programů Justiční akademie. Tato problematika tvoří od nynějška součást vzdělávacích systémů a plánů Justiční akademie.

Hlavní překážkou ve snaze dosáhnout účinného uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže jsou podle dotazníku odlišné kompetence několika různých ministerských odborů. Tyto odlišnosti v kompetencích ztěžují celostátní plánování i přípravu strategických materiálů, které by pro tuto oblast stanovily celostátní priority. To v praxi

³⁰⁷ Údaje vycházejí z odpovědí na dotazník zaslaných mezinárodním odborem Ministerstva spravedlnosti České republiky.

působí dílčí problémy při spolupráci specialistů z různých institucí a orgánů a při udržování nezbytné kontinuity práce s dětmi mladšími 15 let.

Finsko³⁰⁸ uvádí vysokoškolské výzkumy a studie provedené Národním výzkumným institutem pro trestní politiku jakožto účinný a úspěšný model posuzování programů v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Když tyto výzkumy poukážou na nedostatky nebo problematické body, legislativa i praxe se upraví. Podle odpovědí na dotazník se při změnách legislativy vždy pečlivě zkoumá, zda jsou dodrženy mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže, a dbá se na to, aby praxe odpovídala právnímu rámci. Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo sociálních věcí a zdravotnictví odpovídají – pokud je to nezbytné, tak v součinnosti – za vyhodnocování uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže i za zprávy pro Výbor pro práva dětí. Všechny studie i všechny dokumenty vytvořené příslušnými ministerstvy se publikují a/nebo jsou veřejně přístupné. Pravidelně se pořádají semináře a kurzy pro odborníky působící v soudnictví ve věcech mládeže. Nicméně mezinárodní úmluvy a doporučení se sice vyhodnocují na ministerstvech, ale nemají ústřední postavení ve vzdělávání specialistů z praxe.

Ve **Francii**³⁰⁹ vedl organický zákon (loi organique) z 1. srpna 2001³¹⁰ k obnově veřejné správy a zavedl nové koncepty. Tyto změny přinesly zejména rozvoj auditů ve státní správě. V rámci této modernizace je zavádění auditů důležitým krokem k účinnosti i efektivitě. Cílem tohoto nového směřování bylo zvýšit kvalitu poskytovaných služeb kontrolou uplatňování soudních opatření, a to včetně oblasti soudnictví ve věcech mládeže.

Kontroly kvality fungování systému soudnictví ve věcech mládeže slouží zejména dva nástroje:

Na místní úrovni existuje „teritoriální“ audit spadající do působnosti meziregionálního ředitele. Jeho cílem je posoudit podmínky pro uplatňování soudních rozhodnutí proti mladistvým. Kromě toho v souladu se zákonnými ustanoveními (článek L312-8 CASF zákona z 2. ledna 2002³¹¹ upravující sociální a zdravotně sociální oblast) mají všechny sociální instituce, které zodpovídají za soudní ochranu mladistvých, povinnost provádět interní hodnocení s cílem zlepšit své fungování. Na podporu této procedury zpracovalo Ředitelství pro soudní ochranu mládeže (DPJJ) příručku interního hodnocení pro státní správu. Tato příručka obsahuje doporučení týkající se osvědčených profesních postupů³¹² a přizpůsobuje je specifikám systému soudnictví ve věcech mládeže.

Na meziregionální úrovni provádí Ústřední národní kontrolní úřad (SACN) interní audity v meziregionálních ředitelstvích s cílem posoudit míru včleňování celostátních ustanovení do operačních cílů po celém francouzském území.

³⁰⁸ Údaje pocházejí z finských odpovědí na dotazník vyplněných Ministerstvem spravedlnosti (Generální ředitelství pro trestní politiku).

³⁰⁹ Údaje pocházejí z francouzských odpovědí na dotazník vyplněných Odborem soudní ochrany mládeže (DPJJ), orgánem spadajícím pod francouzské Ministerstvo spravedlnosti.

³¹⁰ Organický zákon z 1. srpna 2001 týkající se finančních předpisů, dostupný na: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000394028&dateTexte=>.

³¹¹ Zákon z 2. ledna 2002 upravující sociální a zdravotně sociální oblast – dostupný na: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000215460>.

³¹² Zpracované Národní agenturou pro hodnocení a kvalitu sociálních a zdravotně sociálních institucí a služeb (Anesm).

Auditů se týkají následující cíle a ukazatele (zahrnuté do výročního hodnocení činnosti za rok 2011):

Cíl 1	Optimalizovat péči o mladistvé pachatele.
Ukazatel 1.1	Prodlevy v péči (zapříčiněné státními orgány nebo příslušnými spolupracujícími institucemi).
Ukazatel 1.2	Míra výchovné péče o uvězněné mladistvé (ve zvláštních odděleních pro mladistvé v rámci běžných věznic – QM/Quartiers pour mineurs, anebo ve vězeňských zařízeních pro nezletilé – EPM/Établissements pénitentiaires pour mineurs).
Ukazatel 1.3	Počty nezletilých, kteří se účastní integračních nebo vzdělávacích programů.
Ukazatel 1.4	Procento mladistvých mladších 17 let, kteří se v prvním roce po svém uvěznění dopustili recidivy.
Ukazatel 1.5	Procento uvězněných mladistvých, u kterých byla zahájena mediační procedura vůči oběti nebo společnosti.
Cíl 2	Zvýšit kvalitu soudních rozhodnutí.
Ukazatel 2.1	Prodlevy v trestním řízení (zapříčiněné státními orgány nebo příslušnými spolupracujícími institucemi).
Cíl 3	Optimalizovat využívání lidských, finančních a materiálních zdrojů.
Ukazatel 3.1	Obsazenost jednotlivých zařízení.
Ukazatel 3.2	Aktivita pedagogů působících mimo detenční ústavy.
Ukazatel 3.3	Celkové náklady na jeden den či jeden úkon jednotlivých soudních opatření.

Za audity a hodnocení v oblasti soudnictví ve věcech mládeže zodpovídá Ředitelství pro soudní ochranu mládeže. Od září 2008 tento orgán postupně zavedl systém auditů probíhajících na meziregionální úrovni, který zahrnuje 1600 institucí a orgánů v oblasti sociální péče o mládež a soudnictví ve věcech mládeže. Cílem je provádět audit institucí a orgánů alespoň každých pět let. Kromě toho vznik Ústředního národního kontrolního úřadu (SACN) v dubnu 2010 znamenal dokončení akčního plánu auditů systémů péče o mládež a soudnictví ve věcech mládeže. SACN odpovídá za audity v meziregionálních ředitelstvích i v Národní škole pro soudní ochranu mládeže; bude také koordinovat teritoriální audity institucí a orgánů soudnictví ve věcech mládeže.

Nov založený systém hodnocení a auditů vede k dialogu mezi všemi aktéry v oblastech soudnictví ve věcech mládeže a sociální péče o mládež. Jakožto první výsledek těchto procesů pozměnil zákon ze 4. února 2008 organizaci soudnictví s cílem usnadnit institucionální vztahy a výměnu informací. Soudní systém se má systematictěji zapojovat do institucionálních debat, a tak zajišťovat kontinuitu efektivního soudního rozhodování, které je přístupné a srozumitelné pro každého.

Podle odpovědí na dotazník se mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže zohledňují vždy, když v souvislosti se soudnictvím ve věcech mládeže dochází ke změnám zákonů. Legislativní odbor Ředitelství pro soudní ochranu mládeže, který má i svou zahraniční sekci, zajišťuje, aby Francie včleňovala mezinárodní a evropské závazky v oblasti soudnictví a ochrany mládeže do všech nových právních ustanovení i do vzdělávacích programů.

Za hodnocení uplatňování mezinárodních standardů v systému soudnictví ve věcech mládeže zodpovídá Odbor pro lidská práva Ministerstva zahraničních věcí. Ten navíc zajišťuje i komunikaci mezi jednotlivými ministerstvy zodpovídajícími za zprávy pro Výbor na

ochranu dítěte. Vedle toho dohlíží na zavádění mezinárodních norem týkajících se dětských práv také Obhájce dětí (nezávislý orgán státní správy). Jeho úkolem je hájit a prosazovat práva dítěte, jak je definují zákony anebo mezinárodní závazky, kupříkladu Úmluva o právech dítěte. Na základě zákonů přijatých dne 29. března 2011 přebírá úkoly Obhájce dětí (Défenseur des enfants) od nynějška Obhájce práv (Défenseur des Droits).

Vzdělávání odborníků působících v soudnictví ve věcech mládeže zajišťuje Národní škola pro soudní ochranu mládeže (ENPJJ). Vzdělávací program trvá dva roky. Součástí programu je povinná dvouměsíční stáž s evropským přesahem. Co se týče školení při zaměstnání, praktické vzdělávání v oblasti evropských norem poskytují regionální vzdělávací instituce spojené s ENPSS a Síť škol pro veřejnou správu (RESP).

Maďarsko³¹³ nezavedlo specifické nástroje pro kontrolu fungování systému soudnictví ve věcech mládeže. Za hodnocení uplatňování příslušných mezinárodních standardů nenesou konkrétní odpovědnost žádné orgány či oddělení a neexistují programy, které by uplatňování těchto standardů zajišťovaly. Zprávy Výboru pro práva dítěte předkládá Ministerstvo národních zdrojů, ale žádný jeho odbor nemá za úkol hodnotit systém soudnictví ve věcech mládeže. Za poskytování kvalitního a efektivního vzdělání pracovníkům maďarské justice zodpovídá Maďarská justiční akademie. V lednu 2011 Maďarská justiční akademie včlenila do povinného každoročního školení soudních úředníků a soudců také kurz věnovaný soudnictví ve věcech mládeže. Není známo, nakolik jsou součástí tohoto kurzu také mezinárodní standardy a pravidla pro soudnictví ve věcech mládeže. Za hlavní překážky účinného uplatňování mezinárodních standardů se pokládá nedostatečný počet pracovníků a neexistence zřetelného (tj. zřetelně specifického) systému soudnictví ve věcech mládeže.

Na **Maltě** neprobíhá formalizované obecné hodnocení systému soudnictví ve věcech mládeže.

V **Německu**³¹⁴ je hlavním cílem zákona o soudnictví ve věcech mládeže nikoliv trestat, nýbrž zamezit „recidivě mladistvých a čerstvě zletilých pachatelů“ (§2 (1) Zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Úspěšnost systému soudnictví ve věcech mládeže se proto posuzuje podle tohoto kritéria.

Pro hodnotící proces jsou důležité oficiální statistiky. Obvykle se vydávají každoročně a zahrnují policejní statistické přehledy kriminality (podezřelí, rozdělení mimo jiné na základě typů trestných činů a věkových skupin), přehledy odsouzených, přehledy uvězněných, statistiky o trestních stíháních a soudních řízeních i statistiky o pomoci mladistvým. V posledních několika letech se opakovaně vytvářely celostátní statistické přehledy o míře recidivy u trestních sankcí; v určených intervalech se navíc sestavuje obšírná „Pravidelná zpráva o bezpečnosti“, která obsahuje zevrubnou analýzu a vyhodnocení příslušných statistik, přičemž bere v potaz i další empirické a kriminologické poznatky. Pro řešení některých problémů a pro hodnocení určitých programů, opatření atd. se navíc používají konkrétní empirické studie; tyto studie zadávají a provádějí odborníci a/nebo příslušné instituce. Účinnost, výhody i nedostatky všech těchto nástrojů závisejí na dané problematice. Zákony a příslušné statistiky jsou veřejné a běžně dostupné. Zpravidla se vydávají i významné empirické a další vědecké studie.

³¹³ Údaje pocházejí z maďarských odpovědí na dotazník vyplněných Odborem pro trestněprávní legislativu Ministerstva spravedlnosti.

³¹⁴ Údaje pocházejí z německých odpovědí na dotazník vyplněných vedoucím Odboru kriminologie, prevence a soudní statistiky Ministerstva spravedlnosti.

Kdo má na starosti hodnocení a kontrolu, závisí na příslušné problematice a na tom, kdo zodpovídá za dané úkoly, programy, opatření atd. V rámci dělby kompetencí se v Německu mladistvým pachatelům věnují různé instituce – konkrétně systém soudnictví ve věcech mládeže, veřejné a „bezplatné“ programy na pomoc mládeži, vnitřní správa/policie – a své úkoly plní na různých organizačních úrovních: celostátní (především legislativa), zemské (především organizace a fungování systému soudnictví ve věcech mládeže, uplatňování zákonů) a místní (realizace programů na pomoc mládeži).

Němečtí odborníci se významně podíleli na přípravě důležitých mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže na úrovni Organizace spojených národů i Rady Evropy. Bohatě zkušenosti se zvláštním trestním zákonem pro mladistvé, který v Německu platí už mnoho let, tak mohly přinést ovoce. Dalším důsledkem je, že německý trestní zákon pro mladistvé vykazuje velmi vysokou míru souladu s mezinárodními standardy. Spolkové Ministerstvo spravedlnosti prosazuje další uplatňování zákonů v praxi zveřejňováním nových mezinárodních standardů a podporou jejich dodržování, a to především v soudních správách jednotlivých spolkových zemí; mezi další aktivity patří např. vydávání bezplatné mnohosvazkové řady doporučení a směrnic Organizace spojených národů a Rady Evropy pro soudnictví ve věcech mládeže a zacházení s mladistvými pachateli. Mezinárodní standardy se rovněž využívají na podporu názorů a argumentů užívaných při tvorbě koncepcí týkajících se trestné činnosti mladistvých.

Na celostátní úrovni dohlíží na zavádění mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže Spolkové ministerstvo spravedlnosti a – v rozsahu, který se jich týká – Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSFJ) a Spolkové ministerstvo vnitra (BMI); na zemské úrovni provádějí dohled příslušná zemská ministerstva. Celkovou zodpovědnost za záležitosti související s Výborem pro práva dítěte má v rámci spolkové vlády BMFSFJ. Do tvorby jednotlivých zpráv zapojuje BMFSFJ i další ministerstva v míře odpovídající jejich zodpovědnosti za danou problematiku. Procedurální pravidla spolkové vlády i zemských vlád obvykle v případech, kdy určitá záležitost spadá do kompetence více ministerstev, zajišťují spolupráci a důslednou součinnost.

V **Nizozemsku**³¹⁵ hodnocení koncepcí a programů v oblasti soudnictví ve věcech mládeže neprobíhá podle specifického modelu ani podle určitých kritérií. Všechny koncepce a programy v oblasti soudnictví ve věcech mládeže mají za cíl celostátní prosazování snížení míry recidivy a přístupu zaměřeného na osobu. V Nizozemsku se pro hodnocení systému soudnictví ve věcech mládeže používají různé prostředky: hodnocení ex ante (hodnocení plánů), průběžné hodnocení a hodnocení výsledků. Ty se obvykle vztahují k jednotlivým programům, činnostem a/nebo koncepcím v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže.

Kromě toho vznikl v roce 2006 systém pravidelné průběžné kontroly (screening) programů, jehož cílem je prostřednictvím evaluačního výzkumu dosáhnout obecných cílů. Tato kontrola zahrnuje popis a analýzu problému, kvůli kterému daný program vznikl, roli státu, zkoumané cíle programu, používané nástroje, využití finanční prostředky a analýzu výsledků. Pro hodnocení různých aspektů zkoumaného programu se používá deset standardních otázek (v případě, že se daný program skutečně realizoval). Na základě toho vyšla v roce 2010 zpráva o sankcích u mladistvých.

³¹⁵ Údaje pocházejí z nizozemských odpovědí na dotazník vyplněných Generálním ředitelstvím pro prevenci, soudnictví ve věcech mládeže a sankce Ministerstva spravedlnosti.

Jedním z nástrojů pro posuzování soudnictví ve věcech mládeže je Monitorování recidivy (Recidivism Monitor) Výzkumného a dokumentačního centra (WODC):³¹⁶ dlouhodobý výzkumný projekt, v jehož rámci se u různých skupin pachatelů provádějí standardizovaná měření recidivy. Projekt poskytuje nizozemskému Ministerstvu bezpečnosti a spravedlnosti přehled výsledků trestních sankcí a historii trestné činnosti u mladistvých i dospělých pachatelů.

Monitorovací studie WODC Průzkum trestné činnosti mladistvých (Youth Delinquency Survey) se provádí vždy jednou za několik let na reprezentativním vzorku nizozemských mladistvých ve věku od deseti do sedmnácti let. Mladiství mají sdělit, zda se dopustili jednoho nebo více ze 33 vyjmenovaných trestných činů (hlášení o vlastní trestné činnosti).

Projekt WODC Monitorování kriminality mladistvých (Juvenile Crime Monitor) podává pravidelné zprávy o trendech v trestné činnosti mladistvých. Tyto informace vycházejí z různých zdrojů. Každá publikace se zaměřuje na určitá témata nebo skupiny. Někdy se například zahrnují i věkové skupiny čerstvě zletilých (od 18 do 24 let) anebo se zvlášť podrobně sledují rozdíly mezi skupinami mladistvých různého původu atd. Podle mínění Ministerstva spravedlnosti fungují tyto dostupné nástroje a/nebo prostředky uspokojivě.

Hodnocení a monitorování (různých složek) systému soudnictví ve věcech mládeže spadá do kompetence jednotlivých odborů Ministerstva bezpečnosti a spravedlnosti a jednotlivých orgánů zodpovídajících za realizaci programů. Celkově vzato je Výzkumné a dokumentační centrum (WODC), jež tvoří součást Ministerstva bezpečnosti a spravedlnosti, institucí, která nese hlavní zodpovědnost za provádění hodnocení a za využívání vhodných nástrojů a prostředků pro výzkum (a též za kontrolu jejich využívání).

Tyto instituce jsou při realizaci programů i jejich vyhodnocování v úzkém vzájemném kontaktu. Ministerstvo spravedlnosti pokládá jejich práci za efektivní.

V **Nizozemsku** je patrné, že výsledky hodnocení ovlivňují zlepšování či reformy fungování soudnictví ve věcech mládeže: výsledky hodnocení (různých složek) systému soudnictví ve věcech mládeže se vždy publikují a jsou veřejně dostupné. Výsledky hodnocení se zevrubně rozebírají s institucemi odpovědnými za hodnocené oblasti systému soudnictví ve věcech mládeže. Výsledky se obvykle berou v potaz při vzniku nových koncepcí (a/nebo aktivit). Zjištění tak přispívají k optimalizaci programů i celého systému.

Projekty ani programy, jejichž cílem by bylo zajistit uplatňování standardů pro soudnictví ve věcech mládeže, neexistují. Podle odpovědí na dotazník mezinárodní standardy pro soudnictví ve věcech mládeže ovlivňují domácí programy v této oblasti „v jistých situacích a ve všech případech, kdy je to nezbytné nebo vhodné“.

Kontrola uplatňování a dodržování mezinárodních standardů přísluší různým inspekčním orgánům, např. Inspekci pro sociální služby pro mládež.

Nizozemský systém poskytuje údaje o mnoha aspektech systému soudnictví ve věcech mládeže (počty trestných činů, pachatelé, policie, státní zastupitelství, soudy, sankce, údaje o soudních řízeních atd.). Tyto údaje jsou obvykle dostupné badatelům (někdy je pro přístup k údajům zapotřebí předchozí souhlas).

³¹⁶ Webová stránka WODC v angličtině: <http://english.wodc.nl/>.

Mezinárodní standardy a pravidla jsou běžným tématem kurzů a školení pro všechny kategorie pracovníků v soudnictví ve věcech mládeže.

Podle odpovědí na dotazník je v Nizozemsku hlavní překážkou účinného a plného uplatňování příslušných mezinárodních standardů časový faktor: pokud mezinárodní standardy nejsou plně slučitelné s existujícím systémem nebo legislativou, trvá déle, než se stanou součástí existujícího systému soudnictví ve věcech mládeže.

V **Polsku**³¹⁷ neexistují jednotné nástroje a/nebo prostředky pro hodnocení a/nebo kontrolu fungování systému soudnictví ve věcech mládeže. Polský systém soudnictví ve věcech mládeže lze definovat jako „reintegrační systém“, který zahrnuje mladistvé dopouštějící se predelikventního chování (známky demoralizace) i mladistvé pachatele trestných činů – podle Zákona o mládeži se s oběma skupinami zachází jako s oběťmi špatných životních podmínek vytvořených dospělými. V rámci polského systému soud (rodinný soudce) rozhodne o změně postupu vůči mladistvému pachateli v případě, že se dosavadní výchovná opatření minula účinkem. Před změnou opatření týkajícího se mladistvého pachatele vyhodnocuje soud účinky dosavadních výchovných opatření. Tento způsob kontroly a hodnocení fungování systému soudnictví ve věcech mládeže je vnímán jako nedostačující, neboť se nevztahuje ke kompetencím orgánů zapojených do realizace výchovných opatření.

Ministr spravedlnosti může hodnotit úspěšnost systému soudnictví ve věcech mládeže na základě údajů o mladistvých pachatelích propouštěných z detenčních ústavů pro mládež. Kvůli nedostatku údajů tento přístup neumožňuje ověřit, zda případné další trestné činy souvisejí s předchozí trestnou činností.

Z polského hlediska právní ustanovení a postupy dostatečně zajišťují uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže. Těmito pravidly se řídí všechny instituce, nicméně nejdůležitější rozhodnutí o mladistvých činí soud (rodinný soudce). Polské odpovědi na dotazník hovoří bez bližšího určení o „orgánech“ odpovídajících za kontrolu uplatňování příslušných mezinárodních standardů. Doporučení těchto orgánů mají dopad na všechny instituce rozhodující o mladistvých.

V polském systému existuje institut ombudsmana a roce 2000 navíc vznikl také institut dětského ombudsmana. Uplatňování a dodržování dětských práv kontroluje také Nejvyšší kontrolní úřad a zmocněnec pro rovné zacházení s muži a ženami. Tyto orgány ve spolupráci s příslušnými ministerstvy odpovídají za zprávy pro Výbor pro práva dítěte. Zmíněné instituce vzájemně spolupracují.

Vzdělávací programy pro pracovníky v soudnictví ve věcech mládeže zahrnují informace o mezinárodních standardech a pravidlech.

Za hlavní překážky účinného uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže se pokládají: rozpočtová omezení, nízký počet pracovníků a nedostatečná koordinace činnosti různých institucí. Za nejlepší řešení těchto problémů se považuje zlepšení spolupráce a koordinace mezi různými institucemi rozhodujícími o mladistvých.

³¹⁷ Údaje pocházejí z polských odpovědí na dotazník vyplněných vedoucím Sekce pro rodinu a mladistvé Odboru zahraniční spolupráce Ministerstva spravedlnosti.

V **Portugalsku**³¹⁸ systém soudnictví ve věcech mládeže spadá pod Generální ředitelství pro sociální reintegraci (DGRS), což je organizační součást portugalského Ministerstva spravedlnosti. Úkolem této organizace je definovat a realizovat státní politiku v oblasti prevence kriminality, předkládat soudům hodnocení a poskytovat mladistvým pachatelům (tedy těm, kdo ve věku od 12 do 16 let spáchali trestný čin; opatření mohou trvat až do dosažení věku 21 let) a dospělým sociálně integrační služby zahrnující dohled nad výkonem rozsudků, probaci, podmíněčné propuštění a alternativy k uvěznění.

DGRS provádí stálý průzkum analyzující reintegraci mladistvých pachatelů, kteří vykonali trest odnětí svobody. Za pomoci tohoto průzkumu lze sledovat recidivu a míru integrace (zda jsou nezaměstnaní, pracují, studují atd.) těchto mladistvých. Vzniká též projekt zaměřený na recidivu, který umožní přesněji sledovat míru recidivy u všech skupin obyvatelstva spadajících do působnosti DGRS. Tyto nástroje tvoří součást činnosti DGRS a užívají se poté, co daný mladistvý vykonal uložený trest. Zkoumání recidivy je jen jedním z možných způsobů kontroly účinnosti opatření.

Co se týče interního hodnocení, struktura DGRS zahrnuje oddělení odpovídající za kontrolu prováděných činností. Do tohoto úkolu spadá jak zkoumání profesní kvality práce probačních týmů a výchovných ústavů pro mladistvé pachatele, tak kontrola dodržování našich procedur a mezinárodních standardů. Toto hodnocení probíhá na 3 úrovních (1 – koordinátor probačního týmu/výchovného ústavu, 2 – tým technické podpory a 3 – ústřední orgány soudnictví ve věcech mládeže) a pomáhá probačním úředníkům v jejich práci.

Pro externí hodnocení vytvořil portugalský zákon nezávislý Kontrolní výbor (jehož členy jsou zástupci portugalské vlády a portugalského parlamentu i dalších veřejných institucí a nevládních organizací), který odpovídá za kontrolu činnosti výchovných ústavů. Tresty odnětí svobody vyžadují větší kontrolu, protože ze své podstaty výrazně omezují práva mladistvého pachatele, a je tudíž důležité zajistit dodržování všech principů. Proto výchovné ústavy podléhají jednak dohledu ze strany ústředních orgánů soudnictví ve věcech mládeže, jednak externí kontrole.

Portugalský Zákon o soudnictví ve věcech mládeže se nyní přepracovává; návrh už čeká na projednání v portugalském parlamentu. Tento návrh se opírá o dva dokumenty. Prvním z nich je studie vypracovaná Stálou portugalskou observatoří pro soudnictví, která zevrubně analyzuje současný portugalský systém soudnictví ve věcech mládeže i jeho fungování a předkládá návrhy na zlepšení. Druhý dokument vzešel z činnosti pracovní skupiny jmenované ministrem spravedlnosti s úkolem předložit návrh nového Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Návrh čekající na projednání v parlamentu využívá podněty obou studií. Doporučuje například zrušit víkendovou vazbu (opatření uplatňované v případě, že mladistvý pachatel nedodržel podmínky komunitní sankce), protože výsledky obou studií ukazují, že se jedná o neúčinné opatření.

Co se týče fungování systému soudnictví ve věcech mládeže, lze podotknout, že programy pro vytvoření systému mediace pro mladistvé, program tréninku osobních a sociálních dovedností i nový model výchovného dohledu vzešly přímo z návrhů probačních úředníků, kteří při práci s mladistvými pachateli odhalují chyby nebo nedostatky. Tito specialisté i pracovníci ústředních orgánů DGRS si neustále uvědomují potřebu identifikovat

³¹⁸ Údaje pocházejí z portugalských odpovědí na dotazník vyplněných Ministerstvem spravedlnosti, Direcção Geral da Administração da Justiça.

a odstraňovat překážky v účinném uplatňování zákonů, aby mohli lépe naplňovat potřeby mladistvých pachatelů.

Vyhodnocování uplatňování mezinárodních standardů nemá na starosti žádný konkrétní orgán. Jelikož se má za to, že Zákon o soudnictví ve věcech mládeže již mezinárodní standardy dostatečně zohledňuje, vyhodnocování jejich uplatňování tvoří součást kontrolní činnosti orgánů plnících tyto úkoly.

O portugalském justičním systému je pravidelně k dispozici několik druhů údajů. Obecná databáze („Justiční statistiky“) vznikla v roce 2009 a je veřejně dostupná všem občanům na webové stránce Ministerstva spravedlnosti (<http://www.siej.dgpj.mj.pt>). Z oblasti soudnictví ve věcech mládeže lze vyhledat údaje o soudech pro rodinu a nezletilé a o programech sociální intervence (statistiky DGRS). DGRS navíc každé čtyři měsíce vydává časopis obsahující vědecké články o tématech souvisejících s probací a soudnictvím ve věcech mládeže i studie realizované v rámci DGRS.

Badatelé také mohou dostat zvláštní oprávnění (cílem je ochrana práv mladistvých pachatelů) pro přístup ke konkrétnějším údajům. Této možnosti využila výše zmíněná studie Stálé portugalské observatoře pro soudnictví. Studie se opírala také o přímou spolupráci s některými pracovníky v soudnictví ve věcech mládeže (soudci, státní zástupci, probační úředníci atd.), aby observatoř získala o systému celkový přehled.

Vzdělávání pracovníků v soudnictví ve věcech mládeže zahrnuje i vzdělávání v oblasti lidských práv. Za hlavní překážky v uplatňování mezinárodních standardů v Portugalsku se pokládá nedostatečný počet specialistů a vliv médií na trestní politiku. Probační služby dostávají stále více žádostí o posouzení či kontrolu, a přitom počet jejich pracovníků nenarůstá stejně rychle jako pracovní zátěž. Aby poskytovaly optimální služby, pracovní zátěž každého probačního úředníka by se měla snížit, což je obzvláště ožehavé v případě probačních úředníků pracujících s mladistvými pachateli, neboť tito specialisté by se měli každému přidělenému případu věnovat co nejvíce.

Vliv médií na trestní politiku má v Portugalsku též dopad na uplatňování příslušných mezinárodních standardů. Tlak médií ovlivňuje (většinou negativně) politické aktéry tím, že posunuje debatu do roviny beroucí ohled jen na bezpečnostní rozměr.

Podle odpovědí na dotazník se pokládá za důležité zlepšit spolupráci mezi soudnictvím ve věcech mládeže a orgány péče o dítě, neboť jejich činnost se nemusí vzájemně vylučovat a je mnoho případů mladistvých, kterým by prospěly souběžné nebo návazné zákroky obou těchto systémů.

Podle **španělských**³¹⁹ odpovědí na dotazník patří mezi priority Národního strategického plánu pro děti a mladistvé zlepšování informačních systémů a hodnocení dopadu sociální politiky na děti. Dalšími deklarovanými cíli jsou monitorování programů zaměřených na děti prostřednictvím audiovizuálních prostředků a soubor doporučení pro politiku směřující k zajištění práv dětí. Pozornost je věnována i aktivitám podporujícím vzdělávání a zjišťování i výměnu poznatků a zkušeností u různých specialistů pracujících s mladistvými pachateli.

³¹⁹ Údaje pocházejí ze španělských odpovědí na dotazník vyplněných Generálním ředitelstvím pro sociální politiku, rodinu a děti na Ministerstvu zdravotnictví a sociálních věcí.

Jedním z nástrojů a prostředků užívaných k hodnocení sociální politiky na celostátní úrovni je Celková statistická zpráva o přijatých opatřeních pro mladistvé pachatele. Jedná se o výroční zprávu, která shromažďuje údaje o soudních rozhodnutích poskytnuté autonomními společenstvími. Zpráva shromažďuje informace rozčleněné podle pohlaví a věkových kategorií (14–15 let, 16–17 let a 18–21 let) a zahrnuje tresty odnětí svobody i alternativní tresty.

Zásadní význam mají analýzy prováděné Ministerstvem zdravotnictví, sociálních věcí a rovných příležitostí, neboť úprava trestní odpovědnosti je celostátní záležitostí. Toho lze dosáhnout, pokud se shromáždí všechny dostupné informace z různých regionálních správ, a je nezbytné, aby se tyto informace sbíraly a prezentovaly co nejjednodušším způsobem. Souhrnnou studii, která by zároveň umožňovala analýzu regionálních specifíků, je možno vypracovat pouze tímto způsobem.

V návaznosti na tyto údaje se uskutečnilo několik průzkumů s cílem zjistit trendy v užívaných opatřeních, jejich nárůst či pokles i vývoj v soudních rozhodnutích v průběhu let.

Orgány odpovídající za toto hodnocení ustavilo Ministerstvo zdravotnictví, sociálních věcí a rovných příležitostí, které sbírá informace o nezletilých v otevřených i uzavřených věznicích v jednotlivých autonomních společenstvích. Další oficiální centrální instituce, které publikují informace a statistiky, jsou Nejvyšší soudcovská rada, státní zastupitelství pro nezletilé prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti a Ministerstvo vnitra prostřednictvím údajů shromážděných policií a Občanskou gardou.

Na regionální úrovni různé instituce pracující s mladistvými pachateli publikují údaje z jednotlivých autonomních společenství. Některá autonomní společenství, například Katalánsko, sbírají údaje prostřednictvím policie. Podle odpovědí na dotazník jsou vztahy mezi těmito institucemi obvykle funkční a efektivní a v současnosti existují kvalitní statistiky o uvězněných nezletilých až do jejich propuštění.

Ve Španělsku se politika pro oblast dětí realizuje za spolupráce a v součinnosti mezi státní správou a dalšími orgány a institucemi působícími na celostátní úrovni i prostřednictvím mezinárodní spolupráce. Mezi nejdůležitější úkoly sociální politiky patří jednak rozvíjet cílenou práci s nezletilými v rizikových a ohrožujících situacích a v situacích sociálního vyloučení a sociálního konfliktu, jednak zavést společná kritéria a lepší postupy podléhající hodnocení.

Dalším významným cílem politiky pro oblast dětí je prosazovat u institucí, které se specializují na trestní odpovědnost nezletilých, zavedení systému řízení kvality.

Ve španělské politice existuje systém komunitních programů v jednotlivých autonomních společenstvích. Za programy pro mladistvé pachatele odpovídají autonomní společenství. Tyto programy jsou sledovány prostřednictvím ústředních správních orgánů, technické spolupráce a subvencí ve formě úvěrů a daní z příjmu.

Hodnocení a výzkumy situace dětských sociálních konfliktů ve Španělsku jsou zaměřené mezioborově a pokrývají široké spektrum programových oblastí.

Ve Švédsku³²⁰ neexistuje specifický model ani kritéria pro posuzování koncepcí a programů v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Vhodný způsob posouzení se stanovuje pro každý program a koncepci zvlášť. Jako podklad pro hodnocení a/nebo kontrolu úspěšnosti systému soudnictví ve věcech mládeže³²¹ zpracovává Švédsko zevrubné oficiální statistiky o trestné činnosti, které se používají při zkoumání soudnictví včetně soudnictví ve věcech mládeže. Údaje použitelné pro sledování účinnosti sestavují také jednotlivé justiční orgány (interní statistiky atd.). Pro důkladnější hodnocení se používají složitější metody a rozsáhlejší sber dat, nicméně přístupy (nástroje, prostředky atd.) se liší podle cílů.

Neexistuje zvláštní orgán, který by se zaměřoval na hodnocení a kontrolu systému soudnictví ve věcech mládeže. Nicméně do hodnocení justičního systému jako takového (včetně problematiky mladistvých) je zapojeno hned několik institucí. Švédská národní rada pro prevenci kriminality působí jako odborný orgán švédské vlády pro justiční systém a vyhodnocuje pro vládu nástroje, prostředky a reformy. Další relevantní institucí je Švédský národní kontrolní úřad („Riksrevisionen“), který odpovídá za kontrolu činnosti celého švédského státu, a tedy i za prosazování optimálního využívání zdrojů a efektivní správy. Švédská agentura pro veřejnou správu („Statskontoret“) také pro vládu provádí hodnocení a následné kontroly z hlediska efektivity. Vedle těchto institucí mají justiční orgány k dispozici také své vlastní hodnotící mechanismy. V této oblasti tedy působí celá řada aktérů, kteří spolu v případě nutnosti spolupracují.

Aby bylo zajištěno uplatňování standardů pro soudnictví ve věcech mládeže, soudy i státní zastupitelství procházejí pravidelným hodnocením a sledováním, aby fungovaly optimálně. Pokud se to ukáže jako nezbytné, dochází ke změnám v legislativě nebo se přijímají jiná opatření na zlepšení nebo reformu systému.

Ministerstvo spravedlnosti odpovídá za to, aby se mezinárodní standardy v justičním systému skutečně uplatňovaly. Různé odbory ministerstva odpovídají za různé justiční orgány. Za problematiku dětských práv odpovídá Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí. U překrývajících se témat ministerstva spolupracují.

Švédsko zpracovává zevrubné statistiky o kriminalitě a justici, které se zčásti využívají pro monitorování justičního systému. Statistiky obsahují například informace o zaznamenaných trestných činech, podezřelých, vyřešených případech, odsouzených a rozsudcích. Vedle oficiálních statistik sestavují jednotlivé orgány trestněprávního systému také interní statistiky a údaje, které se používají pro sledování systému.

Mnoho zmiňovaných informací je dostupných také badatelům.

Švédsko pokládá vzdělávání příslušníků policie, pracovníků justice a personálu věznic v oblasti lidských práv za velmi důležité a vytvořilo vzdělávací programy uzpůsobené potřebám různých institucí. Všichni pracovníci vězeňské služby a probační úředníci ve Švédsku procházejí školením o lidskoprávních úmluvách včetně Úmluvy o právech dítěte. Předpokladem pro výkon povolání probačního úředníka je vysokoškolské vzdělání v oblasti sociální práce anebo v právní či behaviorální oblasti.

³²⁰ Údaje pocházejí ze švédských odpovědí na dotazník vyplněných vedoucím Odboru pro legislativu pro oblast soudnictví Ministerstva spravedlnosti.

³²¹ Švédsko nemá samostatný systém soudnictví ve věcech mládeže, ale zvláštní ustanovení v rámci obecného trestního zákona.

Ve Švédsku se za hlavní překážky v účinném uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže pokládá skutečnost, že tyto standardy nejsou právně závazné, dále neexistence právních sankcí potřebných pro jejich vymáhání, a také často poněkud abstraktní zaměření a formulace těchto ustanovení.

6. Co musíme dělat? Závěry a doporučení

Príslušné mezinárodní standardy obsahují (pro většinu oblastí) směrnice a principy, které dostačují pro zavedení účinného systému soudnictví ve věcech mládeže založeného na lidských právech. Zejména doporučení Rady Evropy se odlišují od vágnosti ostatních relevantních mezinárodních standardů tím, že obsahují jasná a zevrubná ustanovení. Ačkoliv jediný právně „závazný“ dokument je Úmluva o právech dítěte, existuje řada důvodů, které by měly evropské státy přesvědčit, aby přijaly racionální a na faktech založený přístup k soudnictví ve věcech mládeže, který z doporučení Rady Evropy vyplývá. „Problematicnost“ standardů pro soudnictví ve věcech mládeže tudíž nespočívá v legislativním rámci, ale spíše v jejich praktickém uplatňování a/nebo v neexistenci nástrojů a prostředků, které by umožňovaly vyhodnocovat míru jejich uplatňování v praxi.

Pokud zkoumáme uplatňování standardů z hlediska legislativy, zjišťujeme (při respektování rozličných rozdílů mezi evropskými systémy soudnictví ve věcech mládeže), že v mnoha zemích byly standardy aspoň v určité míře zavedeny. V této souvislosti bychom se neměli zaměřovat jen na počet zavedených standardů, ale také na kvalitu zavádění. Projekty v oblasti soudnictví pro mládež probíhají v jednotlivých zemích často jen po omezenou dobu (leckdy kvůli nedostatku financí); příkladem jsou projekty přípravy na propuštění mladistvých vězňů na Slovensku nebo v Německu. Často se stává, že tyto (nebo jiné) projekty se nevyhodnocují, a znalosti o úspěšnosti sankcí a opatření v oblasti soudnictví ve věcech mládeže tak zůstávají omezené. Pokud se vyhodnocují, výsledky často nelze srovnávat, protože neexistují jednotné standardy hodnocení projektů v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Podle odpovědí zástupců evropských orgánů odpovídajících za soudnictví ve věcech mládeže se spolehlivé výsledky hodnocení zohledňují při přípravě změn zákonů. Tyto názory se liší od závěrů badatelů z některých zemí, kterým se zdá, že příslušné mezinárodní standardy se při legislativních reformách nepokládají za relevantní.

Nedostatečné uplatňování v praxi je samozřejmě zčásti způsobeno nedostatečnou infrastrukturou a/nebo financováním. Některé evropské země (například skandinávské země nebo Německo) lze v této souvislosti pokládat za příklady osvědčené praxe. Především úzká vazba mezi soudnictvím ve věcech mládeže a sociální péčí o mládež a také zapojení nevládních organizací mohou být klíčem k zavádění alternativních komunitních sankcí a opatření před soudním řízením i při něm. Je zřejmé, že zákony zavádějící alternativní sankce musí stanovit, kdo odpovídá za financování těchto sankcí nebo opatření. Zejména ve střeoevropských a východoevropských státech bývá justiční systém často rozvinutější a lépe financovaný než systém sociální. Existují proto dobré důvody, aby za financování soudem nařízených alternativních sankcí odpovídal justiční systém.

Způsoby hodnocení nebo kontroly systémů soudnictví ve věcech mládeže v Evropě se značně liší. Mnoho zemí sbírá údaje o mladistvých pachatelích za pomoci statistik. Některé využívají specializované státní kontrolní a výzkumné instituce, jež zodpovídají za sběr údajů o záležitostech týkajících se pachatelů a/nebo vězňů. V jiných zemích se hodnocením zabývají (jen) vysokoškolská odborníci. Nicméně stav i standardy v oblasti sběru dat o soudnictví ve věcech mládeže často nepostačují k tomu, aby se dalo posoudit, zda a nakolik se příslušné standardy uplatňují. Příčinou jsou zčásti rozdíly v kompetencích v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Za tento systém obvykle odpovídá víc než jedno ministerstvo nebo odbor (obvykle jde o Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo sociálních věcí). Každý orgán se zajímá o určité aspekty fungování systému, a není proto nikdo, kdo by pociťoval

odpovědnost za hodnocení celého systému soudnictví ve věcech mládeže. V této souvislosti je poněkud na pováženu, že řada evropských zemí nedisponuje údaji, které by zahrnovaly všechny mladistvé zbavené svobody. V těch systémech soudnictví ve věcech mládeže, které využívají spíše justiční přístup, bývají sice k dispozici údaje o mladistvých vězňích, ale zjistit počty mladistvých pachatelů v psychiatrických zařízeních bývá obtížné.

Při setkání Sekce pro veřejnou správu Evropské rady pro soudnictví ve věcech mládeže připomněli dva zástupci (z Anglie/Walesu a Německa), že pro sběr dat už nejsou volné kapacity. Zčásti jde o to, že pracovníci nyní tráví čtvrtinu pracovní doby vyplňováním dotazníků a formulářů, takže každý další dotazník od evropských institucí může snadno snížit kvalitu jejich odpovědí. Měli bychom proto hledat způsoby, jak s dostupnými daty pracovat efektivněji, a ne neustále žádat o nová. I minimální množství ukazatelů relevantních pro soudnictví ve věcech mládeže (rozdělených podle věku, druhů trestných činů a veškerých užívaných sankcí a opatření včetně odklonu mladistvých pachatelů do systému sociální péče nebo do psychiatrických zařízení) by pomohl odstranit informační mezery v této oblasti.

Obecně lze říct, že údaje se nyní často sbírají jen pro administrativní účely (např. pro hodnocení pracovní zátěže a výkonnosti atd.), ale nemají sloužit k hodnocení pro výzkumné účely. V rámci celého procesu hodnocení relevantních údajů proto potřebujeme užší spolupráci mezi badateli a pracovníky v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Dále potřebujeme, aby politici byli ochotní se spoléhat na výsledky hodnocení úspěšnosti programů a projektů. V této souvislosti bychom neměli zapomínat, že i mezinárodní standardy požadují pravidelné hodnocení a výzkum (např. Pekingská pravidla, čl. 30 nebo CM/Rec(2008)11, pravidla 135–138). V této oblasti došlo ke dvěma pozitivním krokům: v Řecku nedávno (v červenci 2010) vznikla „Ústřední vědecká rada pro prevenci viktimizace a trestné činnosti mladistvých“. Tato rada bude mít vliv na změny zákonů a rozhodnutí v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. V Německu Spolkový ústavní soud vyhlásil, že pokud zákony nebo rozhodnutí příslušných orgánů odporují mezinárodním standardům pro soudnictví ve věcech mládeže, lze to chápat jako porušení práv vězňů.³²² Bylo by žádoucí, kdyby na vládní úrovni působily konkrétní osoby odpovídající za kontrolu systému soudnictví ve věcech mládeže, jako je například nově zavedená funkce komisaře pro soudnictví ve věcech mládeže (Juvenile Justice Commissioner) v Anglii a Walesu.

Na závěr lze tedy říct, že uplatňování mezinárodních standardů pro soudnictví ve věcech mládeže se v jednotlivých evropských zemích hodnotí značně rozdílně. V některých zemích provádějí hodnocení vysokoškolští badatelé, v jiných je to úkolem nezávislých, státem financovaných výzkumných center, další země zavedly pro soudnictví ve věcech mládeže zvláštní statistiku a Francie zavedla systém auditů veřejných služeb včetně soudnictví ve věcech mládeže; francouzský systém – a také nizozemský systém kontroly (screening) soudnictví ve věcech mládeže – zasluhuje další zkoumání se zaměřením na jeho výsledky i na přenosnost do jiných zemí. Naše analýza hodnotících strategií (viz 5. kapitola) by mohla posloužit jako východisko pro hledání osvědčených postupů při sledování systémů soudnictví ve věcech mládeže. Kromě toho probíhají i nadnárodní hodnocení prováděná organizacemi OSN či Výborem pro předcházení mučení anebo mezinárodními výzkumnými sítěmi, jako je pracovní skupina pro soudnictví ve věcech mládeže na Greifswaldské univerzitě nebo IJJO. Obecným problémem je neexistence jednotných ukazatelů, které by umožňovaly měřit fungování systémů soudnictví ve věcech mládeže podle příslušných standardů. Abychom mohli ověřit, zda se příslušné standardy v Evropě uplatňují uspokojivě, potřebovali bychom

³²² Viz výše, poznámka 27.

ukazatele, které by bylo možné aplikovat na odlišné systémy a přístupy v oblasti soudnictví ve věcech mládeže, aniž by se potlačovala jejich specifika. Tento složitý úkol lze zvládnout jedině s pomocí mezinárodní a mezioborové spolupráce; optimální rámec pro takový projekt by mohla poskytnout EU. Kvalitně zpracované ukazatele UNICEFu by mohly posloužit jako východisko pro vytvoření konkrétnějších ukazatelů (odpovídajících větší uniformitě evropských systémů soudnictví ve věcech mládeže). Nicméně z analýz v této publikaci vyplývá, že je potřeba přijmout další opatření, aby se v oblasti soudnictví ve věcech mládeže stalo efektivní a nezávislé hodnocení všech postupů normou; a že by měly vzniknout nezávislé mechanismy zajišťující zevrubnou a pravidelnou kontrolu všech systémů soudnictví ve věcech mládeže. Je potřeba učinit další kroky k řešení závažných nedostatků v dostupnosti údajů o soudnictví ve věcech mládeže v EU.

Na závěr můžeme zdůraznit jedno: při zlepšování uplatňování standardů pro soudnictví ve věcech mládeže se nemůžeme spoléhat jen na vlády nebo nadnárodní organizace. Musíme vzít v potaz i vliv společnosti jakožto celku. Kdyby byla veřejnost o standardech informována a souhlasila by s nimi, bylo by jejich uplatňování snazší. Totéž platí i pro vliv specialistů z praxe: uplatňování standardů by bylo možné podpořit vzděláváním všech specialistů působících v oblasti soudnictví ve věcech mládeže a přeložením mezinárodních standardů do jazyků dané země.

Bibliografie

- Abramson, B. (2006): Juvenile Justice: The “Unwanted Child” – Why the Potential of the Convention on the Rights of the Child is Not Being Realized and What We Can Do About It. In: Jensen, E., Jepsen, J. (ed.): Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems, s. 15–38. Oxford: Hart.
- Aebi, M., DelGrande, N. (2007): Council of Europe Annual Statistics. SPACE I Survey 2006, Strasbourg: Council of Europe.
- Aebi, M. et al. (2006): European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2006. The Hague – WODC Publication č. 241.
- Albrecht, H.-J., Kilchling, M. (2002): Jugendstrafrecht in Europa. Freiburg i. Br.: Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht.
- Bailleau, F., Cartuyvels, Y. (2007) (ed.): La Justice Pénale des Mineurs en Europe – Entre modeles Welfare et inflexions néo-libérales. Paris: L’Harmattan.
- Belser, E.-M., Hanson, K., Hirt, A. (2009): Sourcebook on International Children’s Rights. Berne: Stämpfli Publishers.
- Burman, M. et al. (2010): Scotland. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1149–1194.
- Cavadino, M., Dignan, J. (2006): Penal Systems. A Comparative Approach. London: Sage.
- Cipriani, D.: Children’s Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility. Farnham, Burlington: Ashgate.
- Commissioner for Human Rights (2009): Children and Juvenile Justice: Proposals for Improvements. CommDH/IssuePaper(2009)1 (<http://www.juvenilejusticepanel.org/resource/items/C/O/COEHammarbergChildrenJIImprovementsJun09EN.pdf>).
- Doak, J. (2009): The UN Convention on the Rights of the Child. In: Junger-Tas, J., Dünkel, F. (ed.): Reforming Juvenile Justice. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, s. 19–31.
- Doob, A. N., Tonry, M. (2004): Varieties of Youth Justice. In: Tonry, M., Doob, A. N. (ed.): Youth Crime and Justice. Chicago, London: University of Chicago Press (Crime and Justice Vol. 31), s. 1–20.
- Dignan, J. (2010): England and Wales. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 357–398.
- Dünkel, F. (2009): Diversion – a meaningful and successful alternative to punishment in European juvenile justice systems. In: Junger-Tas, J., Dünkel, F. (ed.): Reforming Juvenile Justice. Dordrecht et al.: Springer, s. 147–163.
- Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (eds) (2010): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag.
- Dünkel, F., Pruin, I., Grzywa, J. (2010): Sanctions systems and trends in the development of sentencing practices. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1623–1690.

- Dünkel, F., Grzywa, J., Pruin, I., Selih, A. (2010): Juvenile justice in Europe – Legal aspects, policy trends and perspectives in the light of human right standards. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1813.
- Dünkel, F., Pruin, I. (2009): Community sanctions and the sanctioning practice in juvenile justice systems in Europe. In: Junger-Tas, J., Dünkel, F. (ed.): Reforming Criminal Justice. Berlin, New York: Springer, s. 183–204.
- Dünkel, F., Pruin, I. (2009a): Summary analysis of the national replies to the questionnaire related to the treatment of juvenile offenders. In: Council of Europe (ed.): European rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures. Strasbourg: Council of Europe Publishing, s. 109–213.
- Dünkel, F., Pruin, I. (2010): Young adult offenders in the criminal justice systems in European countries. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1557–1580.
- Dünkel, F., Stańdo-Kawecka, B. (2010): Juvenile imprisonment and placement in institutions for deprivation of liberty – comparative aspects. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1763–1812.
- Dünkel, F., van Kalmthout, A., Schüler-Springorum, H. (1997) (ed.): Entwicklungstendenzen und Reformstrategien des Jugendstrafrechts im europäischen Vergleich. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag.
- Dünkel, F., van Zyl Smit, D. (2007): The implementation of youth imprisonment and constitutional law in Germany. *Punishment and Society* 9, s. 347–369.
- Gensing, A. (2010): Jurisdiction and characteristics of juvenile criminal procedure in Europe. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1581–1622.
- Goldson, B. (2008): *Dictionary of Youth Justice*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Goldson, B., Hughes, G. (2010): Sociological criminology and youth justice: Comparative policy analysis and academic interventions. *Criminology and Criminal Justice* 10, s. 211–230.
- Hammarberg, T. (2008): A Juvenile Justice Approach Built on Human Rights Principles. *Youth Justice* roč. 8, s. 193–196.
- Hartjen, C. A. (2008): *Youth, Crime and Justice. A Global Inquiry*. New Brunswick/N. J., London: Rutgers University Press.
- Hazel, N. (2008): Cross-national comparison of youth justice. Youth Justice Board. Internet-publication:
http://www.yjb.gov.uk/publications/Resources/Downloads/Cross_national_final.pdf.
- Höynck, T., Neubacher, F., Schüler-Springorum, H. (2001): Internationale Menschenrechtsstandards und das Jugendkriminalrecht. *Dokumente der Vereinten Nationen und des Europarats*. Berlin: Forum Verlag Godesberg.
- Jacomy, S. (2011): The social reintegration of young offenders as a key factor to prevent recidivism. Brussels: IJJO.
- Jensen, E. J., Jepsen, J. (ed.) (2006): *Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems*. Oxford: Oxford University Press.
- Junger-Tas, J. (2006): Trends in International Juvenile Justice: What conclusions can be drawn? In: Junger-Tas, J., Decker, S. (ed.): *International Handbook of Juvenile Justice*. Berlin, New York: Springer, s. 503–532.

- Junger-Tas, J., Decker, S. H. (2006) (ed.): *International Handbook of Juvenile Justice*. Dordrecht et al.: Springer.
- Junger-Tas, J., Dünkel, F. (2009) (ed.): *Reforming Juvenile Justice*. Dordrecht et al.: Springer.
- Kanev, K., Furtunova, D., Roussinova, P., Bekirska, Y. (2010): Bulgaria. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): *Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments*. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 131–186.
- Kilias, M. et al. (2003): *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2003*. The Hague: WODC Publication č. 212.
- Kilkelly, U. (2008a): Youth Justice and Children's Rights: Measuring Compliance with International Standards. *Youth Justice* roč. 8, s. 187–192.
- Kilkelly, U. (2008b): Youth Courts and Children's Rights: The Irish Experience. *Youth Justice* roč. 8, s. 39–56.
- Kilkelly, U. (2011): Measures of Deprivation of Liberty for young offenders: how to enrich International Standards in Juvenile Justice and promote alternatives to detention? Brussels: IJJO.
- Moore, S., Mitchell, R. (2009): Rights-based Restorative Justice: Evaluating Compliance with International Standards. *Youth Justice* 9, s. 27–43.
- Muncie, J., Goldson, B. (2006) (ed.): *Comparative Youth Justice*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Neubacher, F. (2009): Internationale Menschenrechtsstandards zum Jugendkriminalrecht – Quellen, Inhalte, Relevanz. In Bundesministerium der Justiz (ed.): *Das Jugendkriminalrecht vor neuen Herausforderungen*. Jenaer Symposium. Mönchengladbach: Forum Verlag, s. 275–296.
- Patané, V. (2007) (ed.): *European Juvenile Justice Systems*. First volume. Milano: Giuffrè Editore.
- Pruin, I. (2010): The scope of juvenile justice systems in Europe. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): *Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments*. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 1513–1556.
- Schwarze, J. (2011): Soft Law im Recht der Europäischen Union. *Europarecht*, s. 3–18.
- Shoemaker, D. S. (1996) (ed.): *International Handbook on Juvenile Justice*. Westport/CT: Greenwood Press.
- Unicef (2009): *The Development of Juvenile Justice Systems in Eastern Europe and Central Asia*. The United Nations Children's Fund.
- United Nations Office on Drugs and Crimes (2007): *Manual for the Measurement of Juvenile Justice Indicators*. United Nations Publication.
- Van Bueren, G. (2006): *Article 40, Child Criminal Justice*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Van Bueren, G. (2007): *Child rights in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Walsh, D. (2010): Ireland. In: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ed.): *Juvenile Justice Systems in Europe – Current Situation and Reform Developments*. Bonn-Bad Godesberg: Forum-Verlag, s. 721–764.
- Winterdyk, J. A. (2002): *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*. 2. vyd., Toronto: Canadian Scholars' Press.

Poděkování

Členy Evropské rady pro soudnictví ve věcech mládeže jsou političtí činitelé, úředníci, badatelé, projektoví manažeři, terénní pracovníci, výzkumní pracovníci, konzultanti, vysokoškolští odborníci a další specialisté, kteří všemi svými odbornými zkušenostmi a znalostmi pomáhají zlepšovat postavení dětí (a zacházení s nimi) v situaci sociálního vyloučení i těch, které se dostaly do konfliktu se zákonem. Velice oceňujeme plodnou spolupráci s vnitrostátními orgány odpovědnými za programy v oblasti soudnictví ve věcech mládeže, především pak úsilí jejich zástupců a činitelů, kteří spolupracují v Sekci pro veřejnou správu rady, jež se skládá z těchto členů.

BELGIE. Ministerstvo spravedlnosti. Conseiller juridique. Direction générale de la législation.

BULHARSKO. Generální ředitelství pro výkon trestů. Vedoucí Odboru pro mezinárodní spolupráci a právní pomoc v trestních věcech.

ČESKÁ REPUBLIKA. Ministerstvo spravedlnosti. Mezinárodní odbor.

DÁNSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Vedoucí Odboru pro trestní právo.

ESTONSKO. Poradce Odboru pro trestní politiku Ministerstva spravedlnosti.

FINSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Vedoucí Generálního ředitelství pro trestní politiku.

FRANCIE. Ministerstvo spravedlnosti. Odbor soudní ochrany mládeže (DPJJ).

IRSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Operační ředitelství. Ředitel Irské služby pro soudnictví ve věcech mládeže (IYJS).

ITÁLIE. Ministerstvo spravedlnosti. Direzione Generale della Giustizia Civile. Dipartimento Giustizia Minorile.

KYPR. Ministerstvo spravedlnosti a veřejného pořádku. Ředitelství pro spravedlnost.

LOTYŠSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Ředitel Odboru pro správní a trestní soudnictví.

LITVA. Ministerstvo spravedlnosti. Ředitel Odboru pro trestní právo.

LUCEMBURSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Parquet général pres la Cour supérieure de justice.

MAĎARSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Vedoucí Odboru pro trestněprávní legislativu.

MALTA. Ministerstvo spravedlnosti a vnitra. Odbor pro tvorbu politiky.

NĚMECKO. Ministerstvo spravedlnosti. Vedoucí Odboru kriminologie, prevence a soudní statistiky.

NIZOZEMSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Generální ředitelství pro prevenci, soudnictví ve věcech mládeže a sankce.

POLSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Odbor zahraniční spolupráce. Vedoucí Sekce pro rodinu a mladistvé.

PORTUGALSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Direcção Geral da Administração da Justiça.

RAKOUSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Vedoucí odboru II.2.

RUMUNSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Odbor mezinárodní soudní spolupráce v občanskoprávních a obchodních věcech.

ŘECKO. Ředitelství pro soudnictví ve věcech mládeže při Ministerstvu spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti. Odbor pro mezinárodní soudní spolupráci v občanskoprávních věcech.

SLOVENSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Odbor mezinárodního a evropského práva soukromého.

SLOVINSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Vedoucí Ředitelství pro legislativu pro soudní systém.

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Společná skupina pro soudnictví ve věcech mládeže (Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo školství).

ŠPANĚLSKO. Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí. Generální ředitelství pro sociální politiku, rodinu a děti.

ŠVÉDSKO. Ministerstvo spravedlnosti. Odbor pro legislativu pro oblast soudnictví.

Sociální reintegrace mladistvých pachatelů jako klíčový faktor při prevenci recidivy

Zelená kniha IJJO pro soudnictví přívětivé vůči dětem

Séverine Jacomy-Vité

Vydavatelé: Mezinárodní observatoř pro soudnictví nad mládeží (International Juvenile Justice Observatory, IJJO) a Evropská observatoř pro soudnictví ve věcech mládeže (European Juvenile Justice Observatory, EJJO), Brusel, 2011.

„Tento projekt byl financován s podporou Evropské komise. Tato publikace odráží pouze názory autorky a Evropská komise nemůže být zodpovědná za žádné případné využití informací zde obsažených.“

„IJJO a EJJO neformulují kolektivní stanoviska. Tato kniha – stejně jako všechny jejich publikace – vyjadřuje pouze názory autorů.“

7. Doporučení

Na celoevropské úrovni

- 1. Včlenit trestnou činnost mládeže do agendy EU jakožto jev, který je zapotřebí pozitivně řešit prostřednictvím programů EU a financování pro nevládní organizace, a ne jako vnitrostátní nebo přeshraniční problém, jímž se zabývají pouze členské státy.**
- 2. Založit evropskou platformu pro sociální reintegraci mladých pachatelů** za účelem revize stávajících systémů, ustanovení a postupů založených na výstupech (*outputs*), a to s cílem vytvořit komplexní evropské normy založené na výsledcích (*outcomes*) týkající se právního rámce, kapacit a koordinace, programů a opatření i hodnocení, dohledu a výzkumu, které by podpořily reintegraci mladých pachatelů ve všech členských zemích EU.³²³
- 3. Vytvořit evropské směrnice týkající se individualizace vzdělávacích a pracovních příležitostí a výsledků pro mladé pachatele během uvěznění a po něm, zahrnující povinnost příslušných orgánů předjímat a zajišťovat ve spolupráci s místními partnery postupný přechod pachatelů ke vzdělávání či k práci na svobodě.**

³²³ Pozn. překladatele: termín „výstupy“ (*outputs*) označuje poskytnuté zboží a služby (např.: počet odučených hodin, vyplacené sociální dávky). Termín „výsledky“ (*outcomes*) označuje dopady výstupů na sociální, ekonomické nebo jiné indikátory (např.: vzdělanost žáků, sociální rovnost). (Podle *Manual on Fiscal Transparency*, IMF, Washington DC, 2007.)

4. **Podporovat národní strategie a projekty, které u uvězněných mladých pachatelů rozvíjejí integrované přístupy a pozitivní sociální sítě**, a to mimo jiné prostřednictvím zahrnutí rodinných příslušníků do postupů restorativní justice, rodinných schůzí (*family conferencing*),³²⁴ návštěv doma a přípravy na propuštění v součinnosti s rodinnými příslušníky a dalšími blízkými osobami vězněných mladých lidí, aktivit ve věznici zacílených na vnější adresáty, proaktivních aktivit a zapojení místních vzdělávacích, volnočasových, kulturních, mediálních a firemních partnerů.
5. **Definovat způsoby, jak mladé pachatele plně zapojit tím, že se jejich názory budou brát v potaz ve všech fázích soudního řízení i výkonu trestní sankce**, a to prostřednictvím modelového participativního uspořádání věznic (podpora individuální informovanosti, sebevyjádření a zastupování, mechanismy demokratického a kolektivního zastupování, možnost volby atd.) a podpory následné péče a preventivních programů vedených přímo mladými lidmi.
6. **Podporovat legislativní a koncepční změny v jednotlivých zemích, aby mladí pachatelé opouštějící věznice měli zaručeny udržitelné životní příležitosti**, především zajistit poskytování integrovaných programů životních dovedností ve věznicích, možnosti postupného propuštění a ubytování „na půli cesty“, vymahatelné právo na bydlení po propuštění, povinnost soudního systému poskytovat poradenství následné péče a administrativní pomoc, systém nahlížení do trestního rejstříku a povinných kontrol omezující se pouze na relevantní skutečnosti pro účely zaměstnávání a přístupu k finanční pomoci.
7. **Zavést mechanismus pro sdílení osvědčených postupů a tvorbu společných indikátorů zaměřených na výsledky**, aby bylo možné v souladu s evropskými standardy monitorovat národní přístupy a postupy uplatňované při zacházení s mladými pachateli a jejich podpoře.
8. **Monitorovat existenci a kvalitu národních koncepcí a postupů při reintegraci mladých pachatelů** na základě existujících informačních zdrojů a výstupů z mezinárodních a regionálních lidskoprávních mechanismů; a využívat získaná zjištění jakožto jedno ze základních kritérií v oblasti práv a spravedlnosti, na něž je nutné se zaměřit v situačních zprávách o přistupujících a sousedních zemích, a také uvnitř EU v rámci programů v oblasti spravedlnosti, svobody a bezpečnosti.
9. **Rozvíjet spolupráci mezi evropskými institucemi, jako jsou Generální ředitelství pro spravedlnost, Generální ředitelství pro zaměstnanost, Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast (EACEA), Generální ředitelství pro vnitřní věci, a aktéry z občanské společnosti, asociacemi a dalšími partnery (výzkumníky, vysokoškolskými odborníky atd.)** s cílem podpořit multiinstitucionální a holistický přístup k reintegraci mladých pachatelů s ohledem na jejich specifické problémy i na průřezové téma chudoby a sociálního vyloučení, a to za účelem podpory a realizace nejlepších známých postupů a koncepcí na celoevropské úrovni.

³²⁴ Pozn. překladatele: „rodinná schůze“ (*family conference*) je setkání mladého pachatele a jeho rodinných příslušníků, oběti a jejich rodinných příslušníků a dalších aktérů (např.: probační pracovník, pracovník soudu pro mládež atd.). Cílem schůze je prodiskutovat spáchaný delikt a pokud možno dospět ke shodě na tom, jaká sankce za něj pachatele postihne a případně i jak pachatel napraví následky deliktu.

Na národní a lokální úrovni

10. **Vybudovat soudnictví vstřícné vůči dětem**, zejména prostřednictvím vytvoření vhodného právního rámce a prostředí pro výslechy dětí; pomoci dětem před soudním řízením a během něj (včetně výkonu práva nevypovídat); dozoru nad činností obhájců ex offio a zvyšování jejich informovanosti; výběru a proškolení specializovaných soudců; zvyšování informovanosti dětí o jejich právech.
11. **Udržovat děti zbavené svobody v blízkosti jejich bydliště** a v rámci komunity založit centra pro přijímání dětí nahrazující policejní zadržení či vazbu, pokud dojde k preventivnímu zadržení.
12. **Individualizovat aktivity a programy** pro děti zbavené svobody tím, že se vezmou v potaz názory dětí, děti se zahrnou do rozhodovacího procesu týkajícího se jejich situace a školní osnovy se přizpůsobí jejich individuálním rysům.
13. **Zahrnout různé aktéry (veřejné a soukromé instituce), mladistvé pachatele, jejich rodinné příslušníky i oběti do plánování, vytváření a realizace individualizovaných programů** založených na pojetí „případové práce“ (*case management*), na začlenění všech výše jmenovaných partnerů, na zajištění plné účasti příslušného mladistvého coby klíčového aktéra individualizovaného vzdělávacího projektu a na plném respektování oběti.
14. **Podporovat vzdělávací a školicí možnosti s cílem posílit dovednosti a schopnosti nezletilých vedoucí k plné sociální a pracovní reintegraci**, a to tak, že se jim poskytne příležitost experimentovat v „bezpečném“ prostředí a rozvíjet důležité vztahy s vrstevníky a s dospělými. Za tímto účelem změnit užívané postupy tak, aby se vzdělávání a školení staly součástí soudních opatření, a to s patřičným zřetelem na individuální schopnosti, potřeby a aspirace mladistvých, na přizpůsobování jejich dovedností relevantním pracovním trhům a na názory možných zaměstnavatelů.
15. **Podporovat specializované programy zaměstnanosti**, které budou mladým lidem vycházejícím z vězení poskytovat školení a přípravu na práci, a to informováním potenciálních zaměstnavatelů o tom, že tito mladí lidé představují nevyčerpanou zásobárnu pracovníků; zapojováním odborů do prevence diskriminace a do snah najít pro tyto mladé lidi práci; a vyzýváním celostátních, regionálních a místních orgánů, aby možným zaměstnavatelům poskytovaly finanční pobídky a daňové výhody i veřejné a společenské uznání jejich práce na poli společenské odpovědnosti firem.
16. **Stanovit náležitosti a formy nahlížení zaměstnavatelů do trestního rejstříku** zejména v souvislosti se soudními napomenutími a tresty mladistvých (s výjimkou závažných trestných činů).
17. **Zavést a/nebo prosadit povinnost poskytovat pomoc po propuštění**, a to jak dětem vycházejícím z rehabilitačních center, tak těm, kdo vykonávali trest odnětí svobody a byli podmíněčně propuštěni.
18. **Zajistit koordinovaný systém následné péče** prostřednictvím efektivních, koordinovaných a integrovaných systémů pomoci po odsouzení zahrnujících tyto

aktéry: probační služby; okresní a místní sociální služby; místní orgány (místní úřad, policie, vzdělávací instituce, úřad práce atd.); nevládní organizace; soukromé nebo státem vlastněné firmy; náboženské organizace.

- 19. Pravidelně monitorovat a hodnotit cíle, efektivnost a vzdělávací hodnotu reintegračních projektů,** a tím umožňovat případné změny založené jednak na potřebách nezletilých a jejich reakcích na nabízené možnosti, jednak na zdrojích dostupných v příslušné oblasti.
- 20. Vytvořit komplexní národní strategie pro mladé lidi, kteří se už nevzdělávají, neškolí ani nechodí do práce,** a to včetně mladých pachatelů.
- 21. Zařadit do osnov vyšších tříd základních škol (pro věk 0–11 let) a nižších tříd středních škol programy prevence zneužívání návykových látek** se zvláštním zřetelem také na nové drogy (jako je mefedron) i na konzumaci alkoholu.

Doporučení CM/Rec(2008)11

Výboru ministrů členskými státy

o Evropských pravidlech pro mladistvé pachatele

podléhající sankcím či opatřením

*(Přijato Výborem ministrů 5. listopadu 2008
na 1040. schůzi náměstků ministrů.)*

Výbor ministrů v souladu s článkem 15.b Statutu Rady Evropy,

s ohledem na to, že cílem Rady Evropy je dosáhnout větší jednoty mezi jejími členy, zejména prostřednictvím harmonizace zákonů týkajících se záležitostí společného zájmu;

se zvláštním zřetelem na:

- Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (ETS č. 5) a judikaturu Evropského soudu pro lidská práva;
- Evropskou úmluvu o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (ETS č. 126) a práci výboru pověřeného jejím uskutečňováním;
- Úmluvu OSN o právech dítěte;

s ohledem na:

- Doporučení Rec(2006)2 o Evropských vězeňských pravidlech;
- Doporučení Rec(2005)5 o právech dětí pobývajících v rezidenčních zařízeních;
- Doporučení Rec(2004)10 o ochraně lidských práv a důstojnosti osob s duševní poruchou;
- Doporučení Rec(2003)20 o nových způsobech, jak čelit trestné činnosti mladistvých, a o roli soudnictví ve věcech mládeže;
- Doporučení č. R (97) 12 o zaměstnancích pověřených uskutečňováním sankcí či opatření;
- Doporučení č. R (92) 16 o evropských pravidlech pro komunitní sankce a opatření;
- Doporučení č. R (87) 20 o společenských reakcích na kriminalitu mladistvých;

a také s ohledem na:

- Směrnice OSN pro prevenci kriminality mladistvých (Rijádské směrnice);
- Standardní minimální pravidla OSN pro činnost soudnictví ve věcech mládeže (Pekingská pravidla);
- Standardní minimální pravidla OSN pro nevězeňské sankce (Tokijská pravidla);
- Pravidla OSN pro ochranu mladistvých zbavených svobody (Havanská pravidla);

se zřetelem k závěrečné deklaraci a akčnímu plánu přijatým na třetím summitu hlav států a vlád Rady Evropy (Varšava, Polsko, 16.–17. května 2005), zvláště pak k části III.2 akčního plánu nesoucí název „Vybudovat Evropu pro děti“, a také se zřetelem k rezoluci č. 2 přijaté na 28. konferenci evropských ministrů spravedlnosti (Lanzarote, Španělsko, 25.–26. října 2007);

a tedy s přesvědčením, že je zapotřebí společného úsilí na evropské úrovni pro zlepšení ochrany práv a pohody (*well-being*) mladistvých, kteří se dostali do konfliktu se zákonem, a pro vytvoření soudního systému vstřícného k dětem v jednotlivých členských státech; s přesvědčením, že je z tohoto hlediska důležité, aby členské státy Rady Evropy nadále zlepšovaly, aktualizovaly a dodržovaly společné zásady týkající se jejich vlastní politiky a praxe v oblasti soudnictví ve věcech mládeže a aby v této oblasti posilovaly mezinárodní spolupráci;

doporučuje, aby vlády členských států:

- se ve své legislativě, politice a praxi řídily pravidly obsaženými v dodatku k tomuto doporučení;
- zajistily, aby toto doporučení a doprovodný komentář byly přeloženy a co nejvíce šířeny, zejména mezi soudními a policejními orgány; institucemi zajišťujícími výkon sankcí a opatření zaměřených na mladistvé pachatele; vězeňskými, sociálními a psychiatrickými zařízeními, v nichž pobývají mladiství pachatelé, mezi jejich personálem, a také v médiích a na veřejnosti.

Příloha k Doporučení CM/Rec(2008)11

Evropská pravidla pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením

Cílem těchto pravidel je zaštitit práva a bezpečnost mladistvých pachatelů podléhajících sankcím nebo opatřením a podpořit jejich tělesnou, duševní a sociální pohodu v době, kdy podléhají komunitním sankcím či opatřením anebo jakékoliv formě odnětí svobody.

Nic v těchto pravidlech by nemělo být vykládáno tak, že to vylučuje uplatnění jiných relevantních mezinárodních lidskoprávních nástrojů a standardů, které lépe zajišťují práva a ochranu mladistvých a péči o ně. Navíc je nutno ve prospěch mladistvých pachatelů uplatňovat ustanovení Doporučení Rec(2006)2 o Evropských vězeňských pravidlech a Doporučení č. R (92) 16 o evropských pravidlech pro komunitní sankce a opatření, pokud neodporují těmto pravidlům.

I. část – Základní principy, dosah a definice

A. Základní principy

1. S mladistvými pachateli podléhajícími sankcím nebo opatřením je nutno zacházet v souladu s jejich lidskými právy.
2. Sankce nebo opatření, která lze ukládat mladistvým, i způsob jejich realizace musí být stanoveny zákonem a opírat se o principy sociální integrace a výchovy a prevence delikvence.
3. Sankce a opatření musí být ukládány soudně anebo pokud je ukládá jiný zákonem stanovený orgán, musí podléhat bezodkladnému soudnímu přezkumu. Musí být definitivní a musí se ukládat na nejkratší možnou dobu a pouze z legitimních důvodů.
4. Nejnižší věk, kdy je v důsledku spáchání trestného činu možné uložit sankci nebo opatření, nesmí být příliš nízký a musí být stanoven zákonem.
5. Ukládání a uplatňování sankcí nebo opatření musejí vycházet z nejlepších zájmů mladistvých pachatelů, musejí být omezeny závažností spáchaných trestných činů (princip proporcionality) a musejí brát v potaz věk pachatelů, jejich tělesnou a duševní pohodu, rozvoj, schopnosti a osobní situaci (princip individualizace), jež v případě nutnosti určí psychologické, psychiatrické nebo sociální vyšetření.
6. Aby se realizace sankcí a opatření přizpůsobovala zvláštním okolnostem každého případu, musejí příslušné orgány v dostatečné míře rozlišovat, aniž by to přitom vedlo k závažným nerovnostem v zacházení.
7. Sankce nebo opatření nesmějí mladistvé, které jim podléhají, ponižovat či pokořovat.
8. Sankce nebo opatření se nesmějí uplatňovat způsobem, který by zhoršoval jejich nepříznivý dopad anebo přinášel nepřiměřené riziko tělesné či duševní újmy.

9. Sankce nebo opatření se musejí uplatňovat bez nepatřičných odkladů a pouze v nezbytně nutné míře a po nezbytně nutnou dobu (princip minimální intervence).
10. Odnětí svobody smí u mladistvých být až krajním opatřením a musí se ukládat a uplatňovat jen na nejkratší možnou dobu. Je zapotřebí vyvinout zvláštní úsilí, aby se zamezilo vazbě před soudem.
11. Sankce nebo opatření se musejí ukládat a uplatňovat bez jakékoliv diskriminace, ať už na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodinného původu nebo jiného kritéria (princip nediskriminace).
12. Ve všech fázích zacházení s mladistvými se musí podporovat mediace nebo jiná restorativní opatření.
13. Každý soudní systém zacházející s mladistvými musí zajistit jejich účinnou účast na procedurách týkajících se ukládání i uplatňování sankcí nebo opatření. Mladiství nesmějí požívat menší ochrany svých zákonných práv, než obecná pravidla trestního řízení poskytují dospělým pachatelům.
14. Každý soudní systém zacházející s mladistvými musí brát patřičně v potaz práva a povinnosti rodičů a zákonných zástupců a, nakolik to je možné, musí je zapojit do soudního řízení a do výkonu sankcí a opatření, kromě případů, kdy to není v nejlepším zájmu mladistvého. Pokud už pachatel dosáhl zletilosti, není zapojení rodičů a zákonných zástupců povinné. Je-li to vhodné, lze do soudního řízení zapojit i další rodinné příslušníky mladistvých a další členy sociální společenosti.
15. Každý soudní systém zacházející s mladistvými musí využívat mezioborový a multiinstitucionální přístup a být integrován s dalšími sociálními iniciativami zaměřenými na mladistvé, aby byl zajištěn holistický přístup k těmto mladistvým a dlouhodobá péče o ně (principy zapojení komunity a dlouhodobé péče).
16. Ve všech fázích řízení je nutné respektovat právo mladistvých na soukromí. Identita mladistvých a důvěrné informace o nich a o jejich rodinách se nesmějí sdělovat nikomu, kdo k tomu nemá zákonné oprávnění.
17. Je-li to vhodné, lze čerstvě zletilé osoby pokládat za mladistvé a zacházet s nimi podle toho.
18. Všichni zaměstnanci pracující s mladistvými vykonávají důležitou veřejnou službu. Jejich nábor, speciální školení a pracovní podmínky jim musí umožňovat, aby dokázali poskytovat péči na vhodné úrovni, a tak naplňovali specifické potřeby mladistvých a poskytovali jim pozitivní vzor.
19. Je nutné zajistit dostatek zdrojů a pracovníků, aby intervence do života mladistvých byly smysluplné. Nedostatkem zdrojů nelze nikdy ospravedlnit porušování lidských práv mladistvých.
20. Výkon všech sankcí i opatření musí podléhat pravidelné státní kontrole a nezávislému dohledu.

B. Dosah a definice

21. Pro účely těchto pravidel:
 - 21.1. „mladistvý pachatel“ (*juvenile offender*) označuje osobu mladší 18 let, která se dopustila nebo údajně dopustila trestného činu. Zmínky o mladistvých v těchto pravidlech je třeba chápat jako zmínky o takto definovaných mladistvých pachatelích;
 - 21.2. „čerstvě zletilý pachatel“ (*young adult offender*) označuje osobu ve věku 18–21 let, která se dopustila nebo údajně dopustila trestného činu a která podléhá těmto pravidlům, neboť spadá do působnosti článku 17. Zmínky o čerstvě zletilých v těchto pravidlech je třeba chápat jako zmínky o takto definovaných čerstvě zletilých pachatelích;
 - 21.3. „trestný čin“ (*offence*) označuje jakýkoliv skutek nebo zanedbání, které porušuje trestní zákon. Pro účely těchto pravidel zahrnuje každé takové porušení spadající do působnosti trestního soudu nebo jakéhokoliv jiného soudního nebo správního orgánu;
 - 21.4. „komunitní sankce nebo opatření“ (*community sanctions or measures*) označují všechny sankce nebo opatření, jež neznamenají odnětí svobody, ponechávají mladistvé v jejich komunitě a zahrnují jistá omezení jejich svobody spočívající v uložení podmínek a/nebo povinností, a které uplatňují zákonem určené orgány. Tento pojem označuje různé sankce, které ukládají soudní či správní orgány, a různá opatření přijímaná před rozhodnutím o sankci anebo místo něj, a také různé způsoby výkonu trestu odnětí svobody mimo vězeňské zařízení;
 - 21.5. „odnětí svobody“ (*deprivation of liberty*) označuje různé formy umístění v instituci, kterou mladistvý nesmí o své vůli opustit, rozhodnutím soudního nebo správního orgánu;
 - 21.6. „instituce“ (*institution*) označuje fyzický objekt podléhající kontrole veřejných orgánů, kde mladiství pobývají pod dozorem personálu v souladu s formálními pravidly.
22. Tato pravidla lze uplatnit také ve prospěch jiných osob zadržovaných ve stejných institucích či zařízeních jako mladiství pachatelé.

II. část – Komunitní sankce a opatření

C. Právní rámec

- 23.
- 23.1. Ve všech fázích řízení je nutné poskytovat širokou škálu komunitních sankcí a opatření, uzpůsobených různým fázím vývoje mladistvých.
- 23.2. Je nutné dávat přednost sankcím a opatřením, která mohou mít výchovný dopad a představují restorativní způsob reakce na trestné činy páchané mladistvými.
24. Zákony jednotlivých států upřesní následující atributy různých komunitních sankcí a opatření:
- definice a způsob realizace všech sankcí a opatření vztahujících se na mladistvé;
 - všechny podmínky a povinnosti, které případně vyplývají z uložení takové sankce nebo opatření;
 - případy, kdy je před uložení sankce nebo opatření zapotřebí souhlas dotčeného mladistvého;
 - kteřé orgány zodpovídají za ukládání, úpravu a uplatňování sankcí nebo opatření a jaká jsou jejich práva a povinnosti;
 - zásady a procedury vztahující se na úpravu uložené sankce nebo opatření; a
 - procedury pro pravidelnou a externí kontrolu práce příslušných orgánů.
25. Kvůli naplnění specifických potřeb mladistvých stanoví zákony jednotlivých států:
- povinnost všech kompetentních orgánů vysvětlit mladistvým pachatelům a, je-li to nutné, i jejich rodičům či zákonným zástupcům obsah a cíle zákonných ustanovení upravujících komunitní sankce nebo opatření;
 - povinnost všech kompetentních orgánů usilovat o co nejlepší spolupráci s mladistvými pachateli a jejich rodiči nebo zákonnými zástupci; a
 - práva rodičů a zákonných zástupců mladistvých pachatelů, jimž mohou být uloženy komunitní sankce nebo opatření, i případná omezení jejich práv a povinnosti v souvislosti s ukládáním a uplatňováním všech takových sankcí nebo opatření.
26. Rozhodnutí uložit nebo zrušit komunitní sankci či opatření musí činit soudní orgán, anebo, pokud ho činí zákonem pověřený správní orgán, musí podléhat soudnímu přezkumu.
27. Podle pokroku, který mladistvý učiní, mají kompetentní orgány, pokud to stanoví zákony státu, právo zkrátit dobu trvání dané sankce či opatření, zmírnit podmínky či povinnosti uložení danou sankcí či opatřením anebo ho ukončit.
28. Práva mladistvých na užitek pramenící ze vzdělání, profesního výcviku, péče o tělesné a duševní zdraví, z bezpečí a sociální jistoty nesmějí být omezena uložení nebo uplatněním komunitní sankce či opatření.

29. Pokud je pro uložení nebo uplatnění komunitní sankce či opatření zapotřebí souhlas mladistvých nebo jejich rodičů či zákonných zástupců, musí tento souhlas být informovaný a explicitní.
- 30.1. Pokud mladiství neplní podmínky a povinnosti uložené komunitní sankce nebo opatření, nesmí to automaticky vést k odnětí svobody. Je-li to možné, musí místo původních nastoupit změněné nebo nové komunitní sankce či opatření.
- 30.2. Nedodržení pravidel nesmí automaticky představovat trestný čin.

D. Podmínky realizace a důsledky nedodržení pravidel

D.1 Podmínky realizace

- 31.1. Komunitní sankce a opatření se musí realizovat tak, aby byly pro mladistvé co možná smysluplné a přispívaly k jejich vzdělanostnímu rozvoji a k posílení jejich sociálních dovedností.
- 31.2. Mladistvé je nutné vést k tomu, aby diskutovali o záležitostech týkajících se uplatňování komunitních sankcí a opatření a aby o těchto záležitostech individuálně nebo kolektivně komunikovali s příslušnými orgány.
32. Uplatňování komunitních sankcí nebo opatření musí co možná nejvíc respektovat existující konstruktivní sociální vazby mladistvých a vztahy k jejich rodinám.
- 33.1. Mladiství musí být informováni – v jazyce a způsobem, jimž rozumějí – jak se budou jim uložené komunitní sankce nebo opatření realizovat i o jejich právech a povinnostech souvisejících s realizací sankcí či opatření.
- 33.2. Před formálním rozhodnutím o uplatnění komunitní sankce nebo opatření musí mladiství mít právo podávat ústní či písemné stížnosti, a také právo požádat o změnu podmínek realizace sankce či opatření.
- 34.1. Příslušné orgány musí založit a pravidelně aktualizovat individuální záznamy.
- 34.2. Individuální záznamy musí odpovídat následujícím požadavkům:
 - a. informace v individuálních záznamech se smějí týkat jen záležitostí souvisejících s uloženou komunitní sankcí nebo opatřením a její realizací;
 - b. mladiství a jejich rodiče nebo zákonní zástupci musí mít přístup k individuálním záznamům mladistvých natolik, aby to nenarušovalo právo jiných na soukromí; musí mít právo zpochybnit obsah individuálního záznamu;
 - c. informace v individuálních záznamech lze sdělit jen osobám, které na ně mají zákonný nárok, a všechny sdělené informace se omezí pouze na skutečnosti potřebné pro činnost orgánu, jenž informace vyžaduje;
 - d. po ukončení komunitní sankce či opatření musí být individuální záznam zničen anebo uchovávan v archivu, kde přístup k jeho obsahu omezují pravidla poskytující záruky proti tomu, že by byl obsah prozrazen třetí straně.

35. Veškeré informace o mladistvých předávané institucím, které jim poskytují vzdělávací či pracovní příležitosti anebo osobní či sociální pomoc, se smějí týkat jen účelu dané konkrétní činnosti.
- 36.1. Podmínky, za nichž mladiství vykonávají veřejně prospěšné práce anebo podobné povinnosti, musejí odpovídat normám stanoveným zdravotní a bezpečnostní legislativou daného státu.
- 36.2. Mladiství musejí být pojištěni proti následkům nehod či zranění a na náhradu škod vzniklých v důsledku realizace komunitních sankcí či opatření.
37. Náklady na realizaci nesmí zásadně nést mladiství ani jejich rodiny.
38. Vztahy mezi mladistvými a příslušnými pracovníky se musejí řídit zásadami vzdělávání a rozvoje.
- 39.1. Realizace komunitních sankcí a opatření se musí opírat o individualizovaná hodnocení a metody intervence, které odpovídají ověřeným profesionálním standardům.
- 39.2. Tyto metody musejí být vyvinuty ve světle výzkumných poznatků a příkladů nejlepší praxe v sociální práci, péči o mladistvé a souvisejících oblastech.
40. V rámci dané komunitní sankce nebo opatření je nutné s ohledem na potřeby mladistvých uplatnit rozličné přístupy, například individuální péči, skupinovou terapii, mentoring či specializovanou péči o různé kategorie pachatelů.
- 41.1. Omezení svobody musí být přiměřené dané komunitní sankci či opatření, omezené jejími cíli a lze je ukládat mladistvým jen v míře, která je nezbytná pro účinnou realizaci.
- 41.2. Pracovníkům přímo zodpovědným za realizaci komunitních sankcí a opatření je třeba poskytovat praktické a přesné informace.
42. Pokud je to možné, je zapotřebí mezi mladistvým a pracovníky realizujícími komunitní sankci či opatření udržovat stálý a dlouhodobý vztah, i pokud se změní bydliště či právní status mladistvého anebo typ intervence.
- 43.1. Zvláštní pozornost je nutné věnovat vhodným intervencím pro jazykové nebo etnické menšiny a pro mladistvé s cizím občanstvím.
- 43.2. Existuje-li ustanovení, že výkon komunitních sankcí či opatření týkajících se mladistvých s cizím občanstvím se má přesunout, musí být mladiství informováni o tom, jaká mají v tomto ohledu práva. Je nutné navázat úzkou spolupráci se soudními orgány a orgány péče o mládež, aby se takovým mladistvým ihned po příjezdu do země původu mohlo dostat náležité péče.
- 43.3. Ve výjimečných případech, kdy mladiství s cizím občanstvím mají být po výkonu komunitní sankce nebo opatření vyhoštěni do země původu, je nutné vyvinout úsilí o navázání kontaktů s orgány sociální péče v zemi původu, pokud jsou takové kontakty v nejlepším zájmu daných mladistvých.

44. Mladiství musí být vedeni k tomu, aby podle svých nejlepších schopností odčinili veškeré škody nebo negativní následky způsobené trestným činem, a to natolik, nakolik taková náprava spadá do rámce komunitní sankce či opatření, kterému podléhají.
45. Veřejně prospěšné práce nesmějí být vykonávány pouze za účelem vytváření zisku.

D.2. Důsledky nedodržení pravidel

46. Mladiství a jejich rodiče nebo zákonní zástupci musejí být informováni o důsledcích nedodržení podmínek a povinností komunitní sankce či opatření a o pravidlech, podle kterých se údajné porušení pravidel bude posuzovat.
- 47.1. Je nutné jasně definovat postup, jímž se mají řídit orgány ohlašující nebo posuzující nedodržení podmínek komunitních sankcí či opatření.
- 47.2. Menší přestupky musí být zapsány v individuálních záznamech, není však nutné je ohlašovat orgánu rozhodujícímu o nedodržení pravidel, pokud to přímo nevyžadují zákony daného státu. Takové přestupky lze neprodleně řešit podle okolností.
- 47.3. Vážné nedodržení pravidel je třeba neprodleně písemně ohlásit orgánu rozhodujícímu o nedodržení pravidel.
- 47.4. Taková zpráva musí obsahovat podrobný popis způsobu nedodržení pravidel, okolností, za nichž k němu došlo, a osobní situace daného mladistvého.
- 48.1. Orgán rozhodující o nedodržení pravidel smí nařídit změnu anebo částečné či úplné zrušení komunitní sankce či opatření až poté, co zevrubně prozkoumá fakta obsažená ve zprávě.
- 48.2. Je-li to zapotřebí, příslušný orgán si vyžádá psychologický nebo psychiatrický posudek či pozorování anebo zprávu sociálního pracovníka.
- 48.3. Příslušný orgán musí zajistit, aby mladiství a, je-li to na místě, i jejich rodiče či zákonní zástupci měli možnost posoudit důkazy o nedodržení pravidel, o které se opírá žádost o změnu či zrušení sankce nebo opatření, a vyslovit se k nim.
- 48.4. Pokud se uvažuje o zrušení či změně komunitní sankce nebo opatření, je třeba vzít náležitě v potaz to, nakolik už mladistvý splnil podmínky původní sankce či opatření, aby nová či modifikovaná sankce nebo opatření byla i nadále přiměřená vůči spáchanému trestnému činu.
- 48.5. Pokud v důsledku nedodržení pravidel zruší či změní komunitní sankci nebo opatření jiný orgán než soud, musí jeho rozhodnutí podléhat soudnímu přezkumu.

III. část – Odnětí svobody

E. Obecná část

E.1 Celkový přístup

- 49.1. Odnětí svobody se smí uplatňovat jen kvůli účelu, kvůli kterému bylo uloženo, a způsobem, který nezhoršuje útrapy s ním spojené.
- 49.2. U mladistvých musí při trestu odnětí svobody existovat možnost dřívějšího propuštění.
- 50.1. Pro mladistvé v trestu odnětí svobody je nutné zajistit různorodé smysluplné aktivity a intervence v souladu s celkovým individuálním plánem, jehož cílem je postup v méně restriktivním režimu a příprava na propuštění a reintegraci do společnosti. Tyto aktivity a intervence musejí posilovat tělesné a duševní zdraví mladistvých, jejich sebeúctu a smysl pro zodpovědnost a rozvíjet v nich postoje a dovednosti, které zamezí jejich recidivě.
- 50.2. Mladiství musejí být vedeni k tomu, aby se takových aktivit a intervencí účastnili.
- 50.3. Mladiství v trestu odnětí svobody musejí být vedeni k tomu, aby diskutovali o záležitostech týkajících se obecných podmínek a pravidelných aktivit v institucích a aby o těchto záležitostech individuálně nebo, je-li to na místě, kolektivně komunikovali s příslušnými orgány.
51. Aby byla zajištěna dlouhodobá péče, musejí mladistvým od počátku odnětí svobody a po celou jeho dobu pomáhat instituce, které o ně mohou pečovat i po propuštění.
- 52.1. Jelikož mladiství v trestu odnětí svobody jsou velice zranitelní, musí příslušné orgány chránit jejich tělesnou a duševní integritu a rozvíjet jejich pohodu (*well-being*).
- 52.2. Zvláštní péči je nutné věnovat potřebám mladistvých, kteří zažili tělesné, duševní nebo sexuální zneužívání.

E.2. Institucionální struktura

- 53.1. Příslušné instituce nebo oddělení institucí musejí mít dostatečně různorodé vybavení odpovídající individuálním potřebám zadržovaných mladistvých i specifickému účelu jejich uvěznění.
- 53.2. V těchto institucích musejí panovat podmínky s nejmenším nutným restriktivním zabezpečením a kontrolními mechanismy bránícími mladistvým v tom, aby poškodili sami sebe, personál, druhé či osoby v okolí.
- 53.3. Život v instituci musí co nejvíce napodobovat pozitivní aspekty života na svobodě.

- 53.4. Počet mladistvých v instituci musí být dostatečně nízký, aby umožňoval individualizovanou péči. Instituce musejí být rozčleněny do malých složek.
- 53.5. Instituce pro mladistvé se musejí nacházet na místech, která jsou dobře dostupná a usnadňují kontakt mezi mladistvými a jejich rodinami. Měly by být zakládány tak, aby se mohly integrovat do sociálního, ekonomického a kulturního života dané komunity.

E.3. Umisťování

54. Umisťování různých typů mladistvých do institucí se musí řídit zejména tím, kde se poskytuje péče nejlépe odpovídající jejich specifickým potřebám a kde bude chráněna jejich tělesná a duševní integrita a pohoda.
55. Nakolik je to možné, je mladistvé nutno umisťovat do institucí, které jsou snadno dostupné z jejich domovů anebo míst jejich sociální reintegrace.
56. Mladistvé zbavené svobody je nutné umisťovat do institucí s nejnižší mírou restriktivního zajištění, jež zajistí bezpečnost.
57. Mladistvé, kteří trpí duševní chorobou a mají být zbaveni svobody, je nutné zadržovat v psychiatrických institucích.
58. Nakolik je to možné, je třeba s mladistvými a pokud možno i s jejich rodiči či zákonnými zástupci probrat, kam budou zpočátku umístěni, i všechny jejich případné přesuny z jedné instituce do jiné.
- 59.1. Mladiství nesmějí být zadržováni v institucích pro dospělé, nýbrž v institucích, které jsou pro ně speciálně uzpůsobené. Jsou-li mladiství přesto výjimečně zadržováni v institucích pro dospělé, musejí bydlet samostatně, s výjimkou individuálních případů, kdy by to nebylo v jejich nejlepším zájmu. V každém případě se na ně vztahují tato pravidla.
- 59.2. Z požadavku na oddělené uvěznění ve smyslu pododstavce 1 lze učinit výjimku, pokud se tím má mladistvým umožnit společná účast na organizovaných aktivitách s jinými osobami v institucích pro dospělé.
- 59.3. Mladiství, kteří dosáhli zletilosti, a čerstvě zletilí, s nimiž se zachází jako s mladistvými, mají být zpravidla zadržováni v institucích pro mladistvé pachatele anebo ve zvláštních institucích pro čerstvě zletilé, ledaže by se jejich sociální reintegrace lépe dosáhlo v instituci pro dospělé.
60. Mladiství muži a ženy mají být zpravidla zadržováni v různých institucích anebo v různých odděleních jedné instituce. V sociálních či psychiatrických institucích není nutné mladistvé muže a ženy oddělovat. I pokud jsou mladiství muži a ženy zadržováni odděleně, musí jim být dovoleno se společně účastnit organizovaných aktivit.

61. V institucích musí existovat vhodný systém posuzování, aby byli mladiství umístováni podle svých vzdělávacích, rozvojových a bezpečnostních potřeb.

E.4. Přijetí

- 62.1. Žádný mladistvý nesmí být přijat do instituce nebo v ní být zadržován bez platného příkazu k internaci.
- 62.2. Při přijetí se o každém mladistvém musí neprodleně zaznamenat následující údaje:
- a. údaje o identitě mladistvého a jeho rodičích nebo zákonných zástupcích;
 - b. důvody pro internaci a orgán, který za ni zodpovídá;
 - c. datum a čas přijetí;
 - d. soupis osobních předmětů mladistvého, které budou uloženy v úschově;
 - e. jakákoliv viditelná zranění a tvrzení o předchozím špatném zacházení;
 - f. všechny informace a všechny zprávy o minulosti mladistvého a o jeho vzdělávacích a sociálních potřebách; a
 - g. nakolik to dovoluje lékařské tajemství, všechny informace o tom, že by u mladistvého hrozilo sebepoškození, anebo o jeho zdravotním stavu, které jsou důležité pro tělesnou a duševní pohodu mladistvého či druhých.
- 62.3. Při přijetí je nutné mladistvému způsobem a v jazyce, kterým rozumí, vysvětlit pravidla instituce i jeho práva a povinnosti.
- 62.4. Rodičům či zákonným zástupcům mladistvého je nutné okamžitě oznámit internaci mladistvého a poskytnout jim informace o pravidlech dané instituce i veškeré další potřebné informace.
- 62.5. Co nejdříve po přijetí je nutné mladistvého lékařsky vyšetřit, založit mu zdravotní záznam a započít léčbu všech případných nemocí či zranění.
- 62.6. Co nejdříve po přijetí:
- a. je nutné provést s mladistvým pohovor a sepsat první psychologickou, vzdělávací a sociální zprávu, která identifikuje veškeré faktory související se specifickým typem a úrovní péče;
 - b. je nutné zavést vhodnou míru zabezpečení daného mladistvého a v případě nutnosti provést změny jeho prvotního umístění;
 - c. nejedná-li se o velmi krátkou dobu odnětí svobody, je nutné sestavit celkový plán výchovných a vzdělávacích programů odpovídající individuálním atributům mladistvého a započít s realizací těchto programů; a
 - d. při přípravě těchto programů je třeba vzít v potaz názory daného mladistvého.

E.5. Ubytování

- 63.1. Ubytování poskytované mladistvým, obzvláště všechny místnosti určené pro spánek, musí respektovat lidskou důstojnost a pokud možno i soukromí a musí odpovídat zdravotním a hygienickým požadavkům, s patřičným zřetelem na klimatické podmínky, zvláště pak na velikost místností, na množství vzduchu, na osvětlení, topení a větrání. Specifické minimální požadavky v tomto směru stanoví zákony jednotlivých států.
- 63.2. V noci mají mladiství zpravidla pobývat v jednolůžkových pokojích, kromě případů, kdy je vhodnější, aby spali společně. Pokoje smějí být společné, jen pokud jsou k tomuto účelu vhodné, a společně v nich musejí bydlet mladiství, kteří se dovedou sžít. Než se mladistvým přidělí společné pokoje, je nutné s nimi věc probrat; mladiství mohou sdělit, s kým by chtěli bydlet na pokoji.
64. Personál musí všechny pokoje pravidelně a diskrétně kontrolovat, obzvláště v noci, aby byla zajištěna ochrana všech mladistvých. Musí také existovat účinné poplašné zařízení, které lze použít v případě nouzové situace.

E.6. Hygiena

- 65.1. Všechna oddělení každé instituce se musejí náležitě udržovat a pravidelně uklízet.
- 65.2. Mladiství musejí mít snadný přístup k sociálním zařízením, která jsou hygienická a respektují soukromí.
- 65.3. Je nutné mít k dispozici vhodné vybavení, aby se mladiství mohli pokud možno denně sprchovat nebo koupat při teplotě odpovídající danému klimatu.
- 65.4. Mladiství musejí sami sebe, své oblečení a své pokoje udržovat v čistotě a pořádku, personál je tomu musí učit a poskytovat jim k tomu prostředky.

E.7. Oděv a ložní prádlo

- 66.1. Mladistvým musí být dovoleno nosit vlastní oblečení, pokud je vhodné.
- 66.2. Mladistvým, kteří nemají dostatek vhodného vlastního oblečení, poskytne takové oblečení daná instituce.
- 66.3. Vhodné oblečení je oblečení, které není pokořující nebo ponižující, odpovídá danému klimatu a nepředstavuje ohrožení bezpečnosti.
- 66.4. Mladiství, kteří dostanou povolení opouštět instituci, nesmějí mít nařízeno nosit oblečení, které by je označovalo jako osoby zbavené svobody.
67. Každému mladistvému je nutné poskytnout vlastní postel a vlastní a vhodné povlečení, jež je nutné udržovat v pořádku a měnit tak často, aby bylo čisté.

E.8. Stravování

- 68.1. Mladistvým je nutné poskytovat výživnou stravu zohledňující jejich věk, zdraví, tělesný stav, náboženské vyznání, kulturu a aktivity, kterým se v instituci věnují.
- 68.2. Strava se musí připravovat a podávat hygienicky ve formě tří jídel denně, s přiměřenými rozestupy mezi nimi.
- 68.3. Mladiství musejí mít neustále k dispozici čistou pitnou vodu.
- 68.4. Pokud je to vhodné, mají mít mladiství možnost, aby se o své stravování starali sami.

E.9. Zdraví

- 69.1. Ustanovení obsažená v mezinárodních dokumentech týkajících se zdravotní péče o tělesné a duševní zdraví dospělých vězňů se vztahují také na mladistvé zbavené svobody.
- 69.2. O zdraví mladistvých zbavených svobody je nutné pečovat v souladu s platnými lékařskými standardy vztahujícími se na mladistvé obecně.
- 70.1. Je třeba věnovat zvláštní pozornost zdravotním rizikům spojeným s odnětím svobody.
- 70.2. Je nutné vytvořit a realizovat zvláštní postupy bránící sebevraždám a sebepoškozování mladistvých, zvláště při jejich počáteční internaci, při separaci a v dalších zjevně rizikových obdobích.
71. Mladistvým se musí dostat preventivní lékařské péče a zdravotní výchovy.
- 72.1. Lékařské zákroky včetně užívání léků lze provádět pouze z lékařských důvodů, a nikoliv kvůli udržování pořádku anebo jako způsob trestu. Musí se uplatňovat stejné etické principy a principy souhlasu, jakými se řídí lékařské zákroky na svobodě. Všechny lékařské zákroky i všechny podané léky se musí zaznamenávat.
- 72.2. Na mladistvých zbavených svobody se nikdy nesmějí experimentálně zkoušet léky ani zákroky.
73. Obzvláštní pozornost je nutné věnovat potřebám těchto skupin:
 - a. mladiství nižšího věku;
 - b. těhotné dívky a matky s malými dětmi;
 - c. narkomani a alkoholici;
 - d. mladiství s tělesnými a duševními zdravotními problémy;
 - e. mladiství, kteří jsou výjimečně zbaveni svobody na dlouhou dobu;
 - f. mladiství, kteří se stali terčem tělesného, duševního nebo sexuálního zneužívání;
 - g. sociálně izolovaní mladiství; a
 - h. jiné zvláště zranitelné skupiny pachatelů.

- 74.1. Zdravotnické služby nabízené mladistvým musí tvořit integrální součást mezioborového programu péče.
- 74.2. Lékaři a sestry musí pracovat v úzké součinnosti se sociálními pracovníky, psychology, učiteli a jinými odborníky i s pracovníky, kteří jsou s pachateli v pravidelném kontaktu; cílem je vytvořit hustou pomocnou a léčebnou síť, ovšem bez újmy na profesním tajemství a rolích všech zúčastněných profesí.
- 75. Zdravotní péče v institucích pro mladistvé se nesmí omezovat na léčbu nemocných pacientů, ale musí zahrnovat i sociální a preventivní péči a dohled nad stravováním.

E.10. Pravidelné aktivity

- 76.1. Všechny programy musejí svou podobou podporovat rozvoj mladistvých a ti musejí být aktivně vedeni k tomu, aby se jich účastnili.
- 76.2. Tyto programy se musejí snažit naplňovat individuální potřeby mladistvých v souladu s jejich věkem, sociálním a kulturním zázemím, vývojovou fází a druhem spáchaného trestného činu. Musejí odpovídat zavedeným profesionálním standardům založeným na výsledcích výzkumu a na osvědčené praxi v dané oblasti.
- 77. Cílem pravidelných aktivit musí být vzdělávání, osobní a sociální rozvoj, profesní školení, reintegrace a příprava na propuštění. Může se jednat o tyto aktivity:
 - a. školní vzdělávání;
 - b. profesní vzdělávání;
 - c. pracovní terapie;
 - d. výchova k občanství;
 - e. trénink sociálních dovedností a kompetencí;
 - f. zvládání agrese;
 - g. terapie závislostí;
 - h. individuální a skupinová terapie;
 - i. tělesná výchova a sport;
 - j. t erciární nebo další vzdělávání;
 - k. zvládání dluhů;
 - l. programy restorativní justice a nápravy následků trestné činnosti;
 - m. tvůrčí volnočasové aktivity a koníčky;
 - n. aktivity mimo instituci, denní propustky a jiné druhy propustek; a
 - o. příprava na propuštění a následná péče.
- 78.1. Školní a profesní vzdělávání i případné léčebné zákroky musejí mít přednost před prací.
- 78.2. Je nutné v nejvyšší možné míře zajistit, aby mladiství docházeli do místních škol a školicích středisek a účastnili se i dalších aktivit v dané oblasti.
- 78.3. Pokud není možné, aby mladiství docházeli do místních škol či školicích středisek mimo instituci, musí být vzdělávání a školení poskytováno uvnitř instituce, ale pod záštitou externích vzdělávacích a školicích institucí.

- 78.4. Mladiství musejí mít možnost během uvěznění pokračovat ve vzdělávání či profesním školení; těm, kteří nedokončili povinnou školní docházku, lze uložit, aby tak učinili.
- 78.5. Věznění mladiství musejí být začleněni do vzdělávacího a školicího systému dané země, aby po propuštění mohli ve vzdělávání a profesním školení bez obtíží pokračovat.
- 79.1. Na základě pravidla č. 77 je nutné vypracovat individuální plán obsahující seznam aktivit, kterých se daný mladistvý bude účastnit.
- 79.2. Cílem tohoto plánu je umožnit mladistvým už od počátku jejich uvěznění, aby co nejlépe využívali čas a aby zdokonalili dovednosti a kompetence, které jim umožní reintegraci do společnosti.
- 79.3. Plán musí směřovat k tomu, aby byl mladistvý propuštěn co nejdříve, a musí nastiňovat vhodná opatření po propuštění.
- 79.4. Plán se musí realizovat a pravidelně aktualizovat za účasti mladistvého, příslušných vnějších institucí a v nejvyšší možné míře i jeho rodičů či zákonných zástupců.
- 80.1. Režim dne musí všem mladistvým umožňovat, aby trávili mimo svůj pokoj denně tolik hodin, kolik je nutné pro přiměřenou sociální interakci. Mělo by jít pokud možno přinejmenším o osm hodin denně.
- 80.2. Instituce musí nabízet smysluplné aktivity též o víkendech a svátcích.
81. Všichni mladiství zbavení svobody musí mít svolení pravidelně každý den aspoň dvě hodiny cvičit nebo se hýbat, přičemž alespoň jedna hodina z toho musí být venku, dovolí-li to počasí.
- 82.1. Instituce musí mladistvým nabízet dostatek práce, která je stimulující a má výchovnou hodnotu.
- 82.2. Mladiství musí za práci dostávat náležitou odměnu.
- 82.3. Pokud se mladiství v pracovní době účastní pravidelných aktivit, musí dostat stejnou odměnu, jako kdyby pracovali.
- 82.4. Mladistvým je nutné poskytovat přiměřené sociální pojištění srovnatelné s tím, které je poskytováno lidem na svobodě.

E.11. Kontakt s vnějším světem

83. Mladiství musejí mít svolení komunikovat se svými rodinami, jinými osobami a zástupci vnějších institucí prostřednictvím dopisů bez omezení jejich počtu a co nejčastěji i telefonicky či jiným způsobem; musejí též mít svolení, aby je tyto osoby pravidelně navštěvovaly.
84. Pravidla pro návštěvy musejí mladistvým umožňovat co nejnornálnějším způsobem udržovat a rozvíjet rodinné vztahy a získávat příležitosti pro sociální reintegraci.
 - 85.1. Vedení dané instituce musí mladistvým pomáhat v udržování přiměřených kontaktů s vnějším světem a poskytovat jim k tomu náležité prostředky.
 - 85.2. Komunikace a návštěvy mohou podléhat omezením a dozoru nezbytným pro potřeby pokračujícího vyšetřování trestného činu, udržování pořádku a bezpečí, prevenci trestné činnosti a ochranu obětí trestných činů, ale taková omezení, a to včetně specifických omezení nařízených soudním orgánem, musejí přesto umožňovat náležitý minimální počet kontaktů.
 - 85.3. Veškeré obdržené informace o smrti či vážné chorobě blízkého příbuzného je nutné mladistvému bezodkladně sdělit.
 - 86.1. Jakožto součást běžného režimu musejí mít mladiství svolení se z instituce v pravidelných intervalech vzdálit, ať už s doprovodem nebo samostatně. Navíc musejí mít mladiství svolení opustit instituci z humanitárních důvodů.
 - 86.2. Pokud nelze poskytnout svolení se z instituce v pravidelných intervalech vzdálit, je potřeba umožnit častější nebo dlouhodobé návštěvy rodinných příslušníků nebo jiných osob, které mohou pozitivně ovlivnit rozvoj mladistvého.

E.12. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

- 87.1. U mladistvých je nutné respektovat svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání.
- 87.2. Nakolik je to možné, režim instituce by měl mladistvým poskytovat příležitost praktikovat jejich náboženství a řídit se jejich světonázorem, účastnit se bohoslužeb či shromáždění vedených oficiálními zástupci daných náboženství či světonázorů, přijímat soukromé návštěvy od zástupců svého náboženství či světonázoru a mít ve svém vlastnictví knihy či literaturu související s daným náboženstvím či světonázorem.
- 87.3. Mladiství nesmějí být nuceni praktikovat určité náboženství, řídit se určitým světonázorem, účastnit se bohoslužeb či náboženských shromáždění, vykonávat náboženské praktiky anebo přijímat návštěvy od zástupců určitého náboženství či světonázoru.

E.13. Náležitý pořádek

E.13.1. Celkový přístup

- 88.1. Je třeba udržovat náležitý pořádek, a to tak, že se vytvoří bezpečné prostředí, ve kterém je respektována důstojnost a tělesná integrita mladistvých a jsou naplňovány jejich primární vývojové cíle.
- 88.2. Zvláštní pozornost je třeba věnovat ochraně ohrožených mladistvých a prevenci viktimizace.
- 88.3. Personál si musí vytvořit dynamický přístup k bezpečnosti, který se opírá o pozitivní vztahy s mladistvými v institucích.
- 88.4. Mladistvé je nutné vést k tomu, aby si individuálně a kolektivně vzali za své udržování náležitého pořádku v dané instituci.

E.13.2. Prohlídky

- 89.1. Pro prohledávání mladistvých, pracovníků, návštěvníků i prostor musejí existovat podrobné předpisy. Situace, za nichž jsou prohlídky nezbytné, i jejich povahu stanoví zákony daného státu.
- 89.2. Prohlídky musejí respektovat důstojnost daných mladistvých a v nejvyšší možné míře i jejich soukromí. Mladistvé musejí prohledávat pracovníci stejného pohlaví. Případné intimní vyšetření se musí opírat o oprávněné podezření v daném individuálním případě a může ho provádět jedině lékařský pracovník.
- 89.3. Návštěvníky lze prohledávat jedině v případě, že existuje oprávněné podezření, že mohou mít ve vlastnictví něco, co ohrožuje bezpečnost v dané instituci.
- 89.4. Pracovníci musejí být proškoleni tak, aby prováděli prohlídky efektivně, a přitom respektovali důstojnost prohledávaných osob a jejich osobní majetek.

E.13.3. Užití síly, fyzického omezení a zbraní

- 90.1. Pracovníci proti mladistvým nesmějí použít síly s výjimkou krajních případů: v sebeobraně či v případě pokusu o útěk, při fyzickém zpěčování zákonnému příkazu nebo při bezprostředním nebezpečí sebepoškození, ohrožení druhých či škod na majetku.
- 90.2. Je nutné použít nejmenší možné množství síly a po nejkratší možnou dobu.
- 90.3. Pracovníci, kteří přicházejí do přímého styku s mladistvými, musejí ovládat techniky, které jim při zvládnutí agresivního chování umožní minimální užití síly.

- 90.4. Musejí existovat podrobné předpisy týkající se užití síly, které zahrnují následující ustanovení:
- a. přehled donucovacích prostředků, kterých lze použít;
 - b. okolnosti, za nichž lze každý donucovací prostředek použít;
 - c. pracovníci, kteří mohou použít jednotlivých donucovacích prostředků;
 - d. oprávněnost k použití donucovacích prostředků;
 - e. zprávy, které je po použití donucovacích prostředků nutné vyplnit; a
 - f. způsob přezkumu těchto zpráv.
- 91.1. Pouta nebo svěrací kazajku lze použít jedině v případě, že se méně intenzivní způsoby užití síly minuly účinkem. Pouta lze použít i v případě, že jsou nezbytná pro zamezení násilnému chování nebo útěku při přepravě. Když mladistvý předstupuje před soudní nebo správní orgán, musí být pout zbaven, ledaže by daný orgán rozhodl jinak.
- 91.2. Omezovací prostředky se nesmějí používat po delší dobu, než je nezbytně nutné. Je zakázáno používat okovy a železa.
- 91.3. Způsob užití omezovacích prostředků stanoví zákony daného státu.
- 91.4. Izolaci ve zklidňovací místnosti jakožto dočasný omezovací prostředek lze použít jen výjimečně a jen na několik hodin, doba internace nesmí v žádném případě přesáhnout dvacet čtyři hodin. O izolaci musí být informován lékařský pracovník a musí mu být okamžitě umožněn přístup k danému mladistvému.
92. Pracovníci v institucích, v nichž pobývají mladiství zbavení svobody, nesmějí mít dovoleno nosit zbraně, ledaže by to vyžadovala krizová situace. Nošení a užívání smrtonosných zbraní v sociálních a psychiatrických institucích je zakázáno.

E.13.4. Separace kvůli bezpečnosti

- 93.1. Pokud je v naprosto výjimečných případech zapotřebí kvůli bezpečnosti separovat mladistvého od ostatních, musí o tom rozhodnout příslušný orgán na základě jasného postupu stanoveného zákony daného státu, jenž určuje povahu separace, nejdelší dobu jejího trvání a důvody, kvůli kterým je možné ji uložit.
- 93.2. Tato separace musí podléhat pravidelnému přezkumu. Mladistvý navíc může dle pravidla č. 121 podat stížnost na kterýkoliv aspekt separace. O separaci musí být informován lékařský pracovník a musí mu být okamžitě umožněn přístup k danému mladistvému.

E.13.5. Kázeň a tresty

- 94.1. Ke kázeňským prostředkům je možné se uchýlovat až v krajním případě. Před oficiálním disciplinárním jednáním a trestem je zapotřebí dávat přednost restorativnímu zvládnání konfliktů a výchovnému působení s cílem upevnit normy chování.
- 94.2. Jako disciplinární přestupek lze definovat pouze jednání, které může ohrožovat náležitý pořádek nebo bezpečnost.
- 94.3. Zákony dané země stanoví, které skutky nebo zanedbání představují disciplinární přestupky, jaký postup je nutné dodržet při jejich projednávání, jaké tresty a na jak dlouho lze ukládat, jakému orgánu přísluší ukládání těchto trestů a jak probíhá odvolání.
- 94.4. Mladistvý obviněný z disciplinárního přestupku musí být bezodkladně a způsobem i jazykem, jimž rozumí, informován o povaze obvinění a musí mít dostatek času a prostředků na přípravu obhajoby; musí též mít možnost hájit se samostatně nebo za pomoci svých rodičů či zákonných zástupců, anebo pokud je to v zájmu spravedlnosti, za užití právní pomoci.
- 95.1. Nakolik je to možné, disciplinární tresty je třeba volit podle jejich výchovného účinku. Nesmí být tvrdší, než by odpovídalo závažnosti přestupku.
- 95.2. Jsou zakázány kolektivní tresty, tělesné tresty, trest umístění do temnice a všechny další nehumánní a ponižující tresty.
- 95.3. Mladistvým nesmí být ukládán pobyt v samovazbě.
- 95.4. Izolaci z disciplinárních důvodů lze uložit jen ve výjimečných případech, pokud by jiné sankce nebyly účinné. Taková izolace smí trvat jen po určenou dobu, která musí být co nejkratší. Režim v průběhu izolace musí poskytovat náležitý kontakt s lidmi, zajišťovat přístup k četbě a alespoň na hodinu denně umožňovat, dovolí-li to počasí, pohyb venku.
- 95.5. O izolaci musí být informován lékařský pracovník a musí mu být umožněn přístup k danému mladistvému.
- 95.6. Součástí disciplinárního trestu nesmí být omezení kontaktů s rodinnými příslušníky ani jejich návštěv, ledaže by se těchto kontaktů či návštěv týkal disciplinární přestupek.
- 95.7. Cvičení či pohyb dle pravidla č. 81 nelze omezovat disciplinárním trestem.

E.14. Přesun mezi institucemi

96. Mladistvé lze přesunout, pokud vstupním kritériím pro jejich umístění anebo další podpoře jejich reintegrace do společnosti lépe odpovídá jiná instituce, anebo pokud je takový přesun nezbytný kvůli závažným bezpečnostním rizikům.
97. Mladistvé nelze přesouvat z disciplinárních důvodů.
98. Mladistvého lze přesunout z jednoho druhu instituce do jiného, pokud to vyžaduje zákon a pokud to po náležitém prošetření nařídí soudní nebo správní orgán.
- 99.1. Je nutné přesunout také všechny relevantní informace a údaje o mladistvém, aby bylo zajištěno pokračování péče.
- 99.2. Podmínky převozu mladistvých musí odpovídat požadavkům na humánní vazbu.
- 99.3. Je nutné respektovat anonymnost a soukromí převážených mladistvých.

E.15. Příprava na propuštění

- 100.1. Všem mladistvým zbaveným svobody se musí dostávat pomoci při přechodu do života ve společnosti.
- 100.2. Všichni mladiství, jejichž vina se potvrdila, musejí být připravováni na propuštění specifickými postupy.
- 100.3. Tyto postupy musejí být obsaženy v individuálním plánu dle ustanovení pravidla 79.1 a musejí se uplatňovat s dostatečným předstihem před propuštěním.
- 101.1. Je nutné činit kroky zajišťující postupný návrat mladistvých k životu na svobodě.
- 101.2. Mezi tyto kroky by mělo patřit rozšíření propustek a částečné nebo podmíněné propuštění ve spojení s účinnou sociální pomocí.
- 102.1. Od počátku doby odnětí svobody musí vedení dané instituce úzce spolupracovat se službami a zařízeními, které dohlízejí na propuštěné mladistvé a pomáhají jim, aby společně pomohli mladistvým znovu najít jejich místo ve společnosti, a to například těmito způsoby:
 - a. pomoc při návratu k jejich rodině či hledání náhradní rodiny a při rozvíjení jiných sociálních vztahů;
 - b. hledání bydlení;
 - c. pokračování vzdělávání a školení;
 - d. hledání práce;
 - e. kontakty na vhodné sociální a zdravotnické instituce; a
 - f. poskytování finanční pomoci.
- 102.2. Pracovníci těchto služeb a zařízení musejí mít přístup k mladistvým v institucích, aby jim mohli pomáhat při přípravě na propuštění.

- 102.3. Tyto služby a zařízení musejí mít povinnost poskytovat efektivní a včasnou pomoc před plánovanou dobou propuštění.
103. Pokud jsou mladiství propuštěni podmíněně, musí realizace podmíněného propuštění podléhat stejným principům, jakými se řídí realizaci komunitních sankcí a opatření dle těchto pravidel.

E.16 Cizí státní příslušníci

- 104.1. S mladistvými, kteří jsou cizími státními příslušníky a kteří mají zůstat v zemi, v níž jsou zadržováni, se musí zacházet stejně jako s jinými mladistvými.
- 104.2. Dokud se nedospělo k definitivnímu rozhodnutí, jestli má být mladistvý cizinec převezen do země původu, musí se s ním zacházet stejně jako s jinými mladistvými.
- 104.3. Pokud se o převozu rozhodne, je nutné mladistvého připravit na reintegraci v zemi původu. Podle možností je zapotřebí úzce spolupracovat se soudními orgány a institucemi pečujícími o mladistvé, aby se takovému mladistvému dostalo nezbytné pomoci ihned po příjezdu do země původu.
- 104.4. Mladiství, kteří jsou cizími státními příslušníky, musejí být informováni o možnosti požádat o to, aby k výkonu odnětí svobody došlo v zemi původu.
- 104.5. Mladistvým, kteří jsou cizími státními příslušníky, je nutné dovolit prodloužené návštěvy nebo jiné formy kontaktů s vnějším světem, pokud je to nezbytné na vyrovnání jejich sociální izolace.
- 105.1. Mladiství, kteří jsou cizími státními příslušníky a jsou zadržováni v institucích, musejí být bezodkladně informováni o tom, že mají právo vyžadovat kontakty, a musí se jim poskytnout přiměřené prostředky ke komunikaci s diplomatickými či konzulárními zástupci jejich státu.
- 105.2. Mladistvým, kteří jsou příslušníky států nemajících diplomatické či konzulární zastoupení v dané zemi, a uprchlíkům či osobám bez státní příslušnosti se musí poskytnout obdobné prostředky ke komunikaci s diplomatickými zástupci státu, který se stará o jejich zájmy, anebo se státními či mezinárodními orgány, jejichž úkolem je hájit zájmy takových osob.
- 105.3. Vedení institucí a sociální orgány musejí s diplomatickými či konzulárními pracovníky zastupujícími takové mladistvé úzce spolupracovat při naplňování jejich specifických potřeb.
- 105.4. Mladistvým cizincům čelícím vyhoštění je navíc nutné v tomto ohledu poskytnout právní poradenství a pomoc.

E.17. Etnické a jazykové menšiny v institucích

- 106.1. Je nutné učinit zvláštní opatření pro naplňování potřeb mladistvých v institucích, kteří patří k etnickým či jazykovým menšinám.
- 106.2. V rámci možností je nutné povolit různým skupinám, aby v institucích praktikovaly své kulturní zvyklosti.
- 106.3. Jazykovým potřebám je nutné vycházet vstříc využíváním služeb způsobilých tlumočnicků a poskytováním tiskovin v celém spektru jazyků užívaných v dané instituci.
- 106.4. Zvláště je třeba se zaměřit na to, aby mladiství, kteří neovládají úřední jazyk, mohli navštěvovat jazykové kurzy.

E.18. Mladiství s postižením

- 107.1. Mladiství s postižením by měli být zadržováni v běžných institucích, v nichž jsou ubytovací kapacity uzpůsobené jejich potřebám.
- 107.2. Mladiství s postižením, jejichž potřebám běžné instituce nevyhovují, musejí být umístěni ve specializovaných institucích, které jejich potřeby naplnit dokážou.

F. Zvláštní část

F.1. Zadržení, vazba a jiné formy odnětí svobody před odsouzením

108. Všichni zadrženi mladiství pachatelé, o jejichž vině ještě nerozhodl soud, musejí být pokládáni za nevinné a režim, kterému jsou podrobeni, nesmí být ovlivněn možností, že mohou být v budoucnu odsouzeni za trestný čin.
109. Při počátečním zadržení je nutné vzít v potaz obzvláštní zranitelnost mladistvých, aby se s nimi vždy zacházelo s plnou úctou k jejich důstojnosti a osobní integritě.
110. Aby se zajistila navazující péče o takové mladistvé, je nutné, aby se jim okamžitě začaly věnovat instituce, které za ně budou zodpovídat po jejich propuštění anebo v době, kdy budou v budoucnu podléhat sankcím či opatřením, ať už zahrnujícím či nezahrnujícím odnětí svobody.
111. Svobodu takových mladistvých lze omezit jen do míry, kterou vyžaduje důvod jejich vazby.
112. Takoví mladiství nesmějí být nuceni pracovat ani účastnit se žádných programů či aktivit, k nimž nemohou být nuceni ani mladiství na svobodě.
- 113.1. Mladistvým, o jejichž vině se ještě nerozhodlo, je nutné nabízet řadu programů a aktivit.

113.2. Pokud se takoví mladiství chtějí účastnit programů pro mladistvé, o jejichž vině se již rozhodlo, je třeba jim to podle možností povolit.

F.2. Sociální instituce

114. Sociální instituce jsou především otevřené instituce, smějí tedy přijímat zadržované osoby jen ve výjimečných případech a na nejkratší možnou dobu.
115. Všechny sociální instituce musejí být schváleny a registrovány u oprávněných veřejných orgánů a musejí poskytovat péči odpovídající příslušným normám daného státu.
116. S mladistvými pachateli, kteří jsou integrováni s jinými mladistvými v sociálních institucích, je nutné zacházet stejně jako s takovými mladistvými.

F.3. Psychiatrické instituce

117. Mladistvým pachatelům umístěným v psychiatrických institucích je nutné poskytovat stejnou celkovou péči jako jiným mladistvým v takových institucích a stejné pravidelné aktivity jako jiným mladistvým zbaveným svobody.
118. Léčbu psychických problémů v takových institucích je možné stanovit jen na základě čistě lékařských důvodů, léčba musí odpovídat uznávaným a schváleným normám daného státu pro psychiatrické instituce a musí se řídit zásadami obsaženými v příslušných mezinárodních úmluvách.
119. Bezpečnostní normy pro mladistvé pachatele je v psychiatrických institucích nutné stanovit především na základě lékařských důvodů.

IV. část – Právní poradenství a pomoc

- 120.1. Mladiství a jejich rodiče nebo zákonní zástupci mají nárok na právní poradenství a pomoc ve všech záležitostech týkajících se ukládání a realizace sankcí či opatření.
- 120.2. Příslušné orgány musejí mladistvým poskytnout přiměřené prostředky pro efektivní a důvěrný přístup k takovému poradenství a pomoci, a to včetně možnosti neomezeně a bez dozoru přijímat návštěvy právních poradců.
- 120.3. Pokud je to v zájmu spravedlnosti, poskytne stát bezplatnou právní pomoc mladistvým i jejich rodičům nebo zákonným zástupcům.

V. část – Podávání stížností. Kontrola a dohled

G. Podávání stížností

121. Mladiství a jejich rodiče či zákonní zástupci musejí mít dostatek možností podávat žádosti a stížnosti orgánu zodpovídajícímu za instituci, v níž jsou mladiství zadržováni, anebo za komunitní sankci či opatření, kterým podléhají.
- 122.1. Způsob podávání žádostí a stížností musí být jednoduchý a efektivní. O žádosti nebo stížnosti se musí rozhodnout bezodkladně.
- 122.2. Při rozhodování o stížnostech a žádostech je nutné upřednostňovat mediaci a restorativní způsob řešení konfliktů.
- 122.3. Pokud je žádost nebo stížnost odmítnuta, je potřeba to odůvodnit mladistvému a podle situace i rodiči nebo zákonnému zástupci, který ji podal. Mladistvý a podle situace i rodič nebo zákonný zástupce musí mít právo odvolat se k nezávislému a neustrannému orgánu.
- 122.4. Odvolací řízení musí před příslušným orgánem probíhat:
- a. citlivě vůči mladistvému a jeho potřebám a zájmům;
 - b. prostřednictvím osob, které mají pro záležitosti mladistvých porozumění;
 - c. na místě, které se nachází co možná nejbližší instituci, v níž je mladistvý zadržován anebo v níž se realizují komunitní sankce či opatření, jimž mladistvý podléhá.
- 122.5. I v případě, že prvotní žádost či stížnost anebo následné odvolací řízení probíhá především písemnou formou, musí existovat možnost vyslechnout mladistvého osobně.
123. Mladiství nesmějí být za podávání žádostí či stížností trestáni.
124. Mladiství i jejich rodiče či právní zástupci mají právo vyhledat právní poradenství týkající se podávání stížností i odvolacího řízení a právo na poskytnutí právní pomoci, je-li to v zájmu spravedlnosti.

H. Kontrola a dohled

125. Instituce, v nichž pobývají mladiství zbavení svobody, a zařízení realizující komunitní sankce a opatření musí pravidelně kontrolovat státní orgán a vyhodnocovat, zda fungují v souladu s požadavky zákonů daného státu a mezinárodního práva i ustanoveními obsaženými v těchto pravidlech.
- 126.1. Na podmínky v takových institucích a na zacházení s mladistvými zbavenými svobody nebo podléhajícími komunitním sankcím či opatřeními musí dohlížet nezávislý orgán nebo orgány, k nimž mají mladiství důvěrný přístup a jejichž zjištění jsou zveřejňována.

- 126.2. V rámci tohoto nezávislého dohledu je nutné věnovat zvláštní pozornost užití síly, omezení, disciplinárních trestů a dalších obzvláště omezujících způsobů zacházení.
- 126.3. Všechny případy smrti nebo vážného zranění mladistvých je nutné vyšetřit bezodkladně, důsledně a nezávisle.
- 126.4. Těmto nezávislým dohlížejícím orgánům je nutné otevírat možnosti spolupráce s mezinárodními organizacemi, které mají právní nárok navštěvovat instituce, v nichž pobývají mladiství zbavení svobody.

VI. část – Pracovníci

- 127.1. Je nutné stanovit podrobné zásady týkající se pracovníků zodpovídajících za realizaci komunitních sankcí a opatření a za výkon odnětí svobody u mladistvých, a to v oficiálním dokumentu popisujícím jejich nábor, výběr, vyškolení, status, řídicí úkoly a pracovní podmínky.
- 127.2. Tyto zásady musejí také stanovovat základní etické principy, jimiž se pracovníci věnující se takovému mladistvým musejí řídit, a zaměřovat se na příslušnou cílovou skupinu mladistvých. Musejí rovněž obsahovat účinný mechanismus řešení prohrěšků vůči etickým a profesionálním standardům.
- 128.1. Musí existovat zvláštní způsob nábora a výběru pracovníků věnujících se mladistvým, při kterém se berou v potaz jejich osobnostní rysy a profesní předpoklady nezbytné pro práci s mladistvými a jejich rodinami.
- 128.2. Způsob nábora a výběru musí být pevně stanovený, transparentní, spravedlivý a nediskriminující.
- 128.3. Při náboru a výběru pracovníků je nutné vzít v potaz potřebu zaměstnávat muže a ženy vybavené dovednostmi nezbytnými pro práci s jazykovými a kulturními odlišnostmi u mladistvých, jimž se věnují.
- 129.1. Pracovníci zodpovídající za realizaci komunitních sankcí a opatření a za výkon odnětí svobody u mladistvých musejí projít náležitým vstupním proškolením zahrnujícím teoretické i praktické aspekty jejich práce a musejí být vedeni tak, aby získali realistické porozumění pro oblast své činnosti, své praktické povinnosti a etické nároky své práce.
- 129.2. Odbornou způsobilost pracovníků je nutné pravidelně posilovat a rozvíjet dalším profesním školením, dohledem i kontrolou a hodnocením jejich práce.

129.3. Školení se musí zaměřovat na tyto oblasti:

- a. etika a základní hodnoty příslušné profese;
- b. ustanovení daného státu a mezinárodní úmluvy týkající se práv dětí a ochrany mladistvých před nepřijatelným zacházením;
- c. rodinné právo a právo pro mladistvé, vývojová psychologie, sociální a vzdělávací práce s mladistvými;
- d. pokyny pracovníkům, jak mladistvé vést a motivovat, získat si jejich respekt a poskytovat mladistvým pozitivní vzor a perspektivu;
- e. navázání a udržování profesionálních vztahů s mladistvými a jejich rodinami;
- f. ověřené způsoby práce a osvědčené postupy;
- g. způsoby nakládání s různorodostí dotčených mladistvých; a
- h. metody spolupráce v mezioborových týmech i s jinými institucemi zapojenými do péče o jednotlivé mladistvé.

130. Pracovníků realizujících komunitní sankce a opatření a výkon odnětí svobody u mladistvých musí být dostatečný počet, aby mohli své specifické úkoly vykonávat efektivně, a musí mezi nimi být dostatečný počet různých specialistů, aby bylo možné naplňovat potřeby jim svěřených mladistvých.

131.1. Pracovníci by obvykle měli být zaměstnáni na trvalý pracovní poměr.

131.2. Je třeba umožnit vhodným dobrovolníkům, aby se na aktivitách pro mladistvé podíleli.

131.3. Orgán, jemuž přísluší realizace sankcí či opatření, zůstává zodpovědný za dodržování ustanovení těchto pravidel i v případě, že se na procesu realizace podílejí také další organizace nebo jednotlivci, ať už jsou za své služby placeni, nebo ne.

132. Pracovníci musejí být zaměstnáváni tak, aby byla zajištěna návaznost péče o mladistvé.

133. Pracovníci věnující se mladistvým musejí mít náležité pracovní podmínky a mzdu odpovídající povaze jejich práce a srovnatelné s podmínkami jiných osob vykonávajících podobnou pracovní činnost.

134.1. Kvůli zefektivnění spolupráce mezi pracovníky věnujícími se mladistvým na svobodě a mladistvým v institucích je zapotřebí těmto dvěma skupinám otevírat možnosti dočasného přeřazení nebo proškolení pro práci ve druhém prostředí.

134.2. Rozpočtová omezení nesmějí nikdy vést k dočasnému pracovnímu zařazení osob, které nemají nezbytné profesní předpoklady.

VII. část – Hodnocení, výzkum, práce s médii a veřejností

135. Sankce a opatření určené mladistvým mají být vytvářeny na základě výzkumu a vědeckého hodnocení.
- 136.1. Za tímto účelem je nutné sbírat srovnávací údaje, které umožní hodnotit úspěšnost či neúspěšnost rezidenčních i komunitních sankcí a opatření. Toto hodnocení musí brát v potaz míru recidivy a její příčiny.
- 136.2. Je též nutné sbírat data o osobní a sociální situaci mladistvých a o podmínkách v institucích, v nichž mohou mladiství být zadržováni.
- 136.3. Příslušné orgány musejí zajistit, aby sběr a srovnávání statistických údajů probíhalo způsobem, který umožní komparaci na základě regionálních a dalších kritérií.
137. Poskytováním finanční podpory a umožněním přístupu k údajům a do institucí musí být podporován kriminologický výzkum všech aspektů zacházení s mladistvými, prováděný nezávislými organizacemi. Výsledky výzkumů musejí být zveřejňovány, a to i v případě, že výzkum zadal státní orgán.
138. Výzkumy musejí respektovat soukromí mladistvých a dodržovat ustanovení na ochranu soukromí dle zákonů daného státu i mezinárodního práva.

J. Práce s médii a veřejností

- 139.1. Médii a veřejnosti je nutné pravidelně poskytovat věcné informace o podmínkách v institucích pro mladistvé zbavené svobody a o krocích podnikaných při realizaci komunitních sankcí a opatření pro mladistvé.
- 139.2. Média a veřejnost je nutné informovat o účelu komunitních sankcí a opatření i odnětí svobody u mladistvých, a také o činnosti pracovníků, kteří je realizují, aby se lépe rozšířilo povědomí o společenské funkci těchto sankcí a opatření.
140. Příslušné orgány je třeba vést k tomu, aby pravidelně vydávaly zprávy o změnách v institucích pro mladistvé a o realizaci komunitních sankcí a opatření.
141. Médii a zástupcům veřejnosti, kteří se odborně zabývají záležitostmi týkajícími se mladistvých, je nutné umožnit vstup do institucí, v nichž jsou mladiství zadržováni, pokud je přitom chráněno soukromí mladistvých i jejich další práva.

VIII. část – Aktualizace pravidel

142. Tato pravidla musejí být pravidelně aktualizována.

Strategie Rady Evropy pro práva dítěte (2012–2015)

Shrnutí

Průřezový program Rady Evropy „Budovat Evropu pro děti a s dětmi“ započal v roce 2006 v návaznosti na mandát vyplývající ze třetího summitu hlav států a vlád Rady Evropy (Varšava 2005).

Strategie pro práva dítěte 2012–2015 představuje vizi role a činnosti Rady Evropy v této oblasti, přičemž bere v potaz výsledky dosažené v průběhu dvou dosavadních programových cyklů (druhý z nich se nazývá Stockholmská strategie), potřeby vyjadřované vládami i výzvy vytčené mezinárodním společenstvím. Strategie je výsledkem **důkladných konzultací se zástupci vlád a parlamentů, klíčovými mezinárodními organizacemi a zástupci občanské společnosti**. Opírá se i o výsledky analýzy výzkumů a konzultací s dětmi.

Rolí programu „Budovat Evropu pro děti a s dětmi“ je fungovat v Evropě jako katalyzátor realizace Úmluvy Organizace spojených národů o právech dítěte a jeho celkovým cílem v letech 2012–2015 bude **dosáhnout účinného uplatňování existujících standardů pro dětská práva**. Za tímto účelem bude program poskytovat členským státům poradenství a podporu při uplatňování standardů Organizace spojených národů a Rady Evropy, podporovat celostní a integrovaný přístup k dětským právům a poukazovat na opatření, která pomohou čelit starým i novým výzvám na tomto poli.

Program se zaměří na **čtyři strategické cíle**:

1. podpora služeb a systémů vstřícných vůči dětem;
2. potlačování všech forem násilí na dětech;
3. zajišťování práv dětí v ohrožujících situacích;
4. podpora spoluúčasti dětí.

Program bude nadále mobilizovat a koordinovat podíl všech orgánů a institucí Rady Evropy a integrovat dětská práva do činnosti kontrolních orgánů a lidskoprávních mechanismů Rady i všech jejích programových oblastí a aktivit. Vedle toho bude program také koordinovat a udržovat spolupráci s jinými mezinárodními organizacemi, profesními sítěmi a celou občanskou společností.

„Budovat Evropu pro děti a s dětmi“

Strategie pro roky 2012 – 2015

1. 2006–2011 – začátek procesu a zhodnocení výsledků

a. Východiska

Třetí summit hlav států a vlád Rady Evropy (2005) dal této organizaci mandát integrovat dětská práva do všech programů Rady, koordinovat všechny aktivity vztahující se k dětem a potírat všechny formy násilí na dětech. V návaznosti na to Rada Evropy v Monaku v dubnu 2006 zahájila program „Budovat Evropu pro děti a s dětmi“. Zatím proběhly dva cykly tohoto programu (druhý z nich se označuje Stockholmská strategie), které vedly k celé řadě výsledků i k identifikaci budoucích úkolů.

b. Výsledky

V průběhu prvních dvou cyklů (2006–2009 a 2009–2011) program:

- vyvinul nové pracovní metody a posílil schopnost Rady Evropy naplňovat její mandát, především vytvořením multiinstitucionální platformy pro práva dítěte³²⁵ a školením zaměstnanců Rady Evropy v oblasti dětských práv a spoluúčasti dětí;
- u hlavních aktérů Rady Evropy a partnerů v Evropě integroval dětská práva téměř do všech programových oblastí a vyvinul holistický přístup založený na dětských právech, který doplňuje agendu Organizace spojených národů;
- identifikoval potřebu vytvořit, přijmout a rozšířit nové standardy³²⁶ i programové směrnice a podílel se na jejich vzniku (jedná se o strategie prevence násilí na dětech v jednotlivých státech a o soudnictví, zdravotnictví a sociální služby vstřícné vůči dětem);
- vyvolal v členských státech podstatné změny legislativy i praxe v oblasti práv dětí, především prostřednictvím svých dvou kampaní (za zrušení tělesných trestů dětí a za zastavení sexuálního násilí na dětech);

³²⁵ Členy platformy jsou zástupci vlád, speciální koordinátor Výboru ministrů, Společná pracovní skupina sekretariátů a zástupci orgánů a institucí Rady Evropy, mezinárodních organizací a občanské společnosti.

³²⁶ Jedná se o Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním (CETS č. 201), Evropskou úmluvu o adopci dětí (novelizované znění) (CETS č. 202), Doporučení Rec(2005)5 o právech dětí pobývajících v rezidenčních zařízeních, Doporučení Rec(2006)12 o posilování schopností dětí žít v novém informačním a komunikačním prostředí, Doporučení Rec(2006)19 o přístupech k podpoře pozitivního rodičovství, Doporučení CM/Rec(2008)4 o posílení integrace dětí migrantů a dětí imigrantského původu, Doporučení CM/Rec(2009)4 o vzdělávání Romů a Travellerů v Evropě, Doporučení CM/Rec(2009)10 o integrovaných národních strategiích ochrany dětí před násilím, dvojí směrnice Výboru ministrů Rady Evropy: o soudnictví vstřícném vůči dětem a o zdravotnictví vstřícném vůči dětem a Doporučení CM/Rec(2011)12 o právech dětí a sociálních službách vstřícných vůči dětem a rodinám.

- zvýšil spoluúčast dětí a jejich přístup k informacím tvorbou materiálů vstřícných vůči dětem, zavedením hodnocení spoluúčasti dětí a konzultacemi s dětmi;
- rozvinul spolupráci s klíčovými mezinárodními partnery, při níž se postoupilo od výměny informací ke společné tvorbě a realizaci programů.

c. Zbývající úkoly

Úkoly přetrvávají v následujících čtyřech oblastech:

- **Prevence:** na národní úrovni se nepodniká dostatek kroků zaměřených na preventivní programy, školení odborníků a zvyšování povědomí veřejnosti o tom, že děti jsou skutečnými nositeli práv. Rozhodující aktéři nepřikládají dostatečnou důležitost sběru zevrubných údajů potřebných k úspěšnému řízení a uskutečňování různých programů a služeb na celostátní a lokální úrovni.
- **Ochrana:** miliony dětí v Evropě stále vyžadují ochranu: děti se nadále stávají oběťmi zneužívání, vykořisťování, zanedbávání, vylučování a diskriminace. Některé formy násilí (například tělesné tresty) jsou stále legální, společensky tolerované a rozšířené. Ačkoliv mnoho zemí vyčleňuje na ochranu dětí značné prostředky, musí celostátní a místní orgány podniknout kroky, které budou víc zakotvené v lidských právech a víc udržitelné a budou vycházet z jasné vize.
- **Poskytování služeb:** poskytování služeb dětem a jejich rodinám někdy neodpovídá jejich potřebám. Některé skupiny dětí mají jen velmi omezený přístup ke vzdělání, zdravotní péči, spravedlnosti, sociální ochraně a vstřícnému a pečujícímu prostředí. Kvůli hospodářskému, společenskému a technickému rozvoji vznikají nové výzvy, avšak děti, jejich rodiny a odborníci, kteří s nimi pracují, nemají dostatečné vybavení a znalosti na jejich zvládnání. Integrované lokální, regionální a celostátní strategie mají zásadní důležitost pro posílení schopnosti lokálních, regionálních a celostátních orgánů reagovat na stávající a vznikající výzvy ekonomicky efektivním způsobem.
- **Spoluúčast:** práva dětí na spoluúčast nejsou respektována: děti mají jen omezený přístup k informacím, o jejich názory je ve veřejném i soukromém životě málokdy zájem a málokdy se berou náležitě v potaz.

2. Strategie pro roky 2012–2015 – proměnit vizi v realitu

a. Proces

19. března 2011 vzal Výbor ministrů na vědomí³²⁷ prvotní návrh cílů budoucí Strategie Rady Evropy pro práva dítěte i navržený způsob zpracování strategie a vyzval Sekretariát Rady Evropy, aby budoucí strategii projednal se zástupci jednotlivých států pro dětská práva i s dalšími klíčovými aktéry.³²⁸ Nynější strategie vzešla z důkladných konzultací s následujícími partnery:

³²⁷ Ve svém rozhodnutí uvedeném pod číslem 10.6a dokumentu CM/Del/Dec(2011) s datem 3. května 2011.

³²⁸ Program „Budovat Evropu pro děti a s dětmi“, průběžná zpráva a nové priority, CM(2011)35.

- Společná pracovní skupina sekretariátů pro práva dítěte při Radě Evropy (červen–červenec 2011);
- zástupci jednotlivých vlád pro práva dítěte (červenec–září 2011);
- Parlamentní shromáždění Rady Evropy, a to prostřednictvím svého Výboru pro sociální, zdravotní a rodinné záležitosti (říjen 2011);
- klíčové partnerské mezinárodní organizace, profesní sítě, občanská společnost a soukromý sektor (září – říjen 2011);
- účastníci konference „Budování Evropy vstřícné vůči dětem: proměnit vizi v realitu“, Monako, 20. – 21. listopadu 2011.

Strategie bere v potaz také názory dětí získané v řadě průzkumů a setkání organizovaných státními orgány a lidskoprávními institucemi (včetně ombudsmanů pro děti) v jednotlivých zemích, nestátními neziskovými organizacemi, nezávislými výzkumníky a mezinárodními organizacemi.³²⁹

Výbor ministrů strategii přijal dne 15. ledna 2012.

b. Nová strategie v kostce

V období 2012–2015 bude Rada Evropy usilovat o **účinné uplatňování standardů pro dětská práva**. Zásadním úkolem je zacetit mezeru mezi standardy a praxí, posunout se od de jure k de facto, a to tak, že se členským státům dostane pokynů, poradenství a podpory³³⁰ pro co nejučinnější uplatňování těchto standardů.

Půjde o tyto kroky:

- **rozvíjení holistického přístupu:** podporovat členské státy v úsilí o dodržování čtyř zásad Úmluvy OSN o právech dítěte; nediskriminace; lpění na nejlepších zájmech dítěte; právo na život, přežití a vývoj; a respekt k názorům dětí i vzájemná provázanost a nedělitelnost dětských práv;
- **informování, zvyšování povědomí a rozšiřování kapacit:** zlepšovat informovanost všech aktérů – tedy institucí, profesionálů, dětí a mladých lidí – o standardech, kontrolních zprávách, materiálech pro kampaně a školení i všech dalších vhodných nástrojích a proškolení profesionály v této oblasti;
- **integrace témat a kontrola:** zachovávat a rozvíjet zřetel na dětská práva ve všech aktivitách Rady Evropy, především v činnosti jejích kontrolních orgánů, a udržovat a rozvíjet prostor pro výměnu informací a osvědčených postupů i pro diskusi o existujících a vznikajících problémech.

Čtyři strategické cíle uvedené níže se opírají o výsledky dosavadních cyklů programu a reagují na potřeby identifikované všemi partnery programu. Berou v potaz to, jak dětská

³²⁹ Zpráva Rady Evropy „Jak děti a mladí lidé vnímají ohrožení a výzvy v oblasti práv dětí v Evropě“, srpen 2011. Tuto zprávu lze získat od sekretariátu programu.

³³⁰ Příslušné standardy lze najít na následující webové stránce: www.coe.int/children.

práva pojímají čtyři další průřezové programy Rady Evropy zaměřené na informační společnost; Romy³³¹ a Travellery; rovnoprávnost a diverzitu (včetně problematiky genderu a postižených dětí); a migraci (včetně nezletilých bez doprovodu).

Strategický cíl 1: Podpora služeb a systémů vstřícných vůči dětem

Strategický cíl 2: Potlačování všech forem násilí na dětech

Strategický cíl 3: Zajišťování práv dětí v ohrožujících situacích

Strategický cíl 4: Podpora spoluúčasti dětí

Strategický cíl 1: Podpora služeb a systémů vstřícných vůči dětem

Co říkají děti a mladí lidé

Děti a mladí lidé sdělují, že veřejným službám a systémům, se kterými přicházejí do styku, příliš nedůvěřují. Chtějí, aby se s nimi zacházelo jako s individualitami a aby jejich kontakty se specialisty byly založené na vzájemné důvěře a respektu.

Děti také říkají, že často nevědí, kde mají hledat pomoc. Stěžují si, že mají nedostatek informací o úkonech, které se jich týkají, a že je specialisté neposlouchají ani neberou vážně. Oběti zneužívání se často bojí, že jim nikdo nebude věřit, a říkají, že specialisté často zlehčují důležitost toho, co jim oběti sdělují.

Děti a mladí lidé mají právní nárok na rovný přístup a náležité zacházení ve zdravotnictví, v sociálních, soudních, rodinných a vzdělávacích systémech a službách i v oblastech sportu, kultury, práce s mládeží a dalších rekreačních aktivitách zaměřených na mladé lidi do věku 18 let. Rada Evropy podpoří rozvoj **systémů a služeb vstřícných vůči dětem**, které jsou citlivé, spolehlivé a zodpovědné a mají vůči dětem respekt, a to se zvláštním zřetelem na děti v ohrožujících situacích. S cílem zajistit holistický přístup k ochraně dětských práv Rada Evropy podpoří výměnu osvědčených postupů týkajících se lokálních, regionálních a celostátních procedur a institucí zabývajících se dětskými právy.

Soudnictví vstřícné vůči dětem

V souladu se Směrnicemi Rady Evropy pro soudnictví vstřícné vůči dětem bude tento program poskytovat podporu členským státům při posuzování jejich legislativy, programů a praxe s cílem zlepšit přístup dětí k občanskému, trestnímu a správnímu soudnictví i zacházení s nimi v těchto oblastech, a to bez ohledu na jejich schopnost porozumění a na jejich status. V této souvislosti mají členské státy dětem, jejich rodičům a specialistům, kteří s nimi pracují, pomáhat lépe chápat dětská práva v soudním systému.

Zdravotnictví vstřícné vůči dětem

V souladu se Směrnicemi Rady Evropy pro zdravotnictví vstřícné vůči dětem podporovat opatření, která zajistí, aby národní programy pojímaly dětská práva jako jeden z vůdčích principů při plánování, realizaci a kontrole zdravotnických služeb pro děti; poskytovat spravedlivý přístup ke kvalitní zdravotní péči bez diskriminace; zajistit náležité integrované

³³¹ Termín „Romové“ užívaný Radou Evropy označuje Romy, Sinty, Kale a spřízněné skupiny v Evropě, včetně Travellerů a východních skupin (Domové a Lomové), a zahrnuje širokou škálu skupin, včetně osob, které samy sebe označují za „Cikány“.

služby pro děti se zvláštními potřebami; a při všech rozhodnutích týkajících se zdraví dětí brát ohled na jejich nejlepší zájmy a na jejich názory.³³²

Sociální služby vstřícné vůči dětem

Podporovat sociální služby vstřícné vůči dětem ve smyslu Doporučení pro sociální služby vstřícné vůči rodinám a dětem, tedy služby, které berou ohled na věk, stupeň zralosti a chápání dítěte i posouzení individuální situace každého dítěte a které berou náležitě v potaz jejich názory, obzvláště ve vztahu k rodinným svazkům.

Kroky týkající se rodinného práva a rodin

Podpořit podepsání, ratifikaci, uplatňování a kontrolu standardů Rady Evropy pro oblast rodinného práva. Podpořit sociální, právní a ekonomickou ochranu rodiny pro zajištění nejlepších zájmů dítěte. Poskytovat členským státům poradenství a pomoc při podpoře pozitivního rodičovství, tj. výchovy dětí v prostředí, které respektuje práva dítěte, chybí v něm násilí a podporuje rovnoprávnou spoluúčasť obou rodičů.

Vzdělávání

Podporovat vzdělávání v oblasti občanství a lidských práv včetně rozvoje školicích programů pro pracovníky ve školství, se zvláštním zřetelem na lidská práva, demokratickou kulturu, rovnoprávnost, prostředí nových médií, interkulturní dialog a pedagogiku zaměřenou na dítě a žáka, a to s cílem vytvořit nenásilné prostředí.

Sport, kultura a další rekreační aktivity a aktivity pro mládež

Podporovat etické zázemí a lidskou důstojnost, bezúhonnost a bezpečí všech, kdo jsou do těchto aktivit zapojeni, především ochranou dětí před vykořisťováním pro politické, komerční a finanční cíle a před praktikami, které je zneužívají nebo ponižují, včetně zneužívání drog a sexuálního obtěžování a zneužívání, zejména sexuálního zneužívání. Podporovat dětská práva v oblasti sportu rozvojem náležité sportovní pedagogiky a tréninkových metod, které berou ohled na vývoj dětí.

Strategický cíl 2: Potlačování všech forem násilí na dětech

Co říkají děti a mladí lidé

Pro děti a mladé lidi je násilí závažný problém, ke kterému je nutné přistupovat jako k prioritě. Znepokojují je dopady násilí a zločinnosti na jejich životy a připadá jim, že nejsou dostatečně chráněni, například proti šikaně, genderovému násilí a násilí mladistvých, tělesným trestům, sexuálnímu vykořisťování a sexuálnímu zneužívání uvnitř rodiny, ve škole, v institucích náhradní péče a v médiích včetně internetových sociálních médií.

Po odhalení zneužívání jsou dětské oběti násilí často vystaveny sekundární viktimizaci, neboť některé ohlašovací, vyšetřovací a soudní postupy nerespektují jejich práva, potřeby a názory.

Děti a mladí lidé mají právní nárok na ochranu před všemi formami násilí. Ačkoliv se však došlo v tomto směru k pozitivním krokům, děti nadále trpí násilím ve všech oblastech života – doma, ve škole, při svých aktivitách, v nápravných a vězeňských zařízeních, ve společnosti a v médiích.

³³² Závěrečná deklarace přijatá 9. konferencí ministrů zdravotnictví Rady Evropy, Lisabon, 30. září 2011.

Rada Evropy bude nadále fungovat jako regionální iniciátor a koordinátor programů usilujících o potlačení veškerého násilí na dětech v Evropě. Jakožto evropské fórum pro uplatňování doporučení Studie generálního tajemníka OSN o násilí na dětech (2006) bude Rada Evropy nadále podporovat mandát zvláštního zástupce generálního tajemníka OSN pro násilí na dětech i zvláštního zpravodaje OSN pro obchodování s dětmi, dětskou prostituci a dětskou pornografii. Za tímto účelem zaujme tato organizace dvojí přístup:

- podpoří přijetí a realizaci integrovaných národních strategií na ochranu dětí před násilím. Ty budou zahrnovat legislativní, koncepční a institucionální reformy a zvláštní zřetel na prevenci;³³³
- bude prosazovat nulovou toleranci u všech forem násilí prostřednictvím informování a konkrétních kroků zacílených na určité druhy násilí i zaměření na prostředí, ve kterých k násilí dochází.

Sexuální násilí

Ve spolupráci s mezinárodními partnery, Parlamentním shromážděním a Kongresem místních a regionálních samospráv rozvíjet kampaň JEDEN z PĚTI (ONE in FIVE Campaign) směřující k zastavení sexuálního násilí na dětech, a to s cílem zajistit uplatňování Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním (CETS č. 201), Úmluvy o kyberkriminalitě (ETC č. 185), Úmluvy o postupu proti obchodování s lidmi (CETS č. 197), Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (CETS č. 210) a dalších úmluv a ujednání Rady Evropy, které přispívají k potlačování všech forem sexuálního násilí včetně mrzačení genitálií. Ve snaze zvýšit povědomí o sexuálním vykořisťování a sexuálním zneužívání dětí ustanoví Rada Evropy do roku 2014 Evropský den boje proti sexuálnímu vykořisťování a sexuálnímu zneužívání dětí.

Obchodování s dětmi

Radit a pomáhat členským státům při naplňování jejich povinností vyplývajících z Úmluvy o postupu proti obchodování s lidmi (CETS č. 197) s cílem snížit ohroženost dětí takovýmto obchodem (včetně obchodování za účelem nucené práce), a to především tak, že se pro ně vytvoří bezpečné prostředí. Expertní skupina pro postup proti obchodování s lidmi (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, GRETA) bude vyzvána, aby zvlášť bedlivě sledovala opatření k ochraně dětí před obchodováním přijatá jednotlivými státy a aby zajistila, že se bere ohled na nejlepší zájmy dítěte při identifikačních procedurách, při poskytování pomoci a ochrany, při udělování povolení k pobytu či při zvažování návratu dítěte.

Tělesné tresty, genderové násilí a domácí násilí

Nadále rozvíjet kulturu nulové tolerance vůči násilí na dětech a podporovat účinné potírání násilných kázeňských prostředků a tělesného trestání dětí ve všech oblastech, a to i v rodinném/domácím prostředí, spolu s rozvojem programů pozitivního rodičovství v členských státech.³³⁴ Zvláštní pozornost je nutné věnovat podpisu, ratifikaci a uplatňování Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (CETS č. 210) s cílem chránit dívky před genderovým násilím i všechny děti, které mu byly svědky,

³³³ V souladu s Doporučením Výboru ministrů CM/Rec(2009)10 o integrovaných národních strategiích na ochranu dětí před násilím.

³³⁴ Doporučení Rec(2009)19 o programech na podporu pozitivního rodičovství.

a předcházet všem formám domácího násilí postihujícím děti a potlačovat je. Věnovat zvláštní pozornost také boji proti nuceným a brzkým sňatkům. Pomáhat členským státům při hodnocení a sdílení osvědčených postupů prevence genderového násilí u mladistvých.

Násilí ve školách a předškolních zařízeních

Pomáhat členským státům při tvorbě legislativy, programů a systémů potřebných pro posuzování, prevenci a potlačování různých forem násilí ve školách. Je zapotřebí šířit a sdílet osvědčené postupy využívající celoškolského přístupu a nástrojů obsažených v programech Rady Evropy pro vzdělávání v oblasti lidských práv a demokratického občanství, a to s cílem vytvářet zdravé psychosociální a fyzické školní prostředí, které přispívá k pohodě (well-being) dětí a vede k potlačování praktik, jako je šikana, diskriminace, ponižující tresty a obtěžování, podporou nenásilných hodnot a chování.

Strategický cíl 3: Zajišťování práv dětí v ohrožujících situacích

Co říkají děti a mladí lidé

Dětem obvykle vadí, když jsou označovány jako příslušníci „ohrožené skupiny“. Jsou raději, když se s nimi – navzdory případným podobnostem v jejich zkušenostech nebo v situacích – zachází s úctou jako s individualitami.

Rozhovory s dětmi a mladistvými v institucích náhradní péče ukazují, že nejsou dostatečně připravené na přesun do jiných institucí a že chybí návaznost v poskytování péče, nepřihlíží se k jejich osobní situaci a nebere se ohled na jejich rodinné vazby.

Dětem ve vězeňských zařízeních vadí nutnost pobývat s dospělými vězni, nedostatečná příprava na reintegraci do společnosti, pomalost soudního řízení a absence alternativních přístupů k trestné činnosti.

Děti bez doprovodu žádající o azyl líčí procedury, které musí podstoupit, zejména zadržení, jako stresující a traumatické. Říkají také, že jsou obětmi rozšířených předsudků a diskriminace.

Děti mají právní nárok na rovné užívání svých práv, ale ve skutečnosti jsou některé děti výrazně ohrožené porušováním práv, takže jejich ochrana vyžaduje zvláštní pozornost i opatření a zvláštní opatření jsou zapotřebí i pro jejich uschopnění (empowerment) – jedná se zejména o přístup ke vzdělávání v oblasti občanství a lidských práv. Rada Evropy usiluje o vymýcení diskriminace dětí v ohrožujících situacích prostřednictvím zesílené spolupráce s UNICEFem, EU a občanskou společností. Vedle skupin dětí vyjmenovaných níže bude Rada Evropy nadále chránit i práva dětí v jiných ohrožujících situacích, například práva dětí z etnických menšin; žijících v chudobě; vyrůstajících ve společenské izolaci; dětských obětí diskriminace na základě rasy, etnické příslušnosti, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného přesvědčení, národního nebo sociálního původu, finanční situace, postižení, místa narození nebo jiného kritéria, jako je například sexuální orientace nebo genderová identita. Při naplňování tohoto cíle bude Rada Evropy brát ohled na to, že děti jsou často vystaveny různým formám diskriminace najednou.

Děti v institucích náhradní péče

Podporovat členské státy a poskytovat jim odborné znalosti při uplatňování Směrnic OSN pro náhradní péči o děti a Doporučení Rady Evropy o právech dětí pobývajících v rezidenčních zařízeních³³⁵ a o dětských právech a sociálních službách vstřícných vůči dětem a rodinám.³³⁶

Rada Evropy se zaměří na deinstitucionalizaci, kontrolu dodržování práv dětí pobývajících v rezidenčních zařízeních a uschopňování dětí v těchto institucích tím, že se jim budou přiměřeným způsobem podávat informace o jejich právech.

Děti s postižením

Poskytovat členským státům odborné znalosti a směrnice, a to s cílem chránit práva dětí s postižením uplatňováním Úmluvy OSN o právech osob s postižením a Akčního plánu Rady Evropy na prosazování práv osob s postižením a jejich plného začlenění do společnosti (2006–2015).³³⁷

Děti ve vězeňských zařízeních

Podporovat a vyhodnocovat uplatňování Doporučení CM/Rec(2008)11 o Evropských pravidlech pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením, Směrnic Výboru ministrů Rady Evropy pro soudnictví vstřícné vůči dětem a příslušných standardů Evropského výboru pro prevenci násilí a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání (Committee for the Prevention of Torture, CPT). Rada Evropy se zvláště zaměří na vytváření alternativ k uvěznění, dostupnost právní pomoci a právního zastoupení a ochranu uvězněných dětí před násilím. Pozornost bude věnována též právům dětí pobývajících ve věznicích s rodiči.

Migrující a „putující“ děti

Podporovat členské státy při zlepšování ochrany migrujících a „putujících“ dětí, tedy dětských uprchlíků, dětí žádajících o azyl, bez doprovodu, odloučených, vysídlených v rámci státu a bez státní příslušnosti. V této souvislosti prosazovat uplatňování směrnic o soudnictví vstřícném vůči dětem v takových situacích a uskutečňování doporučení CM/Rec(2007)9 o životních projektech pro migrující nezletilé bez doprovodu, CM/Rec(2008)4 o posilování integrace dětí migrantů a dětí imigrantského původu a CM/Rec(2009)13 o národnosti dětí.

Romské děti³³⁸

Chránit práva romských dětí proškolením romských asistentů ve školství a potíráním diskriminace a segregace romských dětí ve vzdělávacích a zdravotnických systémech. Rada Evropy bude věnovat zvláštní pozornost právům romských dívek.

³³⁵ Doporučení Rec(2005)5 o právech dětí pobývajících v rezidenčních zařízeních.

³³⁶ Doporučení CM/Rec(2011)12 o dětských právech a sociálních službách vstřícných vůči dětem a rodinám.

³³⁷ Doporučení Rec(2006)5 o Akčním plánu Rady Evropy na prosazování práv osob s postižením a jejich plného začlenění do společnosti: jak zlepšit kvalitu života osob s postižením v Evropě v letech 2006–2015.

³³⁸ Viz poznámka 7.

Strategický cíl 4: Podpora spoluúčasti dětí

Co říkají děti a mladí lidé

Děti a mladí lidé říkají, že jejich právo na spoluúčast je respektováno nejméně. Připadá jim, že jsou vyloučeni z občanského života a z rozhodování o důležitých záležitostech, které mají dopad na jejich životy, především o umístování mimo rodinu, o školním vzdělávání a o zdravotní péči. Podle jejich názorů brání jejich smysluplné spoluúčasti především následující překážky: věkové limity stanovující, kdo má právo být vyslechnut; malá informovanost; předsudky dospělých a jejich neschopnost naslouchat, pokud jde o děti; formální prostředí vzbuzující obavy a nabitě harmonogramy. U dětí v ohrožujících situacích jsou podmínky ještě horší.

Všechny děti mají právní nárok na to, aby ve všech záležitostech, které se jich týkají, byly vyslechnuty a brány vážně, ať už v rodině, nebo v institucích náhradní péče; v pečovatelských zařízeních; ve školách; ve vlastní komunitě; ve zdravotnických zařízeních; v soudnictví a sociálních službách; v oblasti sportu, kultury, práce s mládeží i při dalších rekreačních aktivitách zaměřených na mladé lidi do věku 18 let; a při politických diskusích na domácí, evropské a mezinárodní úrovni. Za jednu z významných překážek ve skutečné spoluúčasti dětí lze pokládat postoje dospělých. Rada Evropy a její členské státy zodpovídají za to, aby se tato situace změnila a aby se rozvinula kultura respektování názorů dětí.

Spoluúčast dětí představuje průřezové téma prostupující celou strategií. Tato organizace bude nadále integrovat spoluúčast dětí jakožto pracovní metodu a postoj do svých aktivit v oblasti tvorby standardů, monitorování a kooperace. Na tento cíl se zaměří především sektory Rady Evropy pracující s mládeží, se vzděláváním a s médií a informační společností.

Právo být vyslechnut a brán vážně

Podporovat a vyhodnocovat uplatňování práva dětí být vyslechnuty a brány vážně v souladu se standardy Rady Evropy, a to se zvláštním zaměřením na spoluúčast dětí v ohrožujících situacích.

Vzdělávání v oblasti demokratického občanství a lidských práv

Podporovat členské státy při uskutečňování Charty vzdělávání k demokratickému občanství a vzdělávání v oblasti lidských práv³³⁹ se zacílením na aktivní účast dětí a na lidskoprávní vzdělávání pro děti a s dětmi ze širokého spektra vzdělávacích zařízení, jež zahrnuje formální i neformální vzdělávání.

Vzdělávání o dětských právech a informování

Vytvářet a rozšiřovat informační materiály o dětských právech uzpůsobené dětem i rodičům, učitelům a dalším specialistům pracujícím s dětmi, a to na internetu i tiskem a také v jazycích, které nejsou úředními jazyky Rady Evropy.

Ochrana a uschopňování (empowerment) dětí v mediálním prostředí

Uschopňovat děti k výkonu jejich práva zapojit se do mediálního prostředí, a přitom chránit jejich právo na soukromí tvorbou nových nástrojů, které jim pomohou lépe zacházet s jejich soukromím a s osobními údaji na internetu i v jiných médiích. Podporovat seberegulaci

³³⁹ Doporučení CM/Rec(2010)7 o Chartě Rady Evropy pro vzdělávání k demokratickému občanství a vzdělávání v oblasti lidských práv.

a vládní regulaci poskytovatelů internetu, sociálních sítí a médií v souladu s dětskými právy i uschopňování dětí a rodičů ke zvýšené prevenci a schopnosti se chránit na internetu, a to s ohledem na vznikající Strategii Rady Evropy pro řízení internetu pro léta 2012–2015. Zvláštní pozornost bude věnována fenoménu „hypersexualizace“ dětí v médiích.

c. Partneři

Od roku 2006 navázal program „Budovat Evropu pro děti a s dětmi“ důležitá partnerství s klíčovými aktéry na celosvětové, evropské, národní a lokální úrovni. Ukázalo se, že takto lze standardy a činnost Rady Evropy velmi účinně přiblížit jednak k rozhodujícím politickým činitelům, jednak k hlavním aktérům a konečným příjemcům programu: totiž k dětem. Tento program bude proto nadále vytvářet, koordinovat a konsolidovat partnerství s orgány a institucemi na všech úrovních, s mezinárodními organizacemi a sítěmi i s občanskou společností.

Spolupráce s Evropskou unií

Rada Evropy bude nadále spolupracovat s EU, již pokládá za významného partnera při plnění cílů strategie a při budování panevropského prostoru vhodného pro děti. Rada Evropy s nadějí očekává, že EU podpoří její strategii tím, že přistoupí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ETS č. 005) a k dalším základním úmluvám Rady Evropy týkajícím se dětských práv. Bude posílena spolupráce s Evropskou komisí a jejím koordinátorem pro dětská práva. S ohledem na potenciální synergií mezi kroky Agendy EU pro práva dítěte³⁴⁰ a prioritními oblastmi identifikovanými ve strategii Rady Evropy – soudnictví vstřícné vůči dětem, ochrana dětí v ohrožujících situacích a boj proti násilí na dětech – bude spolupráce mezi EU a Radou Evropy obzvláště důležitá, a to uvnitř EU i mimo ni. Aktivní podpory se dostane sběru dat a vytváření indikátorů prováděným Agenturou EU pro základní práva (Agency for Fundamental Rights, FRA),³⁴¹ a to s cílem kontrolovat uplatňování standardů v oblasti dětských práv. Rada Evropy také naváže a konsoliduje partnerství s mezivládními institucemi, jako jsou L'Europe de l'Enfance a ChildONEurope.

Rada Evropy bude nadále koordinovat své kroky s činností na úrovni EU v rámci sdělení Evropské komise z 5. dubna 2011 a závěrů Rady pro zaměstnanost, sociální politiku, zdravotnictví a záležitosti zákazníkům (EPSCO Council) z 19. května 2011.³⁴²

Spolupráce s Výborem OSN pro práva dítěte (Committee on the Rights of the Child, CRC)

Rada Evropy bude ve všech svých aktivitách brát zvláštní ohled na Obecný výklad (General Comments) Výboru pro práva dítěte i na jeho shrnující poznámky. Navíc se při kontrole účinnosti prosazování evropských standardů bude Rada Evropy opírat o zprávy výboru o jednotlivých zemích, a to s cílem pomoci svým členským státům zajistit účinné a konzistentní uplatňování jednotlivých doporučení výboru. Rada Evropy bude také prostřednictvím svých 47 členů prosazovat podpis a ratifikaci nového Opčního protokolu o procesu oznamování porušování dětských práv, který výboru umožní zkoumat oznámení od dětí a jejich zástupců.

³⁴⁰ Sdělení Evropské komise: Agenda EU pro práva dítěte, COM (2011) 60 v konečném znění, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:EN:PDF>.

³⁴¹ Zpráva Agentury EU pro základní práva, Vytváření indikátorů pro ochranu, respektování a prosazování práv dítěte v Evropské unii, dostupná na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1308-FRA-report-rights-child-conference2010_EN.pdf.

³⁴² „Rámcová EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020“.

Spolupráce s Dětským fondem OSN (UNICEF)

Rada Evropy posílí spolupráci s UNICEFem, zvláště s jeho Regionálním úřadem pro střední a východní Evropu a Společenství nezávislých států (CEE/CIS). Rada Evropy se při tvorbě svých standardů a směrnic bude opírat o odborné znalosti a praktické zkušenosti UNICEFu a bude posilovat spolupráci při prosazování spravedlnosti, a to především při zajišťování práv ohrožených dětí. S cílem podpořit uplatňování standardů bude Rada Evropy využívat přítomnosti UNICEFu v regionu střední a východní Evropy a Společenství nezávislých států, a přitom též posilovat vlastní přítomnost ve vybraných zemích. Navíc se bude nadále posuzovat potenciál pro společnou činnost, jak to nastiňuje Společná deklarace o posílení spolupráce mezi Radou Evropy a UNICEFem (2007).

Spolupráce s nevládními organizacemi

Rada Evropy bude upevňovat vztahy s nevládními organizacemi, podporovat jejich poradní roli a usnadňovat jim přístup k nástrojům a konzultativním procesům Rady Evropy. Posílí se spolupráce s výzkumnými a akademickými institucemi s cílem podpořit sběr a analýzu údajů a vytvořit hodnotící nástroje potřebné pro řízení činností. Rada Evropy bude též usilovat o posílení spolupráce s médii a soukromým sektorem s cílem podpořit informovanost o příslušných standardech i jejich prosazování. Rada Evropy bude usilovat o propojování dárců a nevládních organizací jakožto realizačních partnerů.

d. Pracovní metody a institucionální zázemí

Existující standardy poskytují vynikající základ pro ochranu a prosazování dětských práv. Ale kvůli neexistenci zevrubných údajů a důkladné analýzy situace v členských státech je obtížné odstraňovat překážky v uplatňování zákonů a koncepcí. Je proto důležité posílit schopnosti Rady Evropy rozpoznávat nedostatky i osvědčené postupy, aby bylo možné poskytovat obecné pokyny i konkrétní podporu při praktickém prosazování standardů.

Pracovní metody programu budou sloužit naplňování následujících cílů:

- integrovat dětská práva do všech činností Rady Evropy a zejména do existujících kontrolních mechanismů;
- zajistit průřezovost a koordinaci činností;
- podporovat holistický přístup k právům dítěte;
- posílit komunikaci se všemi aktéry a s médii;
- vytvořit kulturu přímé komunikace s dětmi a rodinami v jazyce, kterému rozumějí;
- posílit schopnosti Rady Evropy poskytovat zevrubné údaje o tom, jak se v Evropě uplatňují standardy v oblasti dětských práv.

Posilování schopností Rady Evropy podpořit uplatňování standardů

Rada Evropy bude prostřednictvím programu „Budovat Evropu pro děti a s dětmi“ a této strategie nadále působit jako regionální fórum pro prosazování práv dítěte a zaměří se na naplňování cílů této strategie ve spolupráci se svými klíčovými partnery, jejichž roli při naplňování cílů strategie se bude snažit posilovat a účinně podporovat.

Klíčovými partnery jsou:

- Společná pracovní skupina sekretariátů pro práva dítěte při Radě Evropy, jejíž členové se pravidelně scházejí a sdělují si dosažené výsledky i obtíže v oblastech své činnosti, koordinují aktivity a navrhují další kroky;
- speciální koordinátor Výboru ministrů pro dětská práva (TC-ENF), který je ve spojení s příslušnými odbornými skupinami (rapporteur groups) a dbá o to, aby Výbor ministrů měl celý program ve své kompetenci a řídil jej;
- síť kontaktních osob pro práva dítěte při Radě Evropy, jež vznikla s cílem jednak podpořit součinnost různých aktérů a programů v jednotlivých státech, jednak posílit vazbu mezi takovými koordinacími mechanismy a strategií a programem Rady Evropy; role sítě kontaktních osob bude nově definována a posílena;
- zástupci Parlamentního shromáždění Rady Evropy, Kongresu místních a regionálních samospráv, Komisaře pro lidská práva i dalších orgánů, jako jsou řídicí a expertní výbory, kontrolní orgány a další relevantní instituce a orgány;
- zástupci mezinárodních organizací, občanské společnosti, ombudsmanů, vysokoškolských a výzkumných institucí, profesních sítí, mládežnických organizací, rodičovských asociací, odborníci z různých zemí a jednotlivé děti.

Na práci se podílí sekretariát Oddělení pro dětská práva (Direktorát pro spravedlnost a lidskou důstojnost, DG I).

Pokud se má uskutečnit rozhodnutí zaměřit se na uplatňování standardů, bude muset Rada Evropy posílit svou schopnost poskytovat členským státům programové poradenství a podporu. Rada Evropy také musí posílit svou schopnost poskytovat odborné poučení potřebné k vedení a podpoře práce Výboru ministrů, různých řídicích výborů, existujících kontrolních orgánů a členských států. Bude prozkoumána možnost naplnit tuto potřebu založením **komise pro dětská práva**.

Posilování role kontrolních orgánů Rady Evropy

Jelikož již existuje řada dohod Rady Evropy týkajících se práv dítěte i právních nástrojů zaměřených na děti, bude prioritou prosazování nynějších standardů Rady Evropy prostřednictvím proaktivnější integrace dětských práv do kontrolních orgánů a lidskoprávních mechanismů Rady Evropy. Zvláštní podpora bude poskytnuta Evropskému soudu pro lidská práva i dalším mechanismům Rady Evropy a výborům pro jednotlivé úmluvy.³⁴³ Kontrolní

³⁴³ Mohlo by jít například o tyto orgány: Evropský výbor pro sociální práva (ECSR), Evropský výbor pro předcházení mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT), Expertní skupina pro

aktivity provádějí rovněž Výbor ministrů, Parlamentní shromáždění a Komisař pro lidská práva. Všechny tyto orgány by se při své práci měly účinně zaměřit na práva dítěte a mohly by mít prospěch z odborných znalostí dostupných díky komisi pro dětská práva i ze zvýšeného povědomí o této problematice, ke kterému přispěje informační činnost prováděná v rámci tohoto programu.

Větší integrace dětských práv do kontrolních orgánů a lidskoprávních organismů přinese tyto výsledky:

- členské státy plně přijmou všechny standardy Rady Evropy pro oblast dětských práv a budou je na vnitrostátní úrovni důsledněji a jednoznačněji vykládat a prosazovat;
- budou se účinněji využívat kontrolní zprávy, posudky vstřícnosti vůči dětem a prosazovací mechanismy včetně kontrol uplatňování Úmluvy OSN o právech dítěte³⁴⁴ s cílem rozvinout budoucí aktivity Rady Evropy v oblasti dětských práv;
- vzniknou speciální plány spolupráce určené jednotlivým státům, které se zaměří na uplatňování opatření vzešlých z rozsudků Evropského soudu pro lidská práva i z doporučení a závěrů jiných kontrolních orgánů; a
- zlepší se přístup dětí k mezinárodní spravedlnosti, a to prostřednictvím vstupů a přímého přispění dětí do práce kontrolních a lidskoprávních mechanismů,³⁴⁵ rozvoje aktivit posilujících spoluúčast dětí, verzí standardů vstřícných vůči dětem a proškolení i další podpory profesionálů (konkrétně jde o nevládní organizace, vnitrostátní lidskoprávní instituce, právníky a zástupce občanské společnosti).

Rada Evropy také zesílí podporu vnitrostátním institucím a organizacím zodpovídajícím za kontrolu dodržování práv dítěte v jednotlivých zemích, a to včetně zvláštních nezávislých postupů pro stížnosti a přezkum, a bude v členských státech podporovat rozvoj přeshraniční spolupráce a výměny informací. Konkrétně se jedná o vnitrostátní lidskoprávní instituce, zejména o dětské ombudsmany, a také o celé spektrum nevládních organizací zaměřených na dětská práva.

Vyhodnocování

Naplňování strategie bude podléhat vnitřnímu a vnějšímu hodnocení. Na konci roku 2013 provede speciální koordinátor Výboru ministrů pro dětská práva průběžné hodnocení efektivnosti, účinnosti, dopadu, udržitelnosti a relevantnosti podniknutých kroků ve vztahu k deklarovaným cílům. Výbor ministrů obdrží průběžnou zprávu o naplňování strategie do poloviny roku 2015.

postup proti obchodování s lidmi (GRETA), Evropský výbor pro boj proti rasismu a netoleranci (ECRI), Rozšířená částečná dohoda o sportu (EPAS), Poradní výbor pro rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin, Expertní výbor Evropské charty pro regionální či menšinové jazyky a celá řada výborů pro jednotlivé úmluvy, například Výbor pro Evropskou úmluvu o uznávání a uplatňování rozhodnutí týkajících se péče o děti a o navrácení dětí do péče.

³⁴⁴ Včetně shrnujících poznámek a Obecného výkladu k Úmluvě o právech dítěte, zpráv nevládních organizací týkajících se této úmluvy a Celosvětového pravidelného hodnocení (Universal Periodic Review) Rady OSN pro lidská práva.

³⁴⁵ V návaznosti na pilotní projekt zahrnující jeden kontrolní orgán by bylo možné sestavit cestovní mapu s cílem vnést dětskou spoluúčast do co nejvyššího počtu kontrolních orgánů Rady Evropy.

Akční plán

Akční plán vytyčující navrhované projekty a činnosti, které by se měly v rámci této strategie uskutečnit, je obsažen v dokumentu CM(2011)171 add.

Rozpočet

Strategie potrvá **čtyři roky** a bude rozložena do dvou rozpočtových cyklů (2012–2013 a 2014–2015).

Rozpočet strategie se bude skládat z běžného rozpočtu Rady Evropy a z dobrovolných příspěvků členských států (včetně dočasně přidělených prostředků). Běžný rozpočet bude sestávat z rozpočtu Koordinační skupiny programu a ze zdrojů dalších sektorů a služeb Rady Evropy, které realizují konkrétní projekty a aktivity v oblasti práv dítěte.

**Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory
k soudnictví nad mládeží**

Překlad: Agentura Pylon
Mgr. Daniel Soukup
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tisk: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Do tisku: listopad 2012
Edice: Prameny
Vydání: První
Náklad: 70 ks

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-126-4